

ที่ระลึกพิธีเปิด
ห้องสมุดประชาชน "เฉลิมราชกุมารี"
อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร

ศปปรารภ

สนงคุณ เจ้าฟ้าทศวิมลสิรินธร :

เจ้าฟ้านักการศึกษาเพื่อทวยราษฎร์ แห่งราชวงศ์จักรี

นับตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๔๒ เป็นต้นมา เป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๑ ทศวรรษของการปฏิรูปการศึกษาครั้งยิ่งใหญ่ของประเทศไทย องค์กรกลางซึ่งทำหน้าที่หลักในการบริหารจัดการ และบริการงานการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยของประเทศไทย ได้รับผลกระทบอย่างมาก จนแทบจะล่มสลายไปจากกระทรวงศึกษาธิการ

แต่ชาว กศน. รวมถึงผู้ที่มีใจรักในงาน กศน. : การศึกษาเพื่อทวยราษฎร์... ต่างไม่เคยย่อท้อ... ท้อถอย...เสียกำลังใจแม้แต่น้อย... ในทางตรงกันข้ามกลับมีความมุ่งมั่น ตั้งใจพัฒนางานการศึกษาให้เป็นที่ประจักษ์และเป็นที่ยิ่งของประชาชนให้จงได้... ทั้งนี้ด้วยพลังแห่งพระเมตตา และพระมหากรุณาธิคุณแห่งองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี : เจ้าฟ้านักการศึกษาที่ทรงมีต่อทวยราษฎร์โดยแท้

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เรียกชื่อโดยย่อว่า “สำนักงาน กศน.” โดยเลขาธิการ ประเสริฐ บุญเรือง จึงดำริให้มีโครงการเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในวโรกาสที่พระองค์ทรงเจริญพระชนมายุ ๖๐ พรรษา ในวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘ ที่จะถึงนี้ ๔ โครงการคือ

- โครงการจัดตั้งและเปิดห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” ให้ครบ ๑๐๐ แห่ง
- โครงการจัดตั้งศูนย์วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม เพื่อการศึกษาเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดร้อยเอ็ด
- โครงการสร้างป่า สร้างรายได้เฉลิมพระเกียรติฯ เนื่องในโอกาส ๖๐ พรรษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
- โครงการประชุมวิชาการการพัฒนาเด็ก-เยาวชน ในถิ่นทุรกันดาร ตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า นายประเสริฐ บุญเรือง

เลขาธิการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

คำแถลง จังหวัดสกลนคร กับกรมส่งเสริมสร้างบรรยากาศสังคมแห่งการเรียนรู้

ด้วยพลังแห่งความจงรักภักดีที่มีต่อราชวงศ์จักรี และพลังแห่งความเชื่อศรัทธา ที่มีต่อพระราชปณิธานแห่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ว่า “ร่วมกันทำให้ชาวโลกอ่านออกเขียนได้” พลสกนกรชาวจังหวัดสกลนครจึงพร้อมใจกันสนองพระราชปณิธานนั้น ด้วยความมุ่งมั่น ตั้งใจ และภาคภูมิใจที่สามารถจัดตั้งห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” ได้ถึง ๕ แห่ง ประกอบด้วย

- ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” อำเภอโคกศรีสุพรรณ มีพระราชพิธีเปิด วันที่ ๑๖ เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๖
- ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” อำเภอดงเจริญ มีพระราชพิธีเปิด วันที่ ๒๕ เดือน ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๗
- ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” อำเภอสว่างแดนดิน มีพระราชพิธีเปิด วันที่ ๒๖ เดือน มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๑
- ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” อำเภอวาริชภูมิ มีพระราชพิธีเปิด วันที่ ๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๗
- ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” อำเภอเมืองสกลนคร มีแผนงานจะเปิดในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘

เพื่อเป็นแม่ข่ายแห่งการเรียนรู้เคียงคู่กับห้องสมุดประชาชน รวมถึงแหล่งเรียนรู้ที่ทรงคุณค่าอื่นๆ ในจังหวัดสกลนคร เมืองแห่งพระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ นับจากนี้ไปพลสกนกรชาวจังหวัดสกลนคร ร่วมสนองพระราชปณิธานแต่พระองค์ท่านอีกครั้งหนึ่ง เพื่อเสริมสร้างบรรยากาศสังคมแห่งการเรียนรู้ จังหวัดสกลนคร อย่างเต็มศักยภาพต่อไป

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ
ข้าพระพุทธเจ้า นายบุญส่ง เตชะมณีสถิตย์
ผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนคร

คำนำ

หนังสือที่ระลึกเปิดห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร เป็นหนังสือเพื่อบอกเรื่องราวความเป็นมาของห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร ซึ่งได้บันทึกสาระความรู้ต่างๆ ไว้ โดยแสดงในห้องต่างๆ ดังนี้

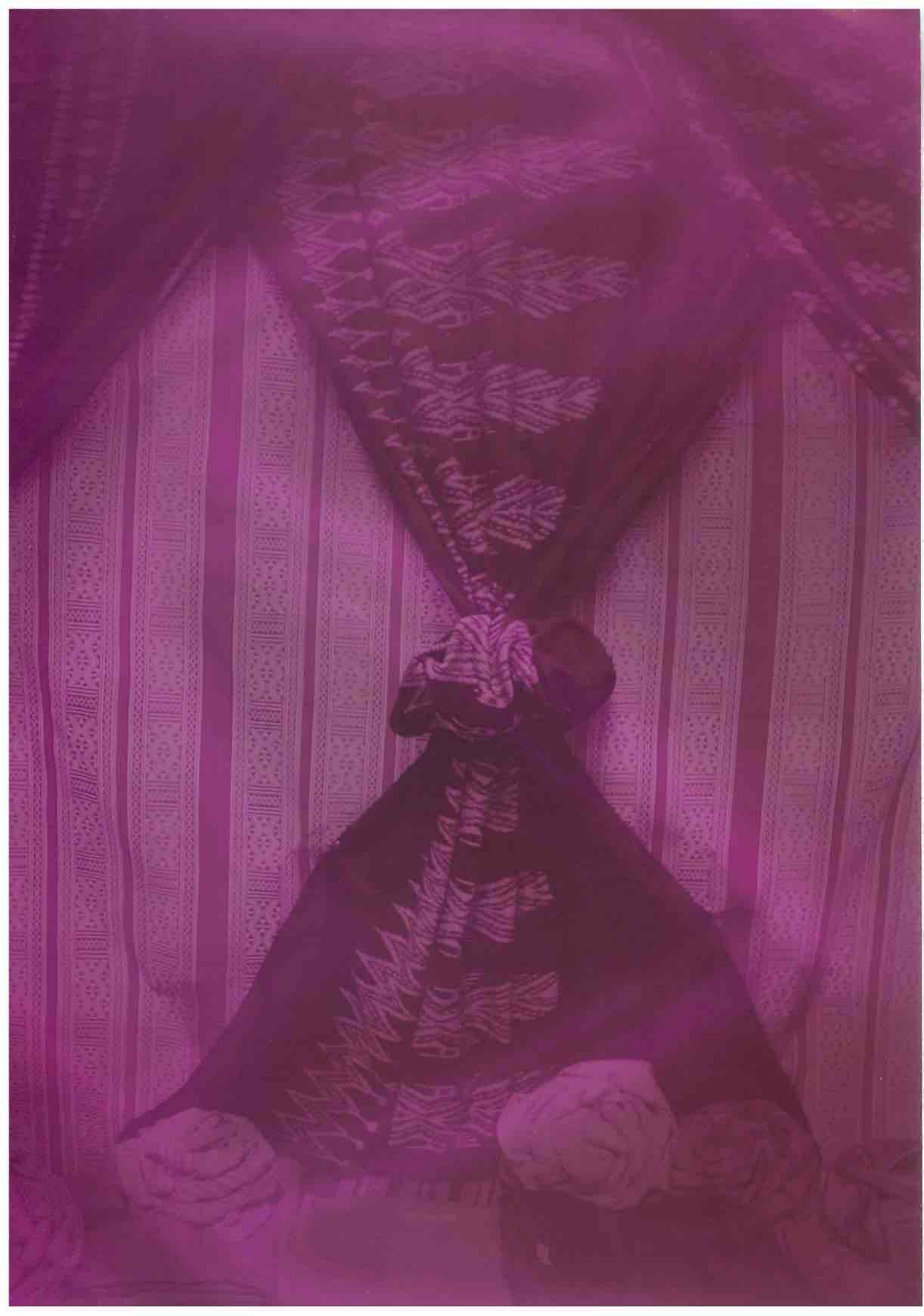
ชั้นที่หนึ่ง ประกอบด้วย ห้องหนังสือทั่วไป ห้องสื่อการเรียนการสอนสำหรับผู้เรียนคนพิการ ห้องหนังสืออ้างอิง ห้องพิพิธภัณฑ์ผ้าสกลนคร ห้องเด็กและครอบครัว รวมถึงมุมหนังสือต่างๆ เช่น มุมหนังสือพระราชทาน มุมหนังสือพระราชนิพนธ์ มุมอาชีพและการเกษตร และมุม Coffee Book ซึ่งมุม Coffee Book นี้มีไว้เพื่อบริการน้ำดื่ม น้ำชา กาแฟ น้ำผลไม้และอื่นๆ สำหรับผู้มาใช้บริการห้องสมุดฯ เมื่อมาห้องสมุดแห่งนี้เหมือนกับอยู่บ้าน

ชั้นที่สอง ประกอบด้วยห้องนิทรรศการ ห้องศาสนศึกษา ห้องเทคโนโลยีสารสนเทศ และห้องเฉลิมพระเกียรติ สำหรับห้องนิทรรศการ จัดแสดงเรื่องราววิถีชีวิตของคนสกลนครและชาววาริชภูมิ มีสาระความรู้ต่างๆ เช่น เรื่องป่าประเภทต่างๆ วิถีชีวิตทางการเกษตรของชาววาริชภูมิ ผ้าสกลนคร ได้แก่ ผ้าย้อมคราม ผ้าย้อมเปลือกไม้ ผ้าย้อมโคลน และผ้าย้อมขี้ควาย รวมไปถึงสัตว์เศรษฐกิจ ๓ ตัว ได้แก่ ไก่ดำ หมูดำ และวัวดำ ของจังหวัดสกลนครและเรื่องชาติพันธุ์คนสกลนคร ทั้งนี้เพื่อให้ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” อำเภอวาริชภูมิ เป็นแหล่งเรียนรู้เผยแพร่เรื่องราวเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรมประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ ฯลฯ ของชาววาริชภูมิและชาวสกลนครอย่างแท้จริง ส่วนห้องเทคโนโลยีสารสนเทศนำเสนอในรูปแบบห้องฉายภาพยนตร์ในลักษณะ Home Theater ให้มีการจัดฉายภาพยนตร์และสารคดีต่างๆ ทุกวันรวมถึงเสาร์-อาทิตย์ เพื่อเป็นการเชิญชวนให้เด็ก-เยาวชนได้มาห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” อำเภอวาริชภูมิ ไม่ใช่เพื่อมาดูหนังสือเพียงอย่างเดียว แต่ที่นี้มีโรงภาพยนตร์ให้ชมด้วย

คณะผู้จัดทำหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะมีประโยชน์แก่ผู้มาใช้บริการได้ไม่มากก็น้อย และขอขอบคุณเจ้าของบทความ รวมถึงชาว กศน.อำเภอ กศน.จังหวัดสกลนคร ทุกท่านที่มีส่วนทำให้หนังสือที่ระลึกฯ เล่มนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยดี ซึ่งแสดงถึงความมุ่งมั่นและตั้งใจจริงของพวกเขาทุกคน

นายสุประณีต ยศกลาง

ผู้อำนวยการ สำนักงาน กศน.จังหวัดสกลนคร

สารบัญ

คำปรารภ

คำแถลง

คำนำ

พระราชประวัติ	๑
ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี”	๙
“หนองหาร” สกลนคร	๒๕
อารยธรรมขอมเมืองสกลนคร	๒๖
ทิวเขาภูพาน	๒๗
ตามรอยพ่อ...อย่าง “พอเพียง”	๒๘
ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ	๓๐
โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ “สหกรณ์โคนมวาริชภูมิ จำกัด”	๓๓
โครงการ “ปาร์กน้ำ”	๓๕
โครงการ “บ้านเล็กในป่าใหญ่”	๓๖
โครงการ “ราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า”	๓๗
โครงการ “สวนป่าเฉลิมพระเกียรติ ฯ”	๓๘
ป่าแดงหรือป่าเต็งรัง	๓๙
ป่าดิบแล้ง	๔๐
ป่าเบญจพรรณ	๔๑

สารบัญ (ต่อ)

ป่าบุ่งป่าทาม	๔๒
โครงการ “ป่าชุมชน”	๔๓
โครงการ “คนรักป่า ป่ารักชุมชน”	๔๔
โครงการ “ค่ายเยาวชนกล้ายิ้ม”	๔๕
โครงการ “ประชาอาสาปลูกป่า ๘๐๐ ล้านกล้า ๘๐ พรรษามหาราชาินี”	๔๖
โครงการป่าพื้นบ้าน-อาหารชุมชน	๔๗
“ข้าวฮาง”	๕๑
หวาย	๕๕
“บัวสี โปค่านาม” ผู้นำอาชีพเกษตรกรก้าวหน้า	๕๙
“มะม่วงน้ำดอกไม้อีสทอง” ผลไม้ไทยในตลาดโลก	๖๐
แก้วมังกร ผลไม้มากคุณค่า	๖๑
“แกนต์ะวัน” พืชไร่นวัตกรรม สมุนไพรมหัศจรรย์	๖๒
บริษัทแห่งชาติพันธุ์	๖๓
มรดกแห่งผืนผ้า ภูมิปัญญา “สกลนคร”	๖๙
“ห้วยกอก” ดินแดนแห่งปฐมบท “วิทยาศาสตร์ไทย”	๗๓
NASA กับการศึกษานอกกรอบ	๗๖
วงศ์ธรรมยุติกนิกาย สายพระอาจารย์ใหญ่ (พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต)	๘๐
ตามรอยธรรม...พระอาจารย์ใหญ่ “พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต”	๘๓
“พระป่า” สายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต	๘๖

พระราชประวัติ

พระราชประวัติ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นพระราชธิดาองค์ที่สองในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ พระนามเดิมว่าสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนราชสุดา กิติวัฒนาดุลโสภาคย์ ประสูติเมื่อวันเสาร์ที่ ๒ เมษายน ๒๕๓๘ ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต โดย ศาสตราจารย์นายแพทย์หม่อมหลวงเกษตร สนิทวงศ์ เป็นผู้ถวายการประสูติ และทรงมีพระนามที่บรรดาข้าราชการบริพารเรียกกันทั่วไปว่า “ทูลกระหม่อมน้อย”

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเริ่มการศึกษาระดับอนุบาลในเดือนกรกฎาคม พ.ศ.๒๕๐๒ ที่โรงเรียนจิตรลดา ในบริเวณพระตำหนักจิตรลดารโหฐานขณะนั้นพระชนมายุได้ ๓ พระชันษาเศษ ทรงมีพระสหายร่วมชั้นเรียนอีก ๒๐ คน ซึ่งมาจากบุตรหลานของพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ ตลอดจนชนมหาดเล็กผู้ได้รับพระมหากรุณาธิคุณให้มาร่วมเรียนด้วย โดยปราศจากชั้นวรรณะ วิชาที่ทรงศึกษาในชั้นอนุบาลนี้ คือ วิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ เลขคณิต และขับร้อง พระอาจารย์ที่ถวายพระอักษรขณะนั้น ได้แก่ อาจารย์ท่านผู้หญิงทัศนีย์ บุญยคุปต์, อาจารย์คุณหญิง อังกาบ บุญยัชชิตี และอาจารย์คุณหญิงสุนามัน ประณีซ ทั้งนี้ปรากฏว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โปรดโรงเรียน พระอาจารย์ และพระสหาย เป็นอันดี

เมื่อทรงเรียนจบชั้นประถมศึกษาตอนปลาย ได้ทรงสอบร่วมกับนักเรียนทั่วประเทศ โดยใช้ข้อสอบกระทรวงศึกษาธิการ และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสอบได้ที่หนึ่ง ได้คะแนนรวมร้อยละ ๙๖.๖๐ อันเป็นคะแนนสูงสุดสำหรับระดับชั้นประถมศึกษาปีที่เจ็ด จึงทรงได้รับพระราชทานรางวัลเรียนดีจากพระบาท

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในงานแสดงศิลปหัตถกรรมนักเรียน ครั้งที่ ๓๑ ณ กรีฑาสถานแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๑๑

ระหว่างที่ทรงศึกษาอยู่นี้ เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระปรีชาสามารถในวิชาแทบทุกด้าน เช่น ภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ไร่ไทย ดนตรีไทย และวาดเขียน เป็นต้น ซึ่งมักจะทรงได้คะแนนมากกว่าพระสหายในชั้นเดียวกันอยู่เสมอ นอกจากนี้ยังโปรดทรงหนังสือมาตั้งแต่ทรงพระเยาว์ และทรงพระปรีชาสามารถในทางร้อยแก้วและร้อยกรองอย่างยิ่ง ทรงเริ่มบทพระนิพนธ์ต่างๆ ตั้งแต่เมื่อทรงพระชนมายุได้ เพียง ๑๒ พระชันษา เป็นต้นมา บทพระราชนิพนธ์เหล่านี้ได้รับการตีพิมพ์แพร่หลายในหนังสือหลายเล่ม ตัวอย่างเช่น “อยุธยา” “เจ้าครอกวัดโพธิ์” “ศาสนาเกิดขึ้นได้อย่างไร” เป็นต้น บทพระราชนิพนธ์ที่รู้จักกันดีในปัจจุบันคือ “พุทธศาสนสุภาษิตคำโคลง” ซึ่งทรงถอดมาจากภาษาบาลี และ “กษัตริยานุสรณ์” ซึ่งทรงทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ประจำปี ๒๕๑๖ (ขณะนั้นสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมี

นอกจากพระสติปัญญายอดเยี่ยมที่กล่าวมาแล้ว ยังทรงมีอุตสาหะวิริยะอันยอดเยี่ยมอีกด้วย เนื่องจากระหว่างที่ทรงศึกษาอยู่นั้น ทรงมีพระราชภาระที่จะต้องติดตามพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถไปในการเสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรต่างจังหวัดอยู่เป็นประจำ ทำให้ไม่สะดวกต่อการศึกษาเล่าเรียน แต่ก็ทรงติดตามการเรียนอยู่ตลอดเวลา โดยทรงอาศัยเวลาว่างจากการปฏิบัติพระราชกิจประจำวันเสร็จสิ้นแล้ว ซึ่งเรื่องนี้เป็นที่ทราบกันทั่วไปในบรรดาพระสหายร่วมชั้นเรียนของพระองค์ และในยามที่ทรงมีโอกาสได้เข้าศึกษาด้วยพระองค์เองแล้ว บรรดานิสิตอักษรศาสตร์จะได้เห็นภาพที่เจิดจ้า คือภาพที่สมเด็จพระเทพรัตนราช-

พระชนมายุเพียง ๑๘ พระชันษา)

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นที่รักของพระสหาย เพราะทรงไว้ซึ่งความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ความเสียสละความมีน้ำใจนักกีฬาและความอดทน เคยมีตัวอย่างว่าทรงวิ่งเล่นกับพระสหาย และทรงล้มลงจนได้รับบาดเจ็บ มีพระโลหิตออก บางครั้งถึงกับพระหนต์บั้น แต่ก็ไม่กัณแสงและไม่ทรงบ่นรำพันถึงความเจ็บปวดเลย

ทรงศึกษาที่โรงเรียนจิตรลดาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โดยทรงสอบไล่ได้เป็นที่หนึ่งของประเทศ แผนกศิลปะ ประจำปีการศึกษา ๒๕๑๕ ได้คะแนน ๘๙.๓๐% ยังความภาคภูมิใจแก่คณะพระอาจารย์ผู้ถวายการสอนและยังความปิติยินดีแก่ประชาชนทั้งประเทศผู้เฝ้ามองการเจริญพระชนมายุของพระองค์เป็นอย่างยิ่ง

สุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงถือหนังสือเติมพระหัตถ์ และทรงหัวพระกระเป่าใบโต บรรจุสรรพตำราเป็นจำนวนมาก ทรงพระดำเนินไปยังห้องเรียนต่างๆ อยู่เป็นประจำ เป็นที่สะดุดตาพิเศษ เนื่องจากนิสิตทั่วไป มักถือสมุดหนังสือกันคนละ ๓-๔ เล่ม เท่านั้น

ต่อจากชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสอบเข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา โดยทรงเลือกคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นอันดับที่หนึ่ง ผลการสอบปรากฏว่าทรงได้ที่ ๔ แต่เมื่อได้ทรงเข้าศึกษาเรียบร้อยแล้ว ก็ทรงเลือกเฉพาะวิชาที่สนพระทัย เช่น ภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ และประวัติศาสตร์ เป็นต้น ในภาคการศึกษาแรกนั่นเอง ก็ทรงสอบได้เป็นที่หนึ่งของนิสิตชั้นปีที่ ๑ คณะอักษรศาสตร์ ด้วยแต้มเฉลี่ย ๓.๘๕ และทรง

สอบได้เป็นที่หนึ่งเช่นนี้ทุกปี จนถึงปีสุดท้ายทรงสอบไล่ได้
 แด้มเฉลี่ย ๓.๙๘ นับเป็นที่หนึ่งของคณะอักษรศาสตร์
 เช่นเคย จึงทรงได้รับพระราชทานปริญญาอักษรศาสตร์
 บัณฑิตเกียรตินิยมอันดับหนึ่ง จากพระบาทสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัว ในวันที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๐ และ
 ในวันรุ่งขึ้นยังทรงได้รับพระราชทานรางวัลเหรียญทอง
 ในฐานะที่ทรงสอบได้ที่หนึ่งมาทุกปีอีกด้วย

หลังจากทรงได้รับพระราชทานปริญญาบัตรอักษร
 ศาสตร์บัณฑิตแล้ว ได้ทรงสมัครเข้าศึกษาต่อระดับ
 ปริญญาโทในบัณฑิตวิทยาลัย ทั้งที่คณะอักษรศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และคณะโบราณคดี
 มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่คณะอักษรศาสตร์ทรงเลือก
 ศึกษาวิชาบาลีและสันสกฤต ส่วนที่คณะโบราณคดีทรง
 ศึกษาวิชาจารึกภาษาตะวันออก

การที่นิสิตผู้ใดจะศึกษาต่อระดับปริญญาโทนั้น
 มิใช่เรื่องง่ายและการศึกษาระดับปริญญาโททั้งสอง
 มหาวิทยาลัยพร้อมกันยังเป็นเรื่องยากกว่าหลายเท่า
 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรง
 มีพระราชกิจมากเกินกว่าจะทรงทำวิทยานิพนธ์ในระดับ
 ปริญญาโทของทั้งสองมหาวิทยาลัยได้พร้อมกันจึงตัดสินใจ
 พระทัยเลือกทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “จารึกพบที่ปราสาท

พนมรุ้ง” เพื่อรับพระราชทานปริญญาศิลปศาสตร์
 มหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยศิลปากรก่อน ซึ่งวิทยานิพนธ์
 นี้ได้ผ่านการตรวจสอบของคณะกรรมการไปด้วยดี
 ทำให้ทรงสำเร็จการศึกษาได้รับพระราชทานปริญญา
 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยศิลปากรจาก
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม
 ๒๕๒๒ และหลังจากนั้นก็ทรงขะมักเขม้นศึกษาต่อบั
 ติดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัยในสาขาวิชาภาษาบาลี-สันสกฤต ได้ทรงทำ
 วิทยานิพนธ์เรื่อง “ทศบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท” จน
 ทรงได้รับพระราชทานปริญญาอักษรศาสตร์มหาบัณฑิต
 จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม
 ๒๕๒๔ และพระองค์มิได้ทรงหยุดยั้งการใฝ่หาวิชา
 ความรู้ได้ทรงศึกษาต่อระดับดุษฎีบัณฑิตในสาขาวิชา
 พัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 ต่อไปอีก

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ล้วนเน้นหนักทางด้านพระปริชา
 สามารถในการศึกษา และการวางพระองค์ในหมู่พระ
 สหาย แต่นอกเหนือจากนี้ สมเด็จพระเทพรัตน
 ราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ยังทรงปฏิบัติพระภารกิจ
 สำคัญที่ทรงได้รับมอบหมายจากพระบาทสมเด็จพระเจ้า

อยู่หัวให้ลูกลงไปด้วยดี เช่น การเสด็จพระราชดำเนินไปร่วมพิธีพระบรมศพพระเจ้ากุสตาฟที่ ๖ อตอล์ฟ ณ กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน ในปี พ.ศ. ๒๕๑๖ (ซึ่งได้ทรงพระนิพนธ์เรื่องการเดินทางนี้ไว้ด้วยตามที่กล่าวมาแล้ว) และการเสด็จพระราชดำเนินไปยังประเทศอิสราเอลและอิหร่าน พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ ตามคำกราบบังคมทูลเชิญของรัฐบาลอิสราเอล และเจ้าชายเรซา ปาร์เลวี และเจ้าหญิงฟาราน์ นาชปาร์เลวี แห่งอิหร่าน เพื่อทอดพระเนตรการพัฒนาของประเทศไทย เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในประเทศไทยในเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๒๐

ต่อจากนั้น ระหว่างวันที่ ๒๘ เมษายน - ๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๓ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ ไปทรงร่วมพิธีสถาปนาเจ้าฟ้าหญิงเบียทริกซ์ขึ้นเป็นพระราชินี แห่งประเทศเนเธอร์แลนด์ ในปีเดียวกัน ระหว่างวันที่ ๑๙ พฤษภาคม - ๓ มิถุนายน ได้เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ไปทรงเยือนประเทศฝรั่งเศส ตามคำกราบบังคมทูลเชิญของรัฐบาลฝรั่งเศสและเยือนประเทศอังกฤษ ระหว่างวันที่ ๘ - ๑๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๓ ตามคำกราบ

บังคมทูลเชิญของรัฐบาลอังกฤษ เพื่อทอดพระเนตรกิจการด้านการศึกษาและวัฒนธรรม กิจกรรมด้านกาชาด ตลอดจนการพัฒนาในด้านต่างๆ ของประเทศทั้งสอง ทั้งยังเสด็จฯ ประเทศเบลเยียม เป็นการส่วนพระองค์ในฐานราชอาคันตุกะของสมเด็จพระราชาธิบดีโบดวง และพระราชินีฟาบีโอลา ระหว่างวันที่ ๓ - ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๓ ด้วย

ปี พ.ศ. ๒๕๒๔ ระหว่างวันที่ ๑๑ - ๒๐ พฤษภาคม สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จฯ เยือนประเทศจีน ตามคำกราบบังคมทูลเชิญของรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยทรงเป็นอาคันตุกะของ นายจ้าว จื่อหยาง นายกรัฐมนตรี ในโอกาสนี้ได้ทรงพระนิพนธ์หนังสือชื่อ “ย่าแดนมังกร” บรรยายเรื่องการเดินทางและบุคคล ตลอดจนสิ่งที่พระองค์ได้ทรงพบปะไว้อย่างละเอียดและสนุกสนานชวนอ่านยิ่ง

เมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ศกเดียวกัน ก็ทรงเป็นผู้แทนพระองค์เสด็จฯ ไปทรงร่วมในพิธีอภิเษกสมรสระหว่าง เจ้าฟ้าชายชาร์ลส์ มกุฎราชกุมารของอังกฤษ และเลดี้ ไดอาน่า ตามคำทูลเชิญของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ แห่งประเทศอังกฤษด้วย

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จฯ เยือนประเทศต่างๆ ในทวีปยุโรปดังนี้ ระหว่างวันที่ ๒๙ - ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ เสด็จฯ เยือนสวีเดน เป็นการส่วนพระองค์ทรงเยี่ยมองค์การกาชาดสากล และห้องสมุดสหประชาชาติ แล้วเสด็จฯ เมืองโลซานน์เพื่อเฝ้าฯ สมเด็จพระคริสนครินทราบรมราชชนนี ระหว่างวันที่ ๑ - ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๕ เสด็จฯ เยือนสาธารณรัฐออสเตรีย ตามคำกราบบังคมทูลเชิญของรัฐบาลออสเตรีย และโดยเฉพาะที่ออสเตรียนี้ สภามหาวิทยาลัยอินน์สbruck ได้ถวายสมาชิกกิตติมศักดิ์ (Honorary Senator) แห่งมหาวิทยาลัยอินน์สbruck เนื่องจากทางมหาวิทยาลัยทราบดีถึงพระปรีชาสามารถด้านต่างๆ และได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายสายสร้อยทอง (Gold Chain) ซึ่งนับเป็นสตรีเอเชียคนแรก และเป็นผู้ที่อายุน้อยที่สุดที่ได้รับเกียรตินี้ ต่อจากนั้นระหว่างวันที่

๙ - ๒๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๕ จึงได้เสด็จฯ เยือนสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันตามคำกราบบังคมทูลเชิญของรัฐบาลเยอรมัน ซึ่งทุกสถานที่ที่พระองค์เสด็จฯ ไปสมเด็จพะเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นที่ประทับใจทั้งของชาวไทยที่พำนักในประเทศนั้นๆ และชาวต่างชาติเป็นอย่างยิ่ง

ในวันที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๘ อันเป็นวันคล้ายพระราชสมภพในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเลี้ยงทหารและตำรวจพิการจากโรงพยาบาลต่างๆ ณ ศาลาดุสิตาลัย และในโอกาสนี้ได้ทรงริเริ่มก่อตั้งมูลนิธิสายใจไทยขึ้นโดยพระราชทานให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเป็นองค์ประธานมูลนิธิ เนื่องจากทรงตระหนักดีว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงเป็นผู้มีพระทัยอ่อนโยนทรงพระเมตตา และทรงเอาพระทัยใส่ในทุกข์สุขของผู้อื่นอยู่เสมอเหมาะสมกับตำแหน่งนี้เป็นอย่างยิ่ง ในวันนั้นสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถได้พระราชทานเงินส่วนพระองค์จำนวนหนึ่งเป็นทุนเริ่มแรก และได้มีผู้มีจิตศรัทธาทูลเกล้าฯ ถวายเงินสมทบโดยเสด็จพระราชกุศลอีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งมูลนิธินี้มีวัตถุประสงค์ในการช่วยเหลือทหารตำรวจพลเรือนตลอดจนอาสาสมัครที่บาดเจ็บ ทุพพลภาพหรือเสียชีวิตจากการปฏิบัติหน้าที่เพื่อป้องกันประเทศชาติ โดยให้ความช่วยเหลือด้านการเงินหรือส่งเสริมอาชีพแก่ครอบครัวหรือตัวผู้ประสบเคราะห์ร้ายนั้นเพื่อให้เขาเหล่านั้นตระหนักว่าแม้จะพิการหรือเสียชีวิตเขาหรือครอบครัวของเขาก็มิได้ถูกทอดทิ้ง

ปัจจุบันมูลนิธิสายใจไทยฯ ได้มีที่ทำการถาวรแล้วที่ถนนศรีอยุธยา ข้างสถานีตำรวจพญาไท ที่ตึกนี้มีการเปิดจำหน่ายสินค้าจากผลิตภัณฑ์ของมูลนิธิสายใจไทยฯ และมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพพิเศษฯ ในวันและเวลาราชการด้วย

นับวันมูลนิธิสายใจไทยฯ ก็เติบโตและทวีรายจ่ายสูงขึ้นเรื่อยๆ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ในฐานะองค์ประธานมูลนิธิฯ จึงได้ทรงพระวิตกและทรงพยายามหา

รายได้ทุกวิถีทางให้แก่มูลนิธิฯ อยู่เสมอ ทั้งที่กำลังทรงศึกษาอยู่นั้น ไม่ว่าใครจะจัดงานหาเงินเพื่อมูลนิธิสายใจไทยฯ ถ้าเชิญเสด็จพระราชดำเนินแล้ว ถ้าทรงว่างพอก็มักไม่ทรงขัดข้อง จากพระปรีชาสามารถและพระกรณียกิจอันดีเลิศเช่นนี้เอง จึงทรงได้รับการสถาปนาพระอิสริยยศและพระอิสริยยศศักดิ์ เป็นสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติสยามบรมราชกุมารี ในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๐ ดังที่ประชาชนได้ทราบอยู่แล้ว

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระราชภาระมากยิ่งขึ้นตามวันและเวลาที่ล่วงไป แต่ก็ทรงตั้งพระทัยปฏิบัติพระราชกิจอย่างเข้มแข็ง นอกจากจะทรงดำรงตำแหน่งองค์ประธานมูลนิธิสายใจไทยฯ ในพระบรมราชูปถัมภ์แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงดำรงตำแหน่งองค์อุปนายิกาผู้อำนวยการสภากาชาดไทย เมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๐ ด้วยพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นั้น นอกเหนือจากพระราชภาระที่จะต้องโดยเสด็จพระราชดำเนินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ไปในการทรงเยี่ยมราษฎร พระราชภาระในการเป็นองค์ประธานมูลนิธิสายใจไทยฯ และองค์อุปนายิกาผู้อำนวยการสภากาชาดไทยแล้ว ยังทรงมีพระราชกรณียกิจที่สำคัญ คือทรงเป็นประธานคณะกรรมการอำนวยการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และพระบรมมหาราชวัง ตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. ๒๕๒๓ จนสำเร็จทันสมโภชพระนครในโอกาสครบ ๒๐๐ ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งมีผู้มีจิตศรัทธาโดยเสด็จพระราชกุศลในการนี้เป็นมูลค่ากว่า ๒๒๐ ล้านบาท รวมรายการบูรณะกว่า ๖๐ รายการ นอกจากนั้นทรงเป็นองค์ประธานบูรณะบุษบกทรงของพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร ทรงอำนวยการบูรณะตกแต่งพระที่นั่งวิมานเมฆ ในพระราชวังดุสิต เพื่อเป็นพิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระ

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องในงาน “สองร้อยปีแห่งสายสัมพันธ์” ทรงดูแลการบูรณะพระที่นั่งเวหาสน์จำรูญพระราชวังบางปะอิน เป็นต้น ทั้งยังทรงมีพระราชภาระในฐานะองค์อุปถัมภ์ของคณะลูกเสือแห่งชาติ สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย สมาคมนิสิตเก่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์และสถาบันสมาคมอื่นๆ อีกเป็นจำนวนมาก และทรงเป็นกำลังสำคัญของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ในการดำเนินโครงการต่างๆ เพื่อช่วยเหลือราษฎร เช่น โครงการชลประทานต่างๆ ในพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และโครงการส่งเสริมศิลปอาชีพพิเศษในพระบรมราชินูปถัมภ์ของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ทรงติดตามความเจริญก้าวหน้าของแต่ละโครงการด้วยความสนพระทัย และโดยเฉพาะโครงการส่งเสริมศิลปอาชีพพิเศษฯ แล้วจะเสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานคำแนะนำแก่ราษฎรฝึกอาชีพด้วยพระองค์เอง

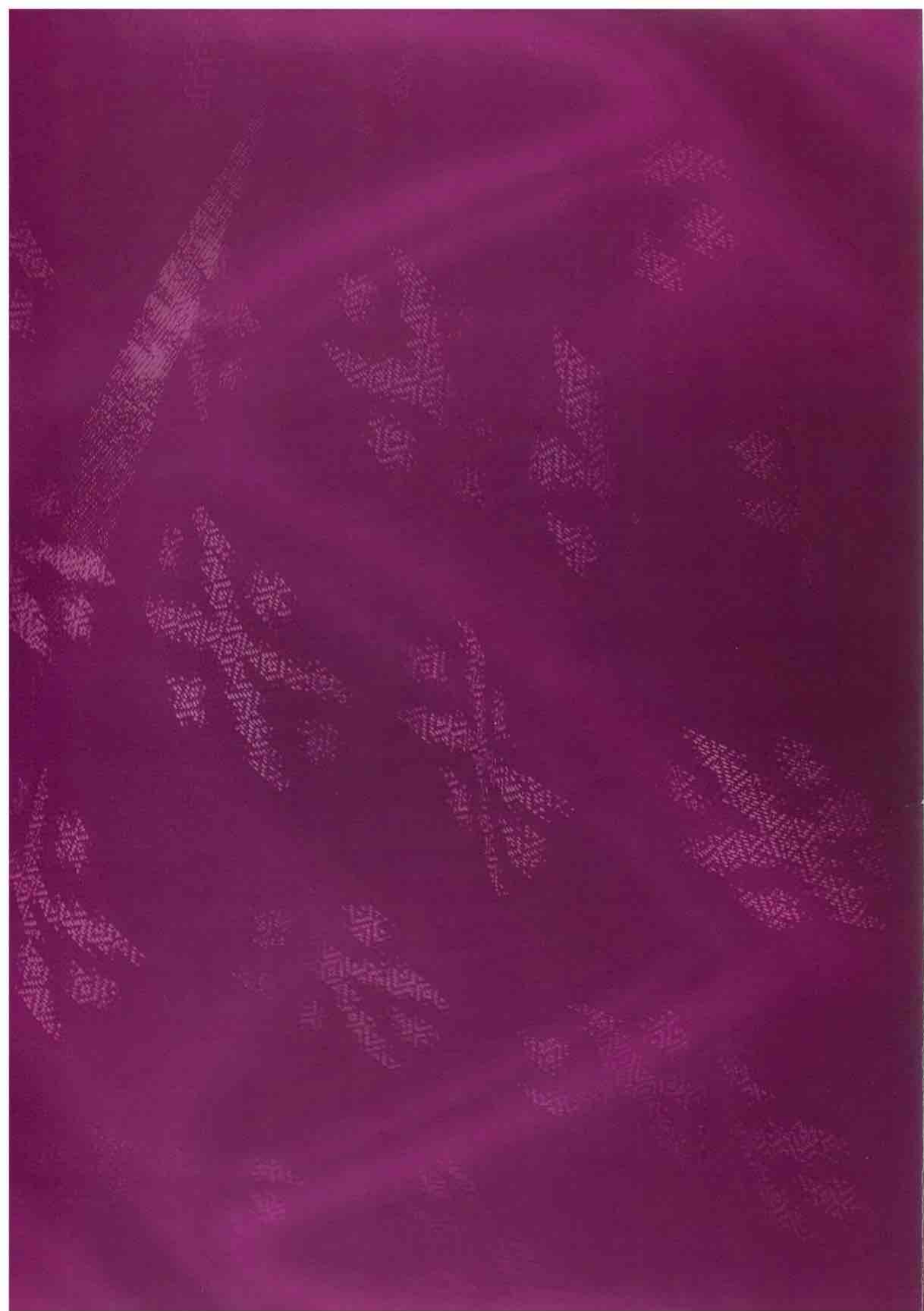
โครงการที่สำคัญอีกโครงการหนึ่งคือโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันของโรงเรียนในชนบท ซึ่งมี

พระราชดำริขึ้นเนื่องจากการโดยเสด็จฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ไปทรงเยี่ยมราษฎรทั่วทุกภาคของประเทศ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงพบกับปัญหาความยากจนและความทุกข์ยากของประชาชนด้วยพระองค์เอง ทรงพบเยาวชนที่เป็นโรคขาดอาหารและร่างกายอ่อนแอ จึงทรงพระวิตกว่าเยาวชนเหล่านี้ ซึ่งต่อไปจะเติบโตเป็นกำลังสำคัญของชาติมีสุขภาพไม่สมบูรณ์ จึงทรงริเริ่มโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โดยทรงสละพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ ทดลองดำเนินการจนเป็นผลสำเร็จ ขณะนี้มีโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ประมาณ ๑๗๐ แห่ง ทั่วประเทศ อยู่ในโครงการนี้ โดยทรงได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดน นักวิชาการเกษตรและวิทยาการต่างๆ เป็นอย่างดี นอกจากนั้น โครงการนี้ยังได้รับความสนใจจากหน่วยงาน Agro Action แห่งประเทศเยอรมัน ได้ทูลเกล้าฯ ถวายเงินจำนวนหนึ่งโดยเสด็จพระราชกุศลสนับสนุนโครงการและติดตามการดำเนินงานของโครงการฯ เสมอมาและต่อมามีผู้มีจิตศรัทธาร่วมโดยเสด็จพระราชกุศลเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

พระราชกรณียกิจของพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นั้นมีมากมาย จนมีอาจบรยายให้ครบถ้วนได้ แต่อย่างล้นยิ่งใหญ่เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติทั้งสิ้น ดูประหนึ่งว่าสตรีธรรมดาผู้ใดก็มีอาจจะรับภาระนี้ไว้ได้ แต่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ก็ทรงรับไว้ด้วยความเต็มพระทัยด้วยเมตตาอันบริสุทธิ์ที่ทรงมีต่อประชาชนชาวไทยและพระคุณธรรมอันล้ำเลิศของพระองค์ดังนี้ พระองค์จึงคู่ควรแก่ความเป็น “ปียชาติ” โดยแท้

————— ❦ —————
ท้าวสมุทประชาชน “เฉลิมราชกุมารี”
ธำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร
————— ❦ —————

พิธีวางศิลาฤกษ์

พิธีวางศิลาฤกษ์

ห้องเฉลิมพระเกียรติ

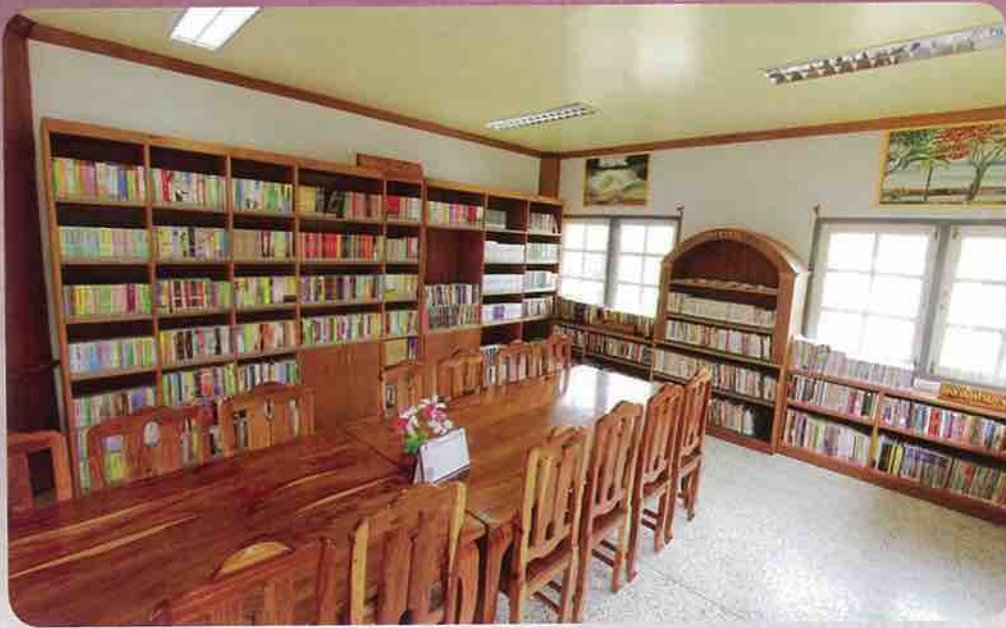
ห้อง ICT

ห้องเสาศาสน์ศึกษา

ห้องนิทรรศการ

ห้องสมุดประชาชน "เฉลิมราชกุมารี" อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร ๑๗

หนังสือพระราชทาน

ห้องหนังสือพิมพ์การ์

ห้องหนังสืออย่างนี้

พิพิธภัณฑ์ผ้าสาส์กสนคร

ห้องสมุดประชาชน "เฉลิมราชกุมารี" อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร

หนังสือพระราชบัญญัติ

ห้องเด็กและครอบครัว

“หนองหาร” สกลนคร

หนองหาร เป็นทะเลสาบน้ำจืดขนาดใหญ่ที่สุดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตั้งอยู่บริเวณ อำเภอเมือง สกลนคร อำเภอโพนนาแก้ว จังหวัดสกลนคร มีเนื้อที่กว่า ๗๗,๐๐๐ไร่ ความลึกเฉลี่ยประมาณ ๒.๐-๑๐.๐เมตร เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาน้ำจืด นกน้ำ พื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญของประเทศไทย สันนิษฐานว่า เกิดจากการยุบตัวของแผ่นเปลือกโลก อันเนื่องมาจากการถูกชะล้าง ของชั้นหินเกลือใต้ดิน จนเกิดโพรงขนาดใหญ่ และเกิดการพังทลาย ยุบตัวลงเป็นหนองน้ำในเวลาต่อมา ตามคติความเชื่อของ ชาวสกลนคร หนองหาร คือ ผลจากการกระทำ ของพญานาค สืบเนื่องมาจากการกระทำ อันผิดทำนองคลองธรรม ของชาย-หญิง ในตำนานผาแดง นางไอ่

หนองหาร เป็นแหล่งต้นน้ำของลำน้ำก่ำ โดยมี ประตุน้ำบายน้ำสู่รืสวัสดิ์กั้นระหว่างลำน้ำก่ำและหนองหาร ลำน้ำก่ำมีระยะทางประมาณ ๑๐๐กิโลเมตร ไหลไปบรรจบกับแม่น้ำโขงที่อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม นอกจากประตุน้ำสู่รืสวัสดิ์แล้ว ลำน้ำก่ำ ยังมีประตุน้ำอีก ๔ แห่ง ซึ่งกั้นลำน้ำก่ำระหว่างทางที่เชื่อมต่อกับลำน้ำโขง แหล่งต้นน้ำที่ไหลลงหนองหาร ประกอบด้วยลำน้ำ ๑๔สาย โดยมีลำน้ำพุง เป็นลำน้ำหลัก ไหลลงหนองหาร เพิ่มปริมาณน้ำตลอดทั้งปี ทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของ ทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพใน ระบบนิเวศแห่งนี้ ไม่ว่าจะเป็นพรรณไม้ น้ำ แพลงก็ตอนพืช

สัตว์หน้าดิน สัตว์น้ำ ซึ่งในปัจจุบันความสมบูรณ์ของ ทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพ เริ่มมีแนวโน้มลดลง เนื่องจากการพัฒนาและการขยาย ตัวของชุมชนเมือง

หนองหาร ประกอบด้วย เกาะน้อยใหญ่ มากกว่า ๓๐ เกาะ เกาะที่ขนาดใหญ่ที่สุดคือ เกาะดอนสวรรค์ โดยมีพุทธสถานโบราณภายในเกาะ สำหรับผู้ที่ต้องการ เทียวเหยี่ยมชม รวมทั้งทัศนียภาพ น้ำใส สหายสัตว์ของ นกน้ำ ปลา นานาพันธุ์ และวิถีชีวิตของชาวประมง หนองหาร

อารยธรรมขอมเมืองสกลนคร

เป็นที่ทราบดีว่าดินแดนหนองหารแห่งนี้เคยเป็นส่วนหนึ่งที่อยู่ใต้อิทธิพลของอารยธรรมเขมรโบราณ หรือรู้จักกันอีกนัยหนึ่งว่า “ขอม” เราจึงมีโบราณสถานศิลปะขอมหลายแห่ง เช่น พระธาตุนารายณ์เจงเวง พระธาตุภูเพ็ก พระธาตุคุดม และพระธาตุเชิงชุม ซึ่งถูกอิทธิพลศิลปะลาวล้านช้างสร้างรูปทรงพระธาตุคล่อมตัวปราสาทของเดิม จากข้อมูลการค้นคว้าทางโบราณคดีทำให้ทราบว่า อิทธิพลของอาณาจักรขอมเข้ามาสู่ดินแดน หนองหาร ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๕ - ๑๖ (พ.ศ. ๑๕๐๐- ๑๕๐๐) โดยเข้ามาแทนที่อารยธรรม ทวารวดี ผู้คนก็ได้รับการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตจากศาสนาพุทธนิกายเถรวาทไปเป็นศาสนาฮินดูสลับกับศาสนาพุทธนิกายมหายาน ขณะเดียวกันการสร้างตัวเมืองริมฝั่งหนองหารก็เลียนแบบ สถาปัตยกรรมของเมืองพระนครซึ่งเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรขอม

ในหนังสือประวัติศาสตร์อีสาน กล่าวว่า ภายหลังรัชกาลของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ไปแล้ว อิทธิพลของวัฒนธรรมขอมก็ค่อยๆ เสื่อมลงในภาคอีสาน ไม่ค่อยปรากฏการสร้างปราสาทหินขึ้นมาแต่อย่างใด เมื่อตอนต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ก็สลายตัว อันเนื่องมาจากการแพร่หลายของพุทธศาสนาเถรวาทซึ่งกวาดล้าง บรรดาปราสาทหินและศาสนสถานแต่เดิมหลายแห่งถูกเปลี่ยนให้เป็นวัดหรือ พุทธสถานแทน

จากข้อความดังกล่าวข้างต้น ได้สอดคล้องกับ

หลักฐานที่ปรากฏในประวัติตำนานพงศาวดารเมืองสกลนครของ พระยาประจันตะ ประเทศธานี (โง่นคำ) ที่กล่าวไว้ว่า เมื่อพระยาสุววรรณภิงคาร สิ้นพระชนม์แล้ว เสนาบดีข้าราชการผู้ใหญ่ชาวเขมร ก็สมมุติกันเป็นเจ้าเมืองต่อมา เมื่อปีหนึ่งเกิดทุกข์ภัย คือ ฝนแล้ง ราษฎรไม่ได้ทำนาถึง ๗ ปี เกิดความอดขัดขัดสนข้าวปลาอาหารเป็นอันมาก เจ้าเมือง กรมการเมือง และราษฎรชาวเขมรที่อยู่ในเมืองหนองหานหลวง ก็ทิ้งเมืองให้เป็นเมืองร้าง แต่จะร้างมาได้กี่ปีไม่ปรากฏ

ทิวเขาภูพาน

ทิวเขาภูพาน

ทิวเขาภูพานยาวต่อเนื่องกันประมาณ ๒๐๐ กิโลเมตร เริ่มจากทิศใต้ตั้งแต่ช่องพองหนีบระหว่างอำเภอกุเซียวกับอำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ขึ้นไปทิศเหนือผ่านอำเภอโนนสัง อำเภอหนองบัวลำภู อำเภอเมืองจังหวัดอุดรธานี แล้วไปทางตะวันตกของอำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี ผ่านทางตะวันตกของอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย จนจดฝั่งขวาแม่น้ำโขง มียอดเขา (ลูกเขา) หลายลูก เช่น ภูเวียง ภูเก้า ภูเม็ง ภูพานคำ ภูวัด ภูสิงห์เค็ง ภูพังคี ภูหินลาดฟ้า ภูพระบาท (แยกจากทิวเขาภูพานอยู่ในอำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี มีพระพุทธรูปท่าจำลอง) ภูหวดน้ำซึม ภูบาอู ภูชะใหญ่

ทิวเขาภูพานแยกเป็นทิวเขาสาขาหลายทาง เช่น แยกไปทางจังหวัดกาฬสินธุ์ ในท้องที่อำเภอสหัสขันธ์ อำเภอกุฉินารายณ์ ไปจังหวัดนครพนมในท้องที่อำเภอนาแก เรียกภูพานน้อย ในเขตจังหวัดสกลนครในท้องที่อำเภอพรรณานิคมเป็นพิทยาวจากตำบลนาใน ไปทางตะวันออกถึงตำบลกุดบาก ตำบลโคกภู อำเภอเมืองสกลนคร ซึ่งเป็นช่วงต่อจังหวัดกาฬสินธุ์-จังหวัดสกลนคร

มีถนนสายกาฬสินธุ์-สกลนคร ตัดผ่าน มีสถานที่ที่น่าสนใจหลายแห่ง เช่น พระราชตำหนักภูพานราชนิเวศน์ วนอุทยานคำหอม เขื่อนน้ำพุง วนอุทยานแห่งชาติภูพาน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีถ้ำต่างๆ หลายถ้ำ เช่น ถ้ำบึง ถ้ำผาหยาด ถ้ำพระ ถ้ำทอง ถ้ำพระบาง ถ้ำเม็ง ฯลฯ ทิวเขาภูพานเป็นต้นกำเนิดน้ำอุ่น น้ำสงคราม ห้วยยาม ห้วยปลาหาง น้ำพุง และลำธารเล็ก ๆ หลายสาย

“...การพัฒนาประเทศ จำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน...”

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๗

ตามรอยพ่อ...อย่าง “พอเพียง”

หลักการคิดและปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ความดังนี้ “หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนา และบริหาร ประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวหน้าต่อโลก ยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียงหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบ ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อมาเมื่อผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวัง อย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน และ ขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจ ของคน

ในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และ นักธุรกิจทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริตและให้ความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลง อย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี”

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นมีหัวใจหลักอยู่ที่ “๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข” ดังที่ได้เน้นข้อความไว้ด้านบน อัน ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน คือสามห่วง และสองเงื่อนไขได้แก่คุณธรรมและความรู้ หากมีแต่ความรู้เพียงอย่างเดียวก็จะมีแต่ตัวคอยควบคุม ให้ใช้ความรู้ อาจนำความรู้นั้นไปใช้ในทางที่ผิดจนส่งผล เสียต่อตัวเอง คนอื่น และประเทศชาติได้ จึงต้องอาศัย คุณธรรมเข้าไปกำกับทิศทางการนำเอาความรู้นั้นไปใช้ใน ทางที่เหมาะสม

...“สามห่วง”...

ความพอประมาณ ต้องรู้จักพอประมาณทั้งภายในและภายนอก ภายใน หมายถึง การควบคุมตนเองให้รู้จักตอบสนองต่อความอยากมี อยากได้ อยากเป็นของตนเองอย่างพอเหมาะพอดี ไม่มาก และไม่น้อยเกินไป ภายนอก หมายถึงการรู้จักตอบสนองต่อเหตุการณ์ต่างๆ ที่มากระทบเราอย่างพอเหมาะพอควร ไม่มากและไม่น้อยไปเช่นกัน

ความมีเหตุผล คือการรู้จักใช้เหตุผลเข้าพิจารณาทุกๆ ปัญหาที่เข้ามากระทบตัวเรา ไตร่ตรองอย่างรอบคอบถี่ถ้วนเพื่อใช้ในการรับมือกับปัญหานั้น ความมีเหตุผลจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยการที่ บุคคลมีข้อมูลที่มากพอ ซึ่งต้องปลูกฝังให้บุคคลเป็นผู้รักในการเรียนรู้ ขยันหมั่นศึกษาหาความรู้เพื่อเพิ่มข้อมูลให้กับตนเองในการนำไปใช้คิดตามหลักเหตุและผลได้เต็มที่

ระบบภูมิคุ้มกัน คือการสอนให้บุคคลรู้จักเท่าทันตนเอง รู้เท่าทันเหตุการณ์รอบตัว ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และหาทางป้องกันรับมือได้ คิดคำนึงถึงผลดีและผลเสียของการเปลี่ยนแปลงนั้น ปัจจัยเสี่ยงที่จะก่อให้เกิดปัญหานั้นขึ้นมา แม้กระทั่งความล้มเหลวหากไม่สามารถรับมือกับเหตุการณ์นั้นได้

...“สองเงื่อนไข”...

ความรู้ บุคคลต้องมีความรู้ที่เหมาะสมกับสภาพ

ของตน มีความรู้มากพอที่จะนำไปใช้ตามหลักเหตุและผลในการรับมือความเปลี่ยนแปลงนั้น

คุณธรรม เป็นตัวกำหนดทิศทางในการนำความรู้ไปใช้ให้เป็นไปในทางที่เหมาะสม หากปราศจากคุณธรรมชั้นนำ ทิศทางแล้ว อาจนำความรู้นั้นไปใช้ในทางที่ผิด อันจะส่งผลเสียหายต่อตัวเอง สังคม คนรอบข้าง และประเทศชาติได้

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงหาได้มิใช่ไว้เพื่อวัตถุประสงค์ทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่ยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับทุกๆ สถานการณ์ที่เกิดขึ้น ด้วยแฝงไว้ซึ่งหลักธรรมอันได้แก่ให้บุคคลรู้เท่าทันความคิด การกระทำของตนเอง เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงไปของโลก เป็นกลอุบายที่หยิบยกเอาหลักทางสายกลางมาใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างสอดคล้องกลมกลืน ที่สำคัญ คือ หลักเศรษฐกิจพอเพียงต้องการปลูกฝัง “จิตอาสา” นั่นคือ เศรษฐกิจพอเพียง มิใช่เป็นเรื่องของคนคนเดียว มิได้สอนให้บุคคลรู้จักพึ่งพาตนเองอยู่เพียงคนเดียว แต่สอนให้บุคคลรู้จักเข้าช่วยเหลือผู้อื่นตามกำลังของตน เมื่อตนเองสามารถหาเลี้ยงชีพได้อย่างพอเพียงพอประมาณแล้ว ส่วนที่เหลือเก็บเหลือใช้ก็สามารถแบ่งปันเอื้อเฟื้อให้กับผู้อื่นได้อีก อันเป็นประโยชน์แก่ทั้งตัวเองและบุคคลอื่นๆ ก่อให้เกิดความรักใคร่กลมเกลียว สมัครสมานสามัคคีในหมู่คณะเกิดขึ้น

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริให้จัดตั้ง ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เมื่อวันที่ ๒๕ พ.ย. ๒๕๒๕ ณ บ้านนาบกเค้า ต.ห้วยยาง อ.เมือง จ.สกลนคร โดยจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นศูนย์ตัวแทนของภาค ตะวันออกเฉียงเหนือในการศึกษา ทดลอง วิจัยและพัฒนาในทุก ๆ ด้าน เพื่อยกฐานะความเป็นอยู่ ของชาวบ้านให้ดีขึ้น และสามารถนำเป็นตัวอย่างของการดำเนินการพัฒนาไปขยายผลสู่พื้นที่อื่น ๆ เป็นเสมือน “พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต” ที่ทุกคนสามารถเข้ามาศึกษาหาความรู้และนำไปประกอบอาชีพเลี้ยงตนได้

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ มีตัวอย่างการเรียนรู้ด้านการพัฒนาด้านต่างๆ ให้ศึกษามากมาย ซึ่งสถานที่แห่งนี้มีความพร้อมที่จะรองรับกลุ่มนักท่องเที่ยว หรือกลุ่มศึกษาดูงานที่ต้องการความรู้ในด้านการพัฒนาพื้นที่ทำกิน และแนวทางการประกอบอาชีพอย่างยั่งยืนให้กับชาวบ้านในพื้นที่ต่างๆ เพราะนอกจากความครบครันในด้านการศึกษาวิจัยแล้ว บุคลากรที่คอยให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ก็เป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีทักษะในการสื่อสารเรื่องราวต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ทำให้ความรู้ที่ทุกคนจะได้รับกลับไปเป็นสิ่งที่สามารถทำได้จริงไม่ได้ปรุงแต่งขึ้นเอง

...ไก่อ่าภูพาน...

“ไก่อ่าภูพาน” เป็นสายพันธุ์หนึ่งของ “ไก่อ่า” มีการปรับปรุงพันธุ์จากประเทศจีน และจดสิทธิบัตรที่กรมทรัพย์สินทาง ปัญญา และขึ้นทะเบียนพันธุ์สัตว์กับกรมปศุสัตว์โดย นายสัตวแพทย์วิศุทธิ์ เอื้อกิ่งเพชร หัวหน้างานศึกษาและพัฒนาด้านปศุสัตว์ ศูนย์ศึกษาพัฒนาภูพาน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ บ้านนาบกเค้า ต.ห้วยยาง อ.เมือง จ.สกลนคร “ไก่อ่าภูพาน” เป็นสัตว์เศรษฐกิจที่มีความต้องการในตลาดประเทศจีน ที่มีความเชื่อในสรรพคุณยาของ “ไก่อ่า” ซึ่งมีองค์ประกอบ ขนดำ

หนังดำ เล็บดำ เนื้อเหาดำ และกระดูกกีสีเทาดำ

กว่าจะมาเป็น “ไก่ดำภูพาน” ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้พัฒนาสายพันธุ์ “ไก่ดำภูพาน” ขึ้นมาโดยเริ่มต้นจากการรวบรวม “ไก่ดำ” ลูกผสมที่มีอยู่ในพื้นที่จังหวัดสกลนคร ที่หลงเหลือจากการนำเข้าจากประเทศจีน เมื่อประมาณ ๑๕-๒๐ ปีที่แล้ว โดยขอจากชาวบ้านจำนวน ๕ ตัว มาจัดแผนการผสมพันธุ์ และคัดเลือก “ไก่ดำ” สายพันธุ์ดี โดยใช้ระยะเวลา ๒ ปี จึงได้ “ไก่ดำภูพาน” ที่ตรงตามลักษณะของ “ไก่ดำ” ทุกประการ โดยมีลักษณะ คือ ขนดำ หนังดำ หน้าแข้งดำ กระดูกเทาดำ และเนื้อสีเทาดำ จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๕๐ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำรินำมาดำเนินการพัฒนา “ไก่ดำ” สายพันธุ์ภูพานเสร็จสิ้นเป็นที่เรียบร้อยและสามารถขยายผลสู่การเลี้ยงของเกษตรกร การเลี้ยง “ไก่ดำ” ตามหลักการง่ายๆ คือเกษตรกรต้องเอาใจใส่ดูแลในการเลี้ยง ให้น้ำสะอาดตั้งไว้ให้ “ไก่” กินตลอดทั้งวันและคอยเปลี่ยนน้ำทุกๆ วัน ให้อาหารผสมทุกเช้า - เย็น เพิ่มเติมจากอาหารที่ “ไก่” หากินได้ตามปกติ เช่น ปลายข้าว รำข้าว ปลาปน ข้าวโพดปน ข้าวเปลือก กากถั่ว กากมะพร้าว หัวอาหารไก่สำเร็จรูป ชนิดเม็ด หรือการให้หัวอาหารไก่สำเร็จ รูปผสมลงในรำข้าว ปลายข้าวหรือข้าวเปลือกเป็นวิธีการที่สะดวกที่สุด สามารถหาซื้อได้ง่ายและผสมเองได้ ช่วยให้ “ไก่” เจริญเติบโตเร็ว มีเปลือกหอยปนและเศษหินตั้งทิ้งไว้ให้ไก่กินเพื่อเสริมแคลเซียมและช่วยย่อยอาหาร และให้หญ้าสด ใบกระถิน หรือผักสดให้ไก่กินทุกวัน

ปัจจุบัน “ไก่ดำภูพาน” ถือเป็นสัตว์เศรษฐกิจสำคัญของภาคอีสานที่มีการนำไปเลี้ยงกันอย่างแพร่หลาย และจำหน่ายได้ราคา โดยเฉพาะพ่อแม่พันธุ์ทุกวันนี้ผลิตไม่พอสอดคล้องความต้องการถึงขนาดมีการสั่งจองไข่จากเกษตรกรที่นำไปเลี้ยงกันอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้เนื่องจากความต้องการในตลาดประเทศจีน ที่มีความเชื่อในสรรพคุณยาของไก่ดำ เป็นผลให้ผู้บริโภคในไทย สนใจ และมีความต้องการ ทำให้การผลิตไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด ที่สำคัญอีกประการคือ เนื่องจาก

ไก่ดำได้รับ การจัดให้เข้ามาอยู่ในกลุ่มอาหารเพื่อสุขภาพ

...หมูดำภูพาน...

ในปี พ.ศ. ๒๕๒๔ รัฐบาลจีน ได้น้อมเกล้าถวายสุกรพันธุ์เหมยซาน แต่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสุกรพันธุ์ดังกล่าวให้กรมปศุสัตว์เป็นผู้รับผิดชอบเลี้ยงดู เพื่อศึกษา ค้นคว้า และขยายพันธุ์ไปสู่เกษตรกรผู้มียาได้น้อย โดยมีกระแสพระราชดำรัสเมื่อครั้งเสด็จไปเยี่ยมชมกิจกรรมใน ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ว่า “หมูที่นำมาส่งเสริมต้องเป็นหมูที่เลี้ยงง่าย กินง่าย ใช้อาหาร ตามธรรมชาติ ที่มีต้นทุนไม่สูงนัก” จากกระแสพระราชดำรัสทางศูนย์ฯ จึงให้ น.สพ.วิศุทธิ์ เอื้อกึ่งเพชร หัวหน้างานศึกษา และพัฒนาด้านปศุสัตว์ พร้อมทีมงาน เป็นผู้ศึกษาค้นคว้าวิจัยและพัฒนาสายพันธุ์สุกร กว่าจะมาเป็น “หมูพันธุ์ภูพาน” ได้มีการพัฒนาปรับปรุงพันธุ์สุกรภูพานจากสุกร ๔ สายพันธุ์ ได้แก่ พันธุ์เหมยซาน ที่มีลักษณะเด่นคือ ให้ลูกดก เลี้ยงลูกเก่ง ปรับตัวเข้ากับสภาพการเลี้ยงได้ดี พันธุ์พื้นเมืองสกลนคร (หมูก็) เป็นหมูขนาดลำตัวกะทัดรัด ทนต่อโรค มีใบหูเล็ก พันธุ์ดูริอคเจอร์ซี มีลักษณะเด่นที่ลำตัวยาว ให้ปริมาณเนื้อแดงมาก ไชมันดำ และสุกร พันธุ์แลนด์เรซ ที่มีความแข็งแรงทนทาน เลี้ยงง่าย ใช้ในการผลิตสุกรพันธุ์แท้ หรือสุกรแม่พันธุ์สองสาย ทำให้เกิดสุกร ๒ สายพันธุ์ คือ

สุกรภูพาน ๑ มีลักษณะลำตัวสีดำหรือน้ำตาลแดง ขนาดกะทัดรัด หลังโค้งเล็กน้อย หูปรก หน้าสั้น คอสั้น เลี้ยงง่าย ทนต่อสภาพแวดล้อมได้ดี หากินเก่ง ลักษณะทางเศรษฐกิจ ให้ลูก ๑๔ ตัวต่อครอก น้ำหนักเมื่ออายุ ๓ สัปดาห์ ๖.๐ กิโลกรัม โตเต็มที่เพศเมียน้ำหนัก ๑๒๐ กิโลกรัม เพศผู้ น้ำหนัก ๑๕๐ กิโลกรัม อัตราการเจริญเติบโต ๐.๕๕๖ กรัมต่อวัน ใช้อาหาร ๒.๑๔ กิโลกรัม เพื่อเพิ่มน้ำหนักตัว ๑ กิโลกรัม เนื้อสันในและสันนอกดี น้ำหนักซากอ่อน ๘๓.๑๖ เปอร์เซ็นต์ น้ำหนักเครื่องใน ๑๐.๕๓ เปอร์เซ็นต์ เนื้อแดง ๓๙.๓๓ เปอร์เซ็นต์

ความหนาไขมันสันหลัง ๑.๕ นิ้ว

และสุกรภูพาน ๒ มีลักษณะสำคัญตัวสีขาวมีจุดสีดำที่หลัง ขนาดกะทัดรัด หลังโค้งเล็กน้อย หูตั้ง ปลายหูปรก หน้าสั้น คอสั้น เพศเมียน้ำหนัก ๑๒๐ กิโลกรัม เพศผู้ น้ำหนัก ๑๕๐ กิโลกรัม การเจริญเติบโตดีมาก ให้ลูกค่อนข้างดก จำนวนลูกเฉลี่ย ๑๕ ตัวต่อครอก ซึ่งสุกรภูพานทั้ง ๒ สายพันธุ์สามารถเลี้ยงง่าย โตเร็ว ปรับตัวเข้ากับสถานการณ์การเลี้ยงของเกษตรกรได้ดี มีความทนทานต่อโรค ให้ลูกดก เลี้ยงลูกเก่ง และให้ปริมาณเนื้อแดงมากเมื่อนำไปขุน

...โคดำภูพาน...

ปี พ.ศ. ๒๕๓๑ สมาคมผู้เลี้ยงโควาจิเมืองโอซากะ ประเทศญี่ปุ่น โดยผู้แทนสมาคมฯ น้อมเกล้าฯ ถวายโควาจิ สายพันธุ์ทาจิมะ ให้กับสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ๑ คู่ ผู้ ๑ ตัว เมีย ๑ ตัว อายุ ๑๕ เดือน โคทาจิมะเป็นโคสายพันธุ์หนึ่งของโคพันธุ์วาจิ ในนามของรัฐบาลญี่ปุ่น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานโคทาจิมะคู่นี้ ให้แก่กรมปศุสัตว์

ในปีพ.ศ. ๒๕๓๓ กรมปศุสัตว์ได้นำน้ำเชื้อแช่แข็งโคทาจิมะ ผสมกับแม่พันธุ์เรดซินดี้ ที่ศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์ลำพูนกลาง และนำไปเลี้ยงที่สถานีวิจัยทดสอบพันธุ์สัตว์สกลนคร เพื่อใช้ส่งเสริมเกษตรกรในโครงการพระราชดำริ ต่อมาสถานีวิจัยทดสอบพันธุ์สัตว์สกลนครนำไปเลี้ยงภายใต้การดูแลของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ และบางส่วนนำมาใช้เป็น

แม่พื้นฐานในการผลิตโคลูกผสมทาจิมะ เพื่อศึกษาวิจัยการผลิตเนื้อโคขุนคุณภาพสูง

โคทาจิมะ เป็นโคที่เนื้อแดง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเนื้อสันมีไขมันแทรกมาก ทำให้มีสายเนื้อคล้ายหินอ่อน ซึ่งลักษณะที่กล้ำเนื้อมีไขมันแทรกมาก ทำให้เนื้อมีรสชาติดี เนื้อนุ่ม ได้รับความนิยมนสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเนื้อโคทาจิมะ เป็นเนื้อโคที่มีสัดส่วนของกรดไขมันไม่อิ่มตัวสูง ทำให้เนื้อสเต็กไม่เป็นไข และเป็นไขมันชนิดที่มีประโยชน์ต่อผู้บริโภค ลักษณะการมีไขมันแทรกสูง มีปัจจัยสำคัญเนื่องจากพันธุกรรม ชนิดของอาหาร อายุ และวิธีการขุน แต่สำหรับโคทาจิมะภายใต้การเลี้ยงด้วยหญ้าคุณภาพดีก็สามารถผลิตเนื้อที่มีระดับไขมันแทรกสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลี้ยงด้วยอาหารหยาบในระดับสูง ทำให้สัดส่วนของกรดไขมันไม่อิ่มตัวสูง กรดไขมันไม่อิ่มตัวเป็นกรดไขมันที่มีพันธะคู่เพียง ๑ ตำแหน่งหรือมากกว่าเล็กน้อย ส่วนมากจะเป็น กรดไขมันโมเลกุลเดี่ยว ซึ่งทำให้สามารถกำจัด ไฮโดรเจนอะตอมได้ง่าย ซึ่งในขบวนการเมตาโบลิซึมภายในร่างกายทำให้ย่อย และใช้ประโยชน์จากกรดไขมันไม่อิ่มตัวได้ดีกว่ากรดไขมันอิ่มตัว ทำให้ขบวนการเผาผลาญสมบูรณ์

ปัจจุบันศูนย์การศึกษาการพัฒนาภูพาน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.สกลนคร ได้ทำการขยายพันธุ์พัฒนาระบบการขุนโคเพื่อผลิตเนื้อโคคุณภาพสูง แบบเอื้อต่อการเลี้ยงในสภาพของประเทศไทย โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคอีสานได้สำเร็จ และมีการขยายผลสู่เกษตรกรในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ “สหกรณ์โคนมวาริชภูมิ จำกัด”

น้ำพระทัย . . . บนผืนดินอีสาน

เป็นพระมหากษัตริย์คุณยิ่งใหญ่ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จแปรพระราชฐาน เพื่อทรงเยี่ยมเยียนราษฎรและงานโครงการ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ บนพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อปี ๒๕๒๘ ณ ที่ตำบลพังขว้าง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร พระองค์เสด็จพระราชดำเนิน ทอดพระเนตร การดำเนินงานของสถานีบำรุงพันธุ์สัตว์สกลนคร ซึ่งมีการดำเนินงานส่งเสริมราษฎรในบริเวณใกล้เคียง ให้มีอาชีพเลี้ยงโคเพื่อผลิตน้ำนม อันจะเป็นแหล่งอาหารคุณภาพสำหรับเด็กเยาวชนและราษฎรในบริเวณใกล้เคียง ด้วยสายพระเนตรที่ยาวไกล และเล็งเห็นความสำคัญของสุขภาพอนามัยของราษฎรใน การบริโภคอาหารที่มีคุณประโยชน์ เป็นอันดับแรก ผนวกกับพระอัจฉริยภาพด้านการพัฒนา ที่เน้นการใช้วิธีที่ง่าย ๆ แก้ไขสิ่งที่ยาก จากเริ่มต้นด้วยระดับเล็กๆ ไปสู่ระดับกว้างขึ้นแบบค่อยเป็นค่อยไป พระองค์จึงมีพระราชประสงค์ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันจัดตั้งศูนย์รวมน้ำนม ให้เป็นสถานที่รับซื้อน้ำนมดิบ เพื่อนำมาผลิตนมสด พาสเจอร์ไรส์และช่วยเหลือราษฎรในบริเวณนั้น โดย พระราชทาน

พระราชดำริ ให้สถานีบำรุงพันธุ์สัตว์ ร่วมกับปศุสัตว์ จังหวัดและจังหวัดสกลนครพิจารณาจัดทำ “โครงการนมพาสเจอร์ไรส์” ในลักษณะเป็น Pilot Project โดยให้เริ่มดำเนินการและใช้เครื่องขนาดเล็กไปก่อน เพื่อใช้เป็นการทดสอบและวิจัยการแปรสภาพนมสด ตลอดจน การตรวจสอบคุณภาพนม และถ้าหากการทดลองดังกล่าว ได้ผลดี และได้รับความสนใจจากผู้บริโภคและราษฎรในพื้นที่ ให้การสนับสนุนมากขึ้น ก็อาจปรับปรุงขยายการดำเนินงานในรูปแบบระบบสหกรณ์ คล้ายคลึงกับโครงการผลิตนมสด หนองโพที่จังหวัดราชบุรี และถ้ามีปริมาณนมสดเหลือมากพอ ก็อาจแปรสภาพเป็นนมผงให้มากขึ้น เพราะในสวนจิตรลดาเองก็ยังมีน้ำนมสดมาแปรสภาพทำเป็นนมผงอัดเม็ด ซึ่งได้รับความนิยมสูงมาก

ในปี ๒๕๓๕ จากการที่ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจและทรงเยี่ยมเยียนประชาชน ไม่ว่าจะเป็นที่ไกลหรือที่ใกล้ ตามรอยบาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ บ้านป่าไผ่ และบ้านดงบัง ตำบลค้อเขียว อำเภอมาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร กลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์ค้อเขียว ซึ่งมีศูนย์รวมนมเล็กๆ เป็นของตนเอง ได้ร่วมกันขอจัดตั้งเป็นสหกรณ์ การเกษตรใช้ชื่อว่า “สหกรณ์ โคนมวาริชภูมิ จำกัด”

มีสมาชิกผู้เลี้ยงโคนมรวม ๑๙๙ ราย เมื่อสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จฯ ไปทอดพระเนตรการดำเนินงานของสหกรณ์โคนมวาริชภูมิ ได้พระราชทานความช่วยเหลือ และมีพระราชดำริ ให้มูลนิธิชัยพัฒนา พิจารณาจัดหาถังเก็บน้ำนมดิบ และพิจารณาให้ความช่วยเหลือค่าใช้จ่าย โดยอาจให้กู้เงินดอกเบี้ยต่ำ รวมทั้งพิจารณาจัดหาน้ำให้กับราษฎรบ้านป่าโจด และ บ้านโคกตาดทองให้มีน้ำอุปโภค บริโภค และใช้สนับสนุนการเกษตรตลอดปี และด้วยพระวิสัยทัศน์ที่ทรงตระหนักถึงความสำคัญ ด้านการศึกษาเรียนรู้ จึงโปรดเกล้าฯ ให้พิจารณาให้การศึกษ้อบรม ความรู้แก่สมาชิกสหกรณ์และบุตรหลาน เพื่อให้ได้รับการศึกษามีความรู้ทางวิชาการสมัยใหม่มาพัฒนา และกลับมาทำงานให้กับสหกรณ์ต่อไป

นมสด...เพิ่มโอกาสที่วาริชภูมิ

เมื่อได้รับพระมหากรุณาธิคุณ ซึ่งได้บรรเทาความเดือดร้อนของเหล่าสมาชิก สหกรณ์ฯ ผู้เลี้ยงโคนมใน ๖ อำเภอ คือ อำเภอวาริชภูมิ อำเภอพังโคน อำเภอสว่างแดนดิน อำเภอสองดาว อำเภอกุดบากและอำเภอนิคมน้ำอูน เป็นจำนวน ๒๖๕คน รวมวัวนมได้ ๑,๒๕๗ ตัว โดยสหกรณ์ฯ ดำเนินการรวบรวมนํ้านมดิบจาก แม่วัวนมสมบูรณ์ของสมาชิก ด้วยการรับซื้อในราคามาตรฐาน ๘.๗๕ บาท/กิโลกรัม แต่ถ้าเป็นนํ้านมมีคุณภาพดีก็จะรับซื้อในราคาสูงขึ้น ซึ่งในเดือนหนึ่งๆ สามารถรับซื้อ นมดิบได้ประมาณ ๑๔๓ ตัน จากนั้น นำมาแปรรูปเป็นนมปรุงแต่งพาสเจอร์ไรส์ตรา “นมวาริช” ในรสชาติหลากหลายสี ทั้งหวาน จืด สตรอเบอรี่ และโกโก้ ล้วนสดมัน ด้วยกรรมวิธีโฮโมจิไนซ์ เพื่อรักษาคุณค่าของนํ้านม ทำให้สหกรณ์ฯ สามารถจัดจำหน่ายนมสดบรรจุถุงให้แก่ นักเรียนโรงเรียนต่างๆ ในจังหวัดสกลนคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จำนวน ๒๕๕ แห่ง และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในอำเภอวาริชภูมิอีก ๒๑ ศูนย์ อันเป็นการเพิ่มโอกาสการบริโภค นมสดที่มีคุณภาพแก่เด็กในวัยเรียน อีกทั้งเป็นการเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพเสริมรายได้ให้แก่สมาชิกฯ

และเกษตรกรผู้เลี้ยงโคอีกด้วย

ยิ่งกว่านั้นนับเป็นพระมหากรุณาธิคุณแก่สหกรณ์ฯ ที่ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทาน เงินจำนวน ๑ ล้านบาท ให้เป็นเงินกองทุนพระราชทาน เพื่อสำรองไว้ใช้ในกิจการของสหกรณ์ฯ และเป็นกุศลบุญอย่างหา ที่เปรียบมิได้แก่สมาชิก สหกรณ์โคนมวาริชภูมิ ที่ทรงรับบุตรหลานของสมาชิกสหกรณ์ฯ ที่มีความตั้งใจและต้องการจะเรียนต่อ สาขาวิทยาศาสตร์ในระดับสูงขึ้น โดยทรงรับเป็นนักศึกษาในพระบรมราชานุเคราะห์ จำนวน ๓ ราย ซึ่ง

สร้างอาชีพ...เสริมสุขภาพและรายได้ที่มั่นคง

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ศูนย์รวมนมภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และสหกรณ์โคนมวาริชภูมิจำกัดมีการดำเนินงานที่ก้าวหน้าดีขึ้นและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จนทำให้มีกำไรและมีกองทุนรายได้ถึง ๖ ล้านบาท และ ๓.๕ ล้านบาท ตามลำดับ ทำให้ราษฎรจากการที่ต้องก้ม “หลังสู้ฟ้าหน้าสู้ดิน” และขายข้าวมีรายได้ปีละไม่ถึง ๔หมื่นบาท ซึ่งถ้าปีไหนฟ้าฝนปรวนแปร นาเสียก็ยิ่งลำบาก ปัจจุบันได้เลี้ยงโคนมเป็นอาชีพเสริม ถ้ารดน้ำนมอย่างต่ำวันละ ๒๐-๒๕ กิโลกรัม ก็ได้เงินเดือนละ ๕-๖ พันบาท ทำให้มีรายได้ที่มากขึ้น มั่นคงขึ้น และนอกจากจะได้อาชีพเพิ่มรายได้เพิ่มให้กับครอบครัวแล้ว นํ้านมที่ผลิตได้ยังกลับมาสู่ราษฎรและเด็กในท้องถิ่น โดยเฉพาะเด็กเล็กและเด็กในวัยเรียน ซึ่งจะมีแหล่งอาหารที่มีคุณค่าสารอาหารสำหรับบริโภค อันจะทำให้พวกเขาเหล่านั้นเติบโตอย่างมีสุขภาพดี แข็งแรง และเป็นกำลังสำคัญในอนาคตสำหรับท้องถิ่นและประเทศชาติต่อไป

หลายปีผ่านไป...เป็นความปลื้มปิติอย่างล้นพ้นแก่เกษตรกรผู้เลี้ยงวัวนมทั้งสองแห่งที่ได้รับ “น้ำพระทัย” จาก “สองพระองค์” นักพัฒนาของแผ่นดิน ที่ทรงบรรเทาความทุกข์ร้อนยากลำบาก ด้วยโอกาสของราษฎร ด้วยทรงยกระดับโภชนาการ ยกฐานะรายได้และคุณภาพชีวิตของพสกนิกรให้ดีขึ้นอย่างทั่วหน้า ไม่ว่าจะ เป็น ณ ที่แห่งใด...ที่ไกลหรือใกล้ก็ตาม ด้วยพระราชหฤทัยที่ห่วงใยราษฎรทุกแห่งหน ทั่วทุกอณูแผ่นดิน...

โครงการ “บ้านเล็กในป่าใหญ่”

โครงการ “บ้านเล็กในป่าใหญ่”

เป็นโครงการที่เข้าจัดระเบียบให้ประชาชนอยู่กันเป็นกลุ่มๆ โดยรอบป่าสงวนแห่งชาติ พร้อมทั้งส่งเสริมอาชีพเสริมให้กับประชาชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีรายได้เพียงพอต่อการเลี้ยงครอบครัว ซึ่งจะทำให้ประชาชนหยุดการบุกรุกทำลายป่าไม้ และช่วยดูแลรักษาป่าไม้ให้มีสภาพสมบูรณ์ดังเดิม

เมื่อเดือนมิถุนายน 2535 สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมประชาชนบ้านต้นสมชัย ตำบลปาก จังหวัดนครพนม ทรงพบว่า ประชาชนบ้านต้นสมชัย และหมู่บ้านใกล้เคียง มีความยากจน และขาดงานทำอยู่จำนวนมาก จึงได้ทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้งโครงการส่งเสริมอาชีพขึ้น ซึ่งทรงมีมติว่า บ้านเล็กในป่าใหญ่

โดยมีประชาชนจากหมู่บ้านต่างๆ ในตำบลปาก เข้ารวมเป็นสมาชิกจำนวน 11 หมู่บ้าน พร้อมทั้งมีพระราชดำริในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และภายในป่าสงวนแห่งชาติโพธิ์สว่าง จังหวัดนครพนม ให้ประชาชนที่อยู่มาก่อนได้มีอาชีพเสริมเพิ่มเติมให้ประชาชนที่อพยพมาใหม่ได้มีอาชีพเสริมเพิ่มเติมให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีรายได้เพียงพอต่อการเลี้ยงครอบครัว เพื่อที่จะหยุดการบุกรุกทำลายป่า และช่วยดูแลรักษาป่าไม้ให้คงสภาพสมบูรณ์ดังเดิม ซึ่งจากพระราชดำริดังกล่าว พระองค์ทรงได้จัดตั้งเป็นโครงการขึ้น โดยพระราชทานชื่อโครงการว่า “โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่”

ทั้งนี้โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1. โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่บ้านต้นสมชัย ตำบลปาก จ.นครพนม
2. โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่บ้านนาหว้า บ้านผานาง ตำบลผานาง จ.นครพนม
3. โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่บ้านน้อมเกล้า ตำบลนงคราญ จังหวัดยโสธร

เป็นโครงการที่เข้าจัดระเบียบให้ประชาชนอยู่กันเป็นกลุ่มๆ โดยรอบป่าสงวนแห่งชาติ พร้อมทั้งส่งเสริมอาชีพเสริมให้กับประชาชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีรายได้เพียงพอต่อการเลี้ยงครอบครัว ซึ่งจะทำให้ประชาชนหยุดการบุกรุกทำลายป่าไม้ และช่วยดูแลรักษาป่าไม้ให้มีสภาพสมบูรณ์ดังเดิม เมื่อเดือนมิถุนายน ๒๕๓๕ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมประชาชนบ้านต้นสมชัย ตำบลปาก จ.จังหวัดนครพนม ทรงพบว่า ประชาชนบ้านต้นสมชัย และหมู่บ้านใกล้เคียง มีความยากจน และบางส่วนบุกรุกเข้าไปแผ้วถางป่า และตัดไม้ขาย ในเขตป่าสงวนแห่งชาติโพธิ์สว่าง ดังนั้นพระองค์จึงทรงมีพระราชเสาวนีย์ให้จัดตั้งโครงการส่งเสริมศิลปอาชีพขึ้น ที่บ้านต้นสมชัย อำเภอบ้านนาหว้า จังหวัดนครพนม

โดยมีประชาชนจากหมู่บ้านต่างๆ ในตำบลปาก เข้าร่วมเป็นสมาชิกจำนวน ๑๑ หมู่บ้าน พร้อมทั้งมีพระราชดำริ ในเรื่องการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธาร การจัดประชาชนที่อยู่โดยรอบ และภายในป่าสงวนแห่งชาติโพธิ์สว่างเข้ามาจัดระเบียบให้อยู่กันเป็นกลุ่มๆ โดยรอบป่าสงวนแห่งชาติโพธิ์สว่าง พร้อมทั้งทำการส่งเสริมอาชีพเพิ่มเติมให้กับประชาชนที่อยู่รอบป่าสงวนแห่งชาติโพธิ์สว่าง ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีรายได้เพียงพอต่อการเลี้ยงครอบครัว เพื่อที่จะหยุดการบุกรุกทำลายป่า และช่วยดูแลรักษาป่าไม้ให้คงสภาพสมบูรณ์ดังเดิม ซึ่งจากพระราชดำริดังกล่าว พระองค์ทรงได้จัดตั้งเป็นโครงการขึ้น โดยพระราชทานชื่อโครงการว่า “โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่” ที่ตั้งโครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๑. โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่บ้านต้นสมชัย ตำบลปาก จ.จังหวัดนครพนม
๒. โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ผานาง-ผาแก้ง บ้านผานาง ตำบลผานาง จ.จังหวัดนครพนม
๓. โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่บ้านน้อมเกล้า ตำบลนงคราญ อำเภอลำดวน จ.จังหวัดสุรินทร์

โครงการ

“สวนป่าเฉลิมพระเกียรติฯ”

โครงการ “สวนป่าเฉลิมพระเกียรติ”

โครงการสวนป่าเฉลิมพระเกียรติฯ จัดสร้างขึ้นเพื่อสืบสานพระราชปณิธานในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระราชินีพระราชปณิธานมานานกว่า ๓๐ ปีแล้ว ที่ทรงใฝ่ฝันที่ป่าเสื่อมโทรมสักแห่งหนึ่ง สำหรับเป็นที่รวบรวมพรรณไม้ป่าของไทย ที่เป็นไม้ในถิ่นธรรมชาติดั้งเดิมในท้องถิ่นต่างๆ ไว้ในแหล่งเดียวกันให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะหาได้ เพื่อให้เยาวชนและประชาชนทั่วไปได้ใช้ประโยชน์ทางการรวมไม้ป่าของเมืองไทยในอนาคต อีกทั้งเป็นแหล่งขยายพันธุ์ เพื่อมิให้พรรณไม้ป่าไทยต้องสูญพันธุ์ และฟื้นฟูรักษาสภาพป่าเดิมที่ยังเหลืออยู่ในภูมิภาคตะวันตกให้คงอยู่คู่แผ่นดินสืบไป

จากพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระราชินีพระราชปณิธานในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระราชินีพระราชปณิธานมานานกว่า ๓๐ ปีแล้ว ที่ทรงใฝ่ฝันที่ป่าเสื่อมโทรมสักแห่งหนึ่ง สำหรับเป็นที่รวบรวมพรรณไม้ป่าของไทย ที่เป็นไม้ในถิ่นธรรมชาติดั้งเดิมในท้องถิ่นต่างๆ ไว้ในแหล่งเดียวกันให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะหาได้ เพื่อให้เยาวชนและประชาชนทั่วไปได้ใช้ประโยชน์ทางการรวมไม้ป่าของเมืองไทยในอนาคต อีกทั้งเป็นแหล่งขยายพันธุ์ เพื่อมิให้พรรณไม้ป่าไทยต้องสูญพันธุ์ และฟื้นฟูรักษาสภาพป่าเดิมที่ยังเหลืออยู่ในภูมิภาคตะวันตกให้คงอยู่คู่แผ่นดินสืบไป

โครงการสวนป่าเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ จังหวัดราชบุรี ได้จัดสร้างขึ้นด้วยพระกรุณาธิคุณของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระราชินีพระราชปณิธานในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระราชินีพระราชปณิธานมานานกว่า ๓๐ ปีแล้ว ที่ทรงใฝ่ฝันที่ป่าเสื่อมโทรมสักแห่งหนึ่ง สำหรับเป็นที่รวบรวมพรรณไม้ป่าของไทย ที่เป็นไม้ในถิ่นธรรมชาติดั้งเดิมในท้องถิ่นต่างๆ ไว้ในแหล่งเดียวกันให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะหาได้ เพื่อให้เยาวชนและประชาชนทั่วไปได้ใช้ประโยชน์ทางการรวมไม้ป่าของเมืองไทยในอนาคต อีกทั้งเป็นแหล่งขยายพันธุ์ เพื่อมิให้พรรณไม้ป่าไทยต้องสูญพันธุ์ และฟื้นฟูรักษาสภาพป่าเดิมที่ยังเหลืออยู่ในภูมิภาคตะวันตกให้คงอยู่คู่แผ่นดินสืบไป

พระราชปณิธานที่มีพระประสงค์ให้เกิดขึ้นในทุกๆ พื้นที่ อาศัยหลัก “การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเชิงอนุรักษ์ควบคู่ไปกับการพัฒนาที่เรียบง่าย” ไม่ขัดกับหลักธรรมชาติ สอดคล้องกับการดำเนินวิถีชีวิต และวัฒนธรรมความเป็นอยู่ที่เป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น ประชาชนมีอาชีพ ซึ่งมีผลต่อการดำเนินชีวิต ควบคู่กับการมีรายได้เพื่อยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของราษฎรมีผลต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่เป็นสิ่งสำคัญที่พระองค์ทรงทอดพระเนตรเห็นในพื้นที่

โครงการสวนป่าเฉลิมพระเกียรติฯ จัดสร้างขึ้นเพื่อสืบสานพระราชปณิธานในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ที่ได้ทรงมีพระราชปณิธานมานานกว่า ๓๐ ปีแล้ว ที่จะฟื้นฟูพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมสักแห่งหนึ่ง สำหรับเป็นที่รวบรวมพรรณไม้ป่าของไทย ที่เป็นไม้ในถิ่นธรรมชาติดั้งเดิมในท้องถิ่นต่างๆ ไว้ในแหล่งเดียวกันให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะหาได้ เพื่อให้เยาวชนและประชาชนทั่วไปได้ใช้ประโยชน์ทางการรวมไม้ป่าของเมืองไทยในอนาคต อีกทั้งเป็นแหล่งขยายพันธุ์ เพื่อมิให้พรรณไม้ป่าไทยต้องสูญพันธุ์ และฟื้นฟูรักษาสภาพป่าเดิมที่ยังเหลืออยู่ในภูมิภาคตะวันตกให้คงอยู่คู่แผ่นดินสืบไป

จากพระราชดำริความตอนหนึ่งว่า “พื้นที่สวนผึ่งเป็นพื้นที่ติด ชายแดนพม่า จึงจำเป็นต้องสร้างความเข้มแข็งให้ราษฎรในบริเวณ พื้นที่ มีอาชีพ มีรายได้พอเพื่อมิให้ย้ายถิ่น เขาจะได้เป็นหูเป็นตา ให้ประเทศไทยต่อไป”

โครงการสวนป่าเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ จังหวัดราชบุรี จึงได้จัดสร้างขึ้นด้วยความจงรักภักดีของพลกนิกรร่วมกับมูลนิธิศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ, หน่วยงานราชการ และกองทัพบก ในปี พ.ศ.๒๕๓๕ โครงการสวนป่าเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ประกอบด้วย ศูนย์ศึกษาพรรณไม้ป่า ต.ตะนาวศรี อ.สวนผึ้ง และอุทยานเฉลิมพระเกียรติไทยประจัน บ.ไทยประจัน ต.ยางหัก อ.ปากท่อ จ.ราชบุรี มีพื้นที่ครอบคลุม พื้นที่ป่าและพื้นที่ทำกินของราษฎรในเขต อ.สวนผึ้ง, กิ่ง อ.บ้านคา และ อ.ปากท่อ จ.ราชบุรี รวม จำนวน ๖ ตำบล ๕๕ หมู่บ้าน มีพื้นที่ทั้งสิ้นประมาณ ๕๒๔,๘๑๖ ไร่

พระราชปณิธานที่มีพระประสงค์ให้เกิดขึ้นในทุกๆ พื้นที่ อาศัยหลัก “การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเชิงอนุรักษ์ควบคู่ไปกับการพัฒนาที่เรียบง่าย” ไม่ขัดกับหลักธรรมชาติ สอดคล้องกับการดำเนินวิถีชีวิต และวัฒนธรรมความเป็นอยู่ที่เป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น ประชาชนมีอาชีพ ซึ่งมีผลต่อการดำเนินชีวิต ควบคู่กับการมีรายได้เพื่อยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของราษฎรมีผลต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่เป็นสิ่งสำคัญที่พระองค์ทรงทอดพระเนตรเห็นในพื้นที่

ป่าแดงหรือป่าเต็งรัง

“ป่าแดง” หรือ “ป่าเต็งรัง”

ป่าชนิดนี้เกิดขึ้นบนที่ราบลูกเนิน และตามสันเขาที่เป็นดินปนทรายหรือปนกรวด เนื่องจากดินถูกชะล้าง หน้าดินพังทลายลงมาก บางแห่งปรากฏมีหินน้อยใหญ่ฝังดินอยู่ทั่วไป ส่วนใหญ่เป็นดินกรวดชั้นหยาบ มีสีแดง ชาวบ้านจึงเรียกอ่าป่าแดง ป่าชนิดนี้อยู่ทั่วไปตามภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ลักษณะส่วนใหญ่เป็นป่าค่อนข้างโปร่ง ต้นไม้ขึ้นห่างๆ ได้ระยะส่วนมากต้นไม้อายุตั้งแต่ ๑๐-๒๐ เมตร ขึ้นเดี่ยวๆ หรือเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ขึ้นเป็นกอๆ ส่วนใหญ่ได้แก่ยางพารา ทุเรียนเทศ และไม้เต็งรังในฤดูแล้ง บางต้นเป็นสายยาวบริเวณที่ลาดชัน และจะกลายเป็นใบพัดอย่างดี เมื่อได้รับแสงไฟจากการเผาไร่ใกล้เคียง หรืออาจเป็นต้นเต็งรังและต้นเต็งรังขาว ใบอ่อนมีขนที่บนยอดการไหม้เป็นใบประกบกันๆ ไม้เล็กที่ไม่โตย เช่นมะขามเตี้ย การเหี่ยวแห้ง เมื่อถูกไฟไหม้จากหลายปี (แต่ไม้เล็กจะสมบูรณ์พอให้ใช้) จนเจริญเป็นต้นเต็งรัง ก็จะกลายเป็นพรวนพาดขึ้นมา จนมีการทำไร่ทำนาหรือให้วัวกินได้

พรรณไม้ที่สำคัญ ได้แก่ เต็ง รัง กว้าว เหียง กรวด พลวง ชาก กะบก ตะแบกนา อินทนิล ประดู่ พยอม มะค่าแต้ รกฟ้า สมอแดง ก่อชนิดต่างๆ ฯลฯ

เมื่อถึงฤดูแล้ง คือราวๆ เดือนกุมภาพันธ์-เมษายน จะมีระยะหนึ่งราวๆ ๑๕ วัน ที่ต้นไม้ในป่านี้ผลัดใบพร้อมกันทั้งป่า ป่าจะกลายเป็นสีเขียวสด มาเป็นสีน้ำตาลเหลือง แต่เมื่อฝนแรกของเดือนพฤษภาคมมาถึง ป่านี้ก็เริ่มเขียวขจีอีก หย้าเห็ดที่ถูกไฟเผาไหม้ก็จะงอกขึ้นมาใหม่อย่างรวดเร็ว ในระยะแรกๆ เขียวสดเหมือนกับใครเอาพรมสีเขียวมาปูลาดไว้ทีเดียว

ป่าชนิดนี้เกิดขึ้นบนที่ราบลูกเนิน และตามสันเขาที่เป็นดินปนทรายหรือปนกรวด เนื่องจากดินถูกชะล้าง หน้าดินพังทลายลงมาก บางแห่งปรากฏมีหินน้อยใหญ่ฝังดินอยู่ทั่วไป ส่วนใหญ่เป็นดินกรวดชั้นหยาบ มีสีแดง ชาวบ้านจึงเรียกอ่าป่าแดง ป่าชนิดนี้อยู่ทั่วไปตามภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ลักษณะส่วนใหญ่เป็นป่าค่อนข้างโปร่ง ต้นไม้ขึ้นห่างๆ ได้ระยะส่วนมากต้นไม้อายุตั้งแต่ ๑๐-๒๐ เมตร ขึ้นเดี่ยวๆ หรือเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ขึ้นเป็นกอๆ ส่วนใหญ่ได้แก่ยางพารา ทุเรียนเทศ และไม้เต็งรังในฤดูแล้ง บางต้นเป็นสายยาวบริเวณที่ลาดชัน และจะกลายเป็นใบพัดอย่างดี เมื่อได้รับแสงไฟจากการเผาไร่ใกล้เคียง หรือจากกันนุหรือเป็นต้น ก็จะถูกกลาโมอย่างรวดเร็ว ไม้ล้มลามไปตามพื้นดิน แต่การไหม้เป็นไปอย่างลึกซึ้ง ลูกไม้เล็กก็ไม่ตาย เพียงแต่ชะงักการเจริญเติบโต เมื่อถูกไหม้ซ้ำซากอยู่หลายปี ลูกไม้เล็กก็จะสะสมอาหารไว้ที่รากมากขึ้นปีไหนฝนฟ้าดี ก็จะส่งลำต้นพรวนพาดขึ้นมา จนพันการทำอันตรายของไฟผิวพื้นได้

พรรณไม้ที่สำคัญ ได้แก่ เต็ง รัง กว้าว เหียง กรวด พลวง ชาก กะบก ตะแบกนา อินทนิล ประดู่ พยอม มะค่าแต้ รกฟ้า สมอแดง ก่อชนิดต่างๆ ฯลฯ

เมื่อถึงฤดูแล้ง คือราวๆ เดือนกุมภาพันธ์-เมษายน จะมีระยะหนึ่งราวๆ ๑๕ วัน ที่ต้นไม้ในป่านี้ผลัดใบพร้อมกันทั้งป่า ป่าจะกลายเป็นสีเขียวสด มาเป็นสีน้ำตาลเหลือง แต่เมื่อฝนแรกของเดือนพฤษภาคมมาถึง ป่านี้ก็เริ่มเขียวขจีอีก หย้าเห็ดที่ถูกไฟเผาไหม้ก็จะงอกขึ้นมาใหม่อย่างรวดเร็ว ในระยะแรกๆ เขียวสดเหมือนกับใครเอาพรมสีเขียวมาปูลาดไว้ทีเดียว

ป่าดิบแล้ง

“ป่าดิบแล้ง”

ป่าดิบแล้งในประเทศไทย กระจายอยู่ตั้งแต่ตอนบนของทิวเขาถนนธงชัยจากจังหวัดชุมพรขึ้นมาทางเหนือ ปกคลุมลาดเขาทางทิศตะวันตกของทิวเขาตะนาวศรีไปจนถึงจังหวัดเชียงราย ส่วนทางทิศตะวันออกของประเทศ ปกคลุมตั้งแต่ทางตอนบนของภาคเหนือภาคใต้ของประเทศไทยไปจนถึงจังหวัดระยอง ขึ้นไปตามทิวเขาตะนาวศรี ขึ้นเขาพนมดงรักจนถึงจังหวัดเลยและน่าน นอกจากนี้ยังพบในจังหวัดสกลนครและทางเหนือของจังหวัดหนองคายเลยลำน้ำโขงในสวนที่ติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ป่าดิบแล้งจะอยู่ในระดับความสูงปานกลาง คือจากระดับความสูงจากน้ำทะเลประมาณ 100 เมตร ขึ้นไปจนถึง 800 เมตร มีน้ำฝนเฉลี่ยประมาณ 1,000 ถึง 2,000 มิลลิเมตรต่อปี โดยมีความแห้งแล้งที่ยาวนานประมาณ 3 - 4 เดือน มีดินค่อนข้างลึกสามารถเก็บน้ำได้ดีพอควรจึงทำให้พืชไม้บางชนิดสามารถเติบโตได้ดีเพราะความแห้งแล้ง และไม่มีพายุเข้ามารบกวน ดังนั้นจึงมีไม้ที่เป็นต้นเด่นอย่างมากมาย

ต้นไม้ในป่าดิบแล้งจะมีเรือนยอดมีปกคลุมต่อเนื่องกันตลอดโดยยอดของจะมี 3 ชั้น มีพันธุ์ไม้หลายชนิด เช่น ยางแดง กระบาก ตะเคียนหิน เคี่ยมคะนอง ขึ้นผสมกับไม้มีผลโต เช่น ตะแบก สมพง มะค่าโมง พยุง สภาพพื้นล่างปกคลุมไปด้วยไม้พุ่ม กว๊ายไม้ และเถาวัลย์เลื้อยพันไปมา

ดินในป่าดิบแล้ง เกิดจากการผุพัง อยู่กับที่หรือชั้นกรวด (sandstone) จึงได้เนื้อดินเป็นดินทราย ซึ่งเป็นดินเนื้อหยาบ มีระดับธาตุอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อพืชต่ำกว่าดินเนื้อละเอียดในป่าดิบชื้น เพราะดินทรายจัดเป็นชั้นดินที่มีการชะล้างรุนแรง ระดับธาตุอาหารของพืชอยู่ที่บริเวณชั้นดินที่กระจัดกระจายไป และในชั้นดินล่างทำให้ต้นไม้และพืชพรรณต่างๆ ป่าดิบแล้ง

ป่าดิบแล้งในประเทศไทย กระจายอยู่ตั้งแต่ตอนบนของทิวเขาถนนธงชัยจากจังหวัดชุมพรขึ้นมาทางเหนือ ปกคลุมลาดเขาทางทิศตะวันตกของทิวเขาตะนาวศรีไปจนถึงจังหวัดเชียงราย ส่วนทางทิศตะวันออกของประเทศ ปกคลุมตั้งแต่ทิวเขาภูพานต่อลงมาถึงทิวเขาบรรทัด ทิวเขาพนมดงรักลงไปจนถึงจังหวัดระยอง ขึ้นไปตามทิวเขาตองพญาเย็น ทิวเขาเพชรบูรณ์จนถึงจังหวัดเลยและน่าน นอกจากนี้ยังพบในจังหวัดสกลนครและทางเหนือของจังหวัดหนองคายเลยลำน้ำโขงในสวนที่ติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ป่าดิบแล้งจะอยู่ในระดับความสูงปานกลาง คือตั้งแต่ระดับความสูงจากน้ำทะเลประมาณ ๑๐๐ เมตร ขึ้นไปจนถึง ๘๐๐ เมตร มีน้ำฝนเฉลี่ยประมาณ ๑,๐๐๐ ถึง ๒,๐๐๐ มิลลิเมตรต่อปี โดยมีช่วงความแห้งแล้งที่ยาวนานประมาณ ๓ - ๔ เดือน มีดินค่อนข้างลึกสามารถกักเก็บน้ำได้ดีพอควรที่จะทำให้พันธุ์ไม้บางชนิดสามารถงอกใบอยู่ได้ตลอดช่วงความแห้งแล้ง และไม่มีไฟป่าเข้ามารบกวน ดินในป่าดิบแล้งจึงมักเป็นดินเหนียวปนทราย ป่าดิบแล้งในปัจจุบันที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายและที่รู้จักกันทั่วไป เช่น ป่าดิบแล้งที่สถานีวิจัยสิ่งแวดล้อมสะแกกราช อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ป่าดิบแล้งในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อุทยานแห่งชาติทับลาน ป่าดิบแล้งในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเขียวและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง เป็นต้น

ต้นไม้ในป่าดิบแล้งจะมีเรือนยอดไม้ปกคลุมต่อเนื่องกันตลอด โดยเรือนยอดจะมี ๓ ชั้น มีพันธุ์ไม้หลายชนิด เช่น ยางแดง กระบาก ตะเคียนหิน เคี่ยมคะนอง ขึ้นผสมกับไม้ผลัดใบ เช่น ตะแบก สมพง มะค่าโมง พยุง สภาพพื้นล่างปกคลุมไปด้วยไม้พุ่ม กว๊ายไม้ และเถาวัลย์เลื้อยพันไปมา

ดินในป่าดิบแล้ง เกิดจากการผุพัง อยู่กับที่ของหินทราย (sandstone) จึงได้เนื้อดินเป็นดินทราย ซึ่งเป็นดินเนื้อหยาบ มีระดับธาตุอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อพืชต่ำกว่าดินเนื้อละเอียดในป่าดิบชื้น เพราะดินทรายจัดเป็นชั้นดินที่มีการชะล้างรุนแรง ธาตุอาหารและอินทรีย์วัตถุที่เป็นประโยชน์ต่อพืชถูกชะล้างลงไปสะสมในดินชั้นล่าง ทำให้ดินไม่อุดมสมบูรณ์เช่นป่าดิบชื้น

โครงสร้างของป่าดิบแล้งจะมีเรือนยอดไม้ปกคลุมต่อเนื่องกันตลอด มีพันธุ์ไม้หลายชนิด เช่น ยางแดง กระบาก ตะเคียนหิน เคี่ยมคะนอง ขึ้นผสมกับไม้ผลัดใบ เช่น ตะแบก สมพง มะค่าโมง พยุง สภาพพื้นล่างปกคลุมไปด้วยไม้พุ่ม กว๊ายไม้ และเถาวัลย์เลื้อยพันไปมา ป่าชนิดนี้เหมาะสมเป็นแหล่งอาศัยของสัตว์ป่าหลายประเภท อาทิ ลิงอ้ายเงี้ยว ชะนีมงกุฎ กระตัง วัวแดง เนื้อทราย และ ไก่ฟ้าพญาลอ เป็นต้น เนื่องจากมีพืชอาหารมากอีกทั้งป่ายังไม่ขึ้นจัดจนเกินไป นับเป็นป่าที่มีคุณค่าต่อประชาชนท้องถิ่นเพราะสามารถใช้เป็นแหล่งอาหารและเก็บหาของป่าที่สำคัญ นอกจากนั้นยังเป็นแหล่งพืชสมุนไพร เช่น เรว็ด กระวาน และว่านต่างๆ

ป่าเบญจพรรณ

“ป่าเบญจพรรณ”

ป่าเบญจพรรณ หรือป่าผสมผลัดใบ เป็นป่าที่มีพรรณไม้เด่น 5 ชนิด ตามความหมายของคำว่า “เบญจ” คือ ห้า ได้แก่ ไม้สัก มะค่า แดง ประดู่ และชิงชัน พบป่าชนิดนี้ในบริเวณที่มีฤดูกาลแบ่งออกชัดเจน มีช่วงแห้งแล้งยาวนานเกินกว่า 3 เดือน ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยอยู่ในช่วง 1,200-1,400 มิลลิเมตรต่อปี ที่ระดับความสูงตั้งแต่ 50-500 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล ต้นไม้เกือบทั้งหมดในป่าเบญจพรรณจะผลัดใบในฤดูแล้ง โดยพบพืชเด่นประมาณสิบชนิดตามชื่อเบญจ

ป่าเบญจพรรณในประเทศไทย พบอยู่เป็น 2 กลุ่ม คือ ป่าเบญจพรรณที่มีไม้เต็งเป็นไม้เด่น ซึ่งคล้ายกับป่าที่มีไม้เต็งและยาง และป่าเบญจพรรณที่มีไม้สักเป็นไม้เด่น

ส่วนอีกลักษณะหนึ่ง คือ ป่าเบญจพรรณที่ไม่มีไม้เต็ง มีพรรณไม้เด่นชนิดอื่นแทน เช่น ส้มป่อยก ไม้พังกา และไม้ป่าน เป็นต้น

ถึงแม้ป่าเบญจพรรณจะมีไม้ยืนต้นกระจ่ายอยู่ห่าง ๆ กัน แสงตกถึงพื้นได้มาก มีพืชตระกูลหญ้าอยู่หลายชนิด ฤดูแล้งมักเกิดไฟป่าขึ้นช่วยเผาเศษซากใบไม้แห้งที่สะสมบนพื้นป่า อีกทั้งไฟยังช่วยกระตุ้นให้เมล็ดไม้หลายชนิดงอกงามดี โดยเฉพาะเมล็ดไม้สัก มะค่า และแดง ป่าชนิดนี้มีความเหมาะสมต่อการใช้ของสัตว์ป่า เพราะใบร่วงปกคลุมและพืชอาหารมาก จึงดึงดูดกวาง แมลง และสัตว์กินพืชต่าง ๆ เข้ามาอาศัย เวลากลางวันสัตว์ป่าจำนวนมากจะมาหากินในป่าเบญจพรรณซึ่งมีความชื้นดินเพียงพอว่า 2 เมตรให้พบว่าเป็นแหล่งอาศัยที่ปลอดภัยของ นกยูง นกเงือก และนกชนิดอื่นในประเทศไทย

ป่าเบญจพรรณ หรือป่าผสมผลัดใบ เป็นป่าที่มีพรรณไม้เด่น 5 ชนิด ตามความหมายของคำว่า “เบญจ” คือ ห้า ได้แก่ ไม้สัก มะค่า แดง ประดู่ และชิงชัน พบป่าชนิดนี้ในบริเวณที่มีฤดูกาลแบ่งแยกชัดเจน มีช่วงแห้งแล้งยาวนานเกินกว่า 3 เดือน ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยอยู่ในช่วง ๑,๒๐๐ - ๑,๔๐๐ มิลลิเมตรต่อปี ที่ระดับความสูงตั้งแต่ ๕๐-๕๐๐ เมตรเหนือระดับน้ำทะเล ต้นไม้เกือบทั้งหมดในป่าเบญจพรรณจะผลัดใบในฤดูแล้ง โดยเฉพาะตั้งแต่ปลายเดือนมกราคมถึงเมษายน ป่าเบญจพรรณในประเทศไทยแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ ป่าเบญจพรรณที่มีไม้สักเป็นไม้เด่น ซึ่งคล้ายกับป่าที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจหลายชนิด อาทิ ประดู่ ชิงชัน มะค่าโมง แดง ไม้ไร่ ไม้ยางดอย และไม้พังก ส่วนอีกลักษณะหนึ่งคือ ป่าเบญจพรรณที่ไม่มีไม้สัก มีพรรณไม้เด่นชนิดอื่นขึ้นแทน เช่น ส้มป่อยก ไม้พังกา และไม้ป่าน เป็นต้น

สังคมป่าเบญจพรรณมีไม้ยืนต้นกระจ่ายอยู่ห่าง ๆ กัน แสงตกถึงพื้นได้มาก มีพืชตระกูลหญ้าอยู่หลายชนิด ฤดูแล้งมักเกิดไฟป่าขึ้นช่วยเผาเศษซากใบไม้แห้งที่สะสมบนพื้นป่า อีกทั้งไฟยังช่วยกระตุ้นให้เมล็ดไม้หลายชนิดงอกงามดี โดยเฉพาะเมล็ดไม้สัก มะค่า และแดง ป่าชนิดนี้มีความเหมาะสมต่อการดำรงชีวิตของสัตว์ป่า เพราะไม่รกทึบเกินไปและมีพืชอาหารมาก จึงดึงดูดกวาง แมลง และสัตว์กินพืชต่างๆ เข้ามาอาศัย เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้งมีป่าเบญจพรรณที่สมบูรณ์ที่สุดผืนหนึ่งอยู่กว่า ๗ แสนไร่ พบว่าเป็นแหล่งอาศัยสุดท้ายของ นกยูง พญาแร้ง และควายป่าในประเทศไทย

โครงการ “ป่าชุมชน”

“โครงการป่าชุมชน”

เมื่อปลายเดือนพฤศจิกายน ๒๕๔๔ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จทรงเยี่ยมราษฎรในท้องที่ของอำเภอบลพปาก จังหวัดนครพนม ในการเสด็จคราวนั้นมีราษฎรที่เข้าเฝ้าฯ ได้กราบทูลให้ทรงทราบถึงปัญหาในการขาดแคลนที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน จึงทรงมีพระราชดำริหาทางช่วยเหลือ โดยจัดหาที่ดินอยู่อาศัย หรือมีพื้นที่ส่วนหนึ่งเพื่อให้ประกอบอาชีพเลี้ยงครอบครัวได้ ซึ่งจัดหาพื้นที่ได้บริเวณสถานีบำรุงพันธุ์สัตว์ จังหวัดสกลนคร จัดเป็นหมู่บ้านจำนวน ๒๐ ครอบครัวยุค ตั้งชื่อว่า หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดสกลนคร และได้พระราชทานแนวพระราชดำริให้จัดหาที่ดินบางส่วนจัดทำเป็นป่าชุมชน เพื่อให้ราษฎรได้ใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ ซึ่งก็ได้พื้นที่บริเวณใกล้เคียงกับหมู่บ้าน พื้นที่ดำเนินการจำนวน ๑๒ ไร่

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชเสาวนีย์ให้ กรมชลประทาน โดยพิจารณาสนับสนุนงบประมาณให้สถานีวิจัยผลิตผลของป่า จังหวัดสกลนคร เป็นหน่วยงานรับผิดชอบโครงการในปี ๒๕๔๕ จำนวน ๘๐๖,๕๐๐ บาท และให้กรมป่าไม้พิจารณาจัดมอบเงินงบประมาณดำเนินโครงการในปีต่อไป โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งป่าชุมชนสำหรับประชาชนในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ปีที่จัดสร้างพื้นที่ จำนวน ๒๐ ครอบครัวยุค เพื่อที่จะได้มีแหล่งไม้ใช้สอยต่างๆ ที่เป็นประโยชน์สำหรับประชาชนในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระบรมราชเสาวนีย์ที่สืบเนื่องการก่อสร้างชุมชนบ้านเรือน พืชพรรณไม้ เครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน พรรณไม้ที่ใช้เป็นเชื้อเพลิงและถ่านกวน พรรณไม้ที่ใช้บริโภคสวนต่างๆ (เช่น ราก เหง้า หน่อ ยอด ใบ ดอก ผล) โดยจัดให้เป็นแหล่งพรรณไม้ พืชอาหาร สมุนไพร เครื่องเทศ และของป่าอื่นๆ ซึ่งเป็นประโยชน์ในการใช้สอย ทั้งในงานก่อสร้างและงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เพื่อยังชีพหรือจำหน่ายได้

นอกจากนี้ ประโยชน์ที่ได้รับยังทำให้เกิดสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศที่ดี ราษฎรในพื้นที่เกิดจิตสำนึกในการหวงแหนผืนป่าแห่งนี้ เพื่อนำไปสู่การใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต เป็นรูปแบบการจัดการป่าเพื่อประโยชน์ในการใช้สอยที่หลากหลาย และมีถิ่น ซึ่งสามารถที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นๆ ได้

เมื่อปลายเดือนพฤศจิกายน ๒๕๔๔ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จทรงเยี่ยมราษฎรในท้องที่ของอำเภอบลพปาก จังหวัดนครพนม ในการเสด็จคราวนั้นมีราษฎรที่เข้าเฝ้าฯ ได้กราบทูลให้ทรงทราบถึงปัญหาในการขาดแคลนที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน จึงทรงมีแนวพระราชดำริหาทางช่วยเหลือ โดยจัดหาที่อยู่อาศัยให้ พร้อมกับมีพื้นที่ส่วนหนึ่งเพื่อให้ประกอบอาชีพเลี้ยงครอบครัวได้ ซึ่งจัดหาพื้นที่ได้บริเวณสถานีบำรุงพันธุ์สัตว์ จังหวัดสกลนคร จัดเป็นหมู่บ้านจำนวน ๒๐ ครอบครัวยุค ตั้งชื่อว่า หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดสกลนคร และได้พระราชทานแนวพระราชดำริให้จัดหาพื้นที่บางส่วนมาจัดทำเป็นป่าชุมชน เพื่อให้ราษฎรได้ใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ ซึ่งก็ได้พื้นที่บริเวณใกล้เคียงกับหมู่บ้าน พื้นที่ดำเนินการจำนวน ๑๒ ไร่

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชเสาวนีย์ให้ดำเนินงานโครงการ โดยพิจารณาสนับสนุนเงินงบประมาณให้สถานีวิจัยผลิตผลของป่า จังหวัดสกลนคร เป็นหน่วยงานริเริ่มดำเนินโครงการในปี ๒๕๔๕ จำนวน ๘๐๖,๕๐๐ บาท และให้กรมป่าไม้พิจารณาสนับสนุนเงินงบประมาณดำเนินโครงการในปีต่อไป โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งป่าชุมชนสำหรับ ประชาชนในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ที่ได้จัดสรรพื้นที่ให้จำนวน ๒๐ ครอบครัวยุค เพื่อที่จะได้มีแหล่งไม้ใช้สอยต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ เช่น พรรณไม้ที่ใช้ในการก่อสร้างซ่อมแซมบ้านเรือน ทำอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน พรรณไม้ที่ใช้เป็นเชื้อเพลิง (ฟืนและถ่าน) พรรณไม้ที่ใช้บริโภคสวนต่างๆ (เช่น ราก เหง้า หน่อ ยอด ใบ ดอก ผล) โดยจัดให้เป็นแหล่งพรรณไม้ พืชอาหาร สมุนไพร เครื่องเทศ และของป่าอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ในการ ใช้สอย ทั้งในงานก่อสร้างและงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เพื่อยังชีพ หรือจำหน่ายได้

นอกจากนี้ ประโยชน์ที่ได้รับยังทำให้เกิดสภาพแวดล้อม และระบบนิเวศที่ดี ราษฎรในพื้นที่เกิดจิตสำนึกในการหวงแหนผืนป่าแห่งนี้ เพื่อนำไปสู่การใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต เป็นรูปแบบการจัดการป่าเพื่อประโยชน์ในการใช้สอยที่หลากหลาย และยังถิ่น ซึ่งสามารถที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นๆ ได้

โครงการ “คนรักป่า ป่ารักชุมชน”

“โครงการคนรักป่า ป่ารักชุมชน”

โครงการ “คนรักป่า ป่ารักชุมชน” เป็นโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติด้านป่าชุมชน ดำเนินการโดยกรมป่าไม้ ร่วมกับ บริษัท ผลิตภัณฑ์ไฟฟ้าราชบุรีโฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน) เพื่อร่วมกันสืบเสาะและฟื้นฟูป่าชุมชนให้เกิดระบบการจัดการที่ดี และเปิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน

ด้วยกรมป่าไม้พระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ เกี่ยวกับแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ความเป็นแนวทางในการสนับสนุนและส่งเสริมให้ชุมชนและองค์กรภาคีมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนส่งเสริมให้ชุมชนและองค์กรภาคีได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสนับสนุนชุมชนเกี่ยวกับการพัฒนาป่าไม้ ตามแนวคิด “ป่ายั่งยืน ชุมชนได้ประโยชน์” โดยกระตุ้นให้ชุมชนเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับป่าไม้ ในรูปแบบที่ถูกต้อง โดยชุมชนเข้ามามีส่วนในการดูแล และฟื้นฟูระบบนิเวศป่าชุมชนให้มีความสมบูรณ์และให้ประโยชน์ต่อป่าในการดำรงชีพแก่ชุมชน

ซึ่งนับเป็นต้นแบบของการริเริ่มและดำเนินการอนุรักษ์ด้านป่าชุมชนระหว่างกรมป่าไม้และภาคเอกชน สำหรับกิจกรรมมีการจัดประกวดป่าชุมชนตัวอย่าง ทั้งระดับชุมชนที่ในแผนภาพระบบ และการประกวดการไม่ก่อมลพิษในและฟื้นฟูป่าอย่างเข้มแข็ง เป็นป่าชุมชนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน รวมทั้งสามารถเป็นชุมชนตัวอย่างและศูนย์กลางในการเรียนรู้ชุมชนอื่นๆ

โดยโครงการ “คนรักป่า ป่ารักชุมชน” ได้เปิดตัวโครงการและประกาศรับสมัครป่าชุมชนจากทั่วประเทศ เมื่อเดือน พ.ศ. 2552 เป็นครั้งแรก สำหรับป่าชุมชนที่ได้รับคัดเลือกจะได้รับรางวัลชนะเลิศระดับประเทศและระดับภาค การพิจารณารางวัลพิจารณาจาก 4 ประเด็นคือ 1. เป็นป่าชุมชนที่มีผลดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มีความเข้มแข็ง สามารถจัดการป่าในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2. มีการส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลและฟื้นฟูป่าชุมชนป่าไม้ร่วมกับกรมป่าไม้ได้อย่างมีนัยยะ

โครงการ “คนรักป่า ป่ารักชุมชน” เป็นโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติด้านป่าชุมชน ดำเนินการโดยกรมป่าไม้ ร่วมกับ บริษัท ผลิตภัณฑ์ไฟฟ้าราชบุรีโฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน) เพื่อร่วมกันสืบเสาะและฟื้นฟูป่าชุมชนให้เกิดระบบการจัดการที่ดี และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน

ด้วยการน้อมนำพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ เกี่ยวกับแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มาเป็นแนวทางในการสนับสนุนและส่งเสริมให้ชุมชนและสังคมเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสามารถอยู่ได้อย่างพอเพียงไม่ทำลายธรรมชาติและส่งเสริมสนับสนุนชุมชนเกี่ยวกับการพัฒนาป่าไม้ ตามแนวคิด “ป่ายั่งยืน ชุมชนได้ประโยชน์” โดยกระตุ้นให้ชุมชนเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับป่าไม้ ในรูปแบบที่ถูกต้อง โดยชุมชนมีหน้าที่ในการดูแลและเพิ่มพูนระบบนิเวศป่าชุมชนให้คงความสมบูรณ์และใช้ประโยชน์จากป่าในการดำรงชีพอย่างพอเพียง

ซึ่งนับเป็นครั้งแรกของการริเริ่มและดำเนินการกิจกรรมด้านป่าชุมชนระหว่างกรมป่าไม้และภาคเอกชน สำหรับกิจกรรมมีการจัดประกวดป่าชุมชนตัวอย่าง เพื่อค้นหาชุมชนที่มีแผนงานระบบ และกระบวนการในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าอย่างเข้มแข็ง เป็นป่าชุมชนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน รวมทั้งสามารถเป็นชุมชนตัวอย่างและศูนย์กลางในการเรียนรู้ชุมชนอื่นๆ

โดยโครงการ “คนรักป่า ป่ารักชุมชน” ได้เปิดตัวโครงการและประกาศรับสมัครป่าชุมชนจากทั่วประเทศ เมื่อเดือน พ.ศ. ๒๕๕๑ เป็นครั้งแรก สำหรับป่าชุมชนที่ได้รับคัดเลือกจะได้รับรางวัลชนะเลิศระดับประเทศและระดับภาค การพิจารณารางวัลจะพิจารณาอย่างรอบคอบว่า เป็นป่าชุมชนที่มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ มีความเข้มแข็ง สามารถจัดการป่าในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อีกทั้งมีการส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแล และพัฒนา ทรัพยากรป่าไม้ร่วมกับกรมป่าไม้อย่างเข้มแข็ง

“โครงการค่ายเยาวชนกล้าข้าม”

“ค่ายเยาวชนกล้าข้าม” เป็นโครงการต่อเนื่องจากโครงการ “อนุรักษ์ป่า ป่ารักชุมชน” เป็นกิจกรรมหนึ่งที่กรมป่าไม้ และบริษัทผลิตไฟฟ้าราชบุรีโฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน) ได้ดำเนินการร่วมกันมา นับตั้งแต่ปี 2551 มาอย่างต่อเนื่อง มีเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมรวม กว่า 750 คน เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนเกิดจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สร้างความเข้มแข็งร่วมเป็นเครือข่ายในการดูแลป่าชุมชน พร้อมเป็นกำลังสำคัญในการดูแลรักษาและฟื้นฟูป่าในอนาคต

การจัดกิจกรรมค่ายเยาวชนกล้าข้าม นอกจากจะมุ่งเน้นให้เยาวชนได้มีความรู้ ความเข้าใจและเกิดทัศนคติที่ดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตระหนักถึงความสำคัญของป่าไม้ การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนได้อย่างพอเพียง ตลอดจนสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างสมดุลและยั่งยืน เป็นต้นแล้ว ยังช่วยสร้างเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่มีความรู้ความเข้าใจที่สำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้ถึงประชนชนต่อไป

กิจกรรมค่ายกล้าข้ามป่าไม้ในหลายจังหวัดนั้นมากกว่าหลายแห่ง เพราะเชื่อว่าป่าไม้ที่ชุมชนตั้งใช้ประโยชน์ จึงต้องทำให้เกิดการสำนึกถึงและหวงแหน จนกระทั่งถึงกรรมสิทธิ์ในปี 2551 มีป่าชุมชนเป็นต้นกำเนิดของป่าไม้ประมาณ 3,000 แห่ง เมื่อต้นปีโครงการค่ายเยาวชนกล้าข้ามปีได้เพิ่มเป็น 6,000 กว่าแห่ง จึงถือเป็นสิ่งบ่งชี้ได้ว่าโครงการนี้เป็นประสบผลสำเร็จกว่าที่คาดการณ์ไว้ 600 แห่งก็ว่าได้ทั้งเยาวชนที่มีจิตสำนึก และในหลายๆ จังหวัดชุมชนในภาคเหนือและภาคใต้ก็เพิ่มขึ้น หรือทั้งเชิงปริมาณและพื้นที่ของป่าชุมชนอีก 30-40 แห่ง ซึ่งทำให้ได้

สำหรับโครงการกล้าข้ามได้แสดงให้เห็นว่าเยาวชนนักอนุรักษ์ยังมีอยู่มาก เพราะเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการครั้งนี้มีความผูกพันกับป่าชุมชน การได้รับความรู้ครั้งนี้ ก็เชื่อว่าจะนำไปปฏิบัติไม่มากก็น้อย เพื่อให้เขาไม่หลงลืมความสำคัญของป่าชุมชน

โครงการ “ค่ายเยาวชนกล้าข้าม”

“ค่ายเยาวชนกล้าข้าม” เป็นโครงการต่อเนื่องจากโครงการ “อนุรักษ์ป่า ป่ารักชุมชน” เป็นกิจกรรมหนึ่งที่กรมป่าไม้ และบริษัทผลิตไฟฟ้าราชบุรีโฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน) ได้ดำเนินการร่วมกันมา นับตั้งแต่ปี ๒๕๕๑ มาอย่างต่อเนื่อง มีเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมรวม กว่า ๗๕๐ คน เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนเกิดจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สร้างความเข้มแข็งร่วมเป็นเครือข่ายในการดูแลป่าชุมชน พร้อมเป็นกำลังสำคัญในการดูแลรักษาและฟื้นฟูป่าในอนาคต

การจัดกิจกรรมค่ายเยาวชนกล้าข้าม นอกจากจะมุ่งเน้นให้เยาวชนได้มีความรู้ ความเข้าใจและเกิดทัศนคติที่ดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตระหนักถึงความสำคัญของป่าไม้ การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนได้อย่างพอเพียง ตลอดจนสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับป่าอย่างสมดุลและยั่งยืน เพื่อสร้างเป็นเครือข่ายเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่จะพร้อมจะเติบโตเป็นกำลังสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้กับประเทศไทยต่อไป

กิจกรรมดังกล่าวนี้ กรมป่าไม้เน้นการส่งเสริมมากกว่าการปราบปราม เพราะเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ชุมชนต้องใช้ประโยชน์ จึงต้องทำให้เกิดการสำนึกถึงและหวงแหน จากการจัดกิจกรรมครั้งแรกในปี ๒๕๕๑ มีป่าจดทะเบียนกับทางกรมป่าไม้ประมาณ ๓,๐๐๐ แห่ง เมื่อดำเนินโครงการต่อเนื่องมาจนถึงปีนี้ ได้เพิ่มเป็น ๘,๐๐๐ กว่าแห่ง จึงถือเป็นสิ่งบ่งชี้ได้ว่าโครงการครั้งนี้ประสบผลสำเร็จกว่าที่คาดการณ์ไว้ นอกจากนี้ยังได้เห็นเยาวชนที่มีจิตสำนึกและขี้นแนวทาง ให้กับชุมชนในการรักษาดูแลป่าเพิ่มขึ้นด้วย พร้อมทั้งมีเป้าหมาย จะเพิ่มจำนวนป่าชุมชนอีก ๓๐-๕๐ เพอร์เซ็นต์ให้ได้

สำหรับโครงการกล้าข้ามได้แสดงให้เห็นว่าเยาวชนนักอนุรักษ์ยังมีอยู่มาก เพราะเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการครั้งนี้มีความผูกพันกับป่าชุมชน การที่ได้รับความรู้ครั้งนี้ ก็เชื่อว่าจะนำไปปฏิบัติไม่มากก็น้อย เพื่อให้เขาไม่หลงลืมความสำคัญของป่าชุมชน

โครงการ “ประชาสัมพันธ์ปลูกป่า ๘๐๐ ล้านกล้า ๘๐ พรรษามหาราชินี”

“โครงการประชาสัมพันธ์ปลูกป่า 800 ล้านกล้า
80 พรรษามหาราชินี”

สืบเนื่องจากวิกฤตอุทกภัยในปี 2554 ซึ่งส่งผลกระทบต่อด้านเศรษฐกิจและสังคม ด้านสิ่งแวดล้อมและความมั่นคงในควมดำรงชีวิตของประชาชน รัฐบาลตระหนักถึงความสำคัญในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยได้มีมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2555 เห็นชอบหลักการของแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ แผนปฏิบัติการเพื่อบรรเทาปัญหาอุทกภัยทั้งในระยะเร่งด่วน และในพื้นที่ลุ่มน้ำแบบบูรณาการและยั่งยืน

โดยที่ในปี พุทธศักราช 2555 อันเป็นปีมหามงคลที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงมีพระชนมพรรษาครบ 80 พรรษา จึงมีมติคณะรัฐมนตรีและสืบสานพระราชปณิธานในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ รัฐบุรุษผู้ยิ่งใหญ่ “โครงการประชาสัมพันธ์ปลูกป่า 800 ล้านกล้า 80 พรรษามหาราชินี” เพื่อร่วมเฉลิมพระเกียรติฯ และเพื่อเป็นการแสดงออกถึงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่พระเจ้าพระบรมราชินีนาถมีอันเนื่องมาจากการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

โดยที่สถานการณ์ปัจจุบันทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ ต้นน้ำ - กลางน้ำ - ปลายน้ำ มีความเสื่อมโทรมมาก ดังที่ปรากฏข้อมูลตามผลสำรวจของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช กรมป่าไม้ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง และจังหวัด พบว่าในพื้นที่ 25 ลุ่มน้ำหลักในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมในเขตป่าอนุรักษ์ และเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ 12 แห่งพื้นที่อื่นๆ เมื่อถึงประมาณ 11,029 ล้านไร่ นอกจากนี้พื้นที่ป่าชายเลนที่มีความสมบูรณ์น้อยหรือไม่มีป่าชายหาดและชายฝั่งใหม่ เมื่อถึงประมาณ 0.1256 ล้านไร่ ซึ่งควรเร่งสำรวจคัดเลือกเพื่อนำมาใช้เป็นพื้นที่เป้าหมายในการปลูกป่าและฟื้นฟูบริเวณน้ำจืดโครงการ

ในปี พ.ศ.2555 ได้มีพระราชกฤษฎีกาประกาศแผนงานฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าและระบบนิเวศ และโครงการประชาสัมพันธ์ปลูกป่า 800 ล้านกล้า 80 พรรษามหาราชินีฯ ซึ่งมีความก้าวหน้าผลการดำเนินงานในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม เพื่อให้การดำเนินโครงการระยะที่สองเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายของนโยบายยุทธศาสตร์ และแผนงานฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าและระบบนิเวศ อันจะก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์อันเนื่องมาจากการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในภาพรวมอย่างเป็นรูปธรรม

สืบเนื่องจากวิกฤตอุทกภัยในปี ๒๕๕๔ ซึ่งส่งผลกระทบต่อด้านเศรษฐกิจและสังคม ด้านสิ่งแวดล้อมและความมั่นคงในการดำรงชีวิตของประชาชน รัฐบาลตระหนักถึงความสำคัญในการแก้ไข ปัญหาดังกล่าวโดยได้มีมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๕๕ เห็นชอบหลักการของแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ แผนปฏิบัติการเพื่อบรรเทาปัญหาอุทกภัยทั้งในระยะเร่งด่วน และในพื้นที่ลุ่มน้ำแบบบูรณาการและยั่งยืน

โดยที่ในปี พุทธศักราช ๒๕๕๕ อันเป็นปีมหามงคลที่องค์สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงมีพระชนมพรรษาครบ ๘๐ พรรษา ดังนั้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติและสืบสานพระราชปณิธานในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ รัฐบาลจึงได้จัดทำ “โครงการประชาสัมพันธ์ปลูกป่า ๘๐๐ ล้านกล้า ๘๐ พรรษามหาราชินี” เพื่อร่วมเฉลิมพระเกียรติฯ และเพื่อเป็นการแสดงออกถึงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีพระราชปณิธานมุ่งมั่นด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

โดยที่สถานการณ์ปัจจุบันทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ ต้นน้ำ - กลางน้ำ - ปลายน้ำ มีความเสื่อมโทรมมาก ดังที่ปรากฏข้อมูลตามผลสำรวจของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช กรมป่าไม้ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง และจังหวัด พบว่าในพื้นที่ ๒๕ ลุ่มน้ำหลักมีพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมในเขตป่าอนุรักษ์ และเขตป่าสงวนแห่งชาติ รวมทั้งพื้นที่อื่นๆ เนื้อที่ประมาณ ๑๑.๐๒๙ ล้านไร่ นอกจากนี้มีพื้นที่ป่าชายเลนที่มีความสมบูรณ์น้อยหรือไม่มีสภาพป่า และหาดเลนงอกใหม่ เนื้อที่ประมาณ ๐.๑๒๕๖ ล้านไร่ ซึ่งควรเร่งสำรวจคัดเลือกเพื่อนำมาเป็นพื้นที่เป้าหมายในการปลูกป่าและฟื้นฟูป่าต้นน้ำตามโครงการฯ

ในปี พ.ศ.๒๕๕๕ ได้มีพระราชกฤษฎีกาโครงการปลูกป่าตามแผนงานฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าและระบบนิเวศ และโครงการประชาสัมพันธ์ปลูกป่า ๘๐๐ ล้านกล้า ๘๐ พรรษามหาราชินีฯ ซึ่งมีความก้าวหน้าผลการดำเนินงานในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม เพื่อให้การดำเนินโครงการระยะที่สองเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายของนโยบายยุทธศาสตร์ และแผนงานฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าและระบบนิเวศ อันจะก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์อันเนื่องมาจากการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในภาพรวมอย่างเป็นรูปธรรม

“โครงการป่าพื้นบ้าน-อาหารชุมชน”

การปลูกป่าพื้นบ้าน-อาหารชุมชน กรมป่าไม้ได้ริเริ่มโครงการในปี 2542 เพื่อสนับสนุนการปลูกป่าเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และเพื่อประโยชน์ใช้สอยมาเป็นแหล่งอาหารเพื่อชุมชนหรือ Food Bank ขณะการปลูกไม้พื้นเมือง พืชผักพื้นบ้าน เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจของชุมชน ชนิดพันธุ์ไม้ที่นำไปส่งเสริมป่าพื้นบ้านอาหารชุมชน เรียกรวมๆ กันว่า “พืชผักพื้นบ้าน” กับพืชพื้นเมืองที่ชาวบ้านนำมาบริโภคเป็นผักสวนครัวตามวิถีชีวิตการบริโภคของชุมชน และถูกนำมาใช้ประโยชน์ด้านยารักษาโรค เครื่องใช้มีผลต่อกันบรรเทาปัญหาสุขภาพ และด้านเศรษฐกิจไม้ฟืนที่คนในท้องถิ่น พืชผักพื้นบ้านหลายชนิด มีคุณค่าทางอาหารเทียบเท่าผักสวนครัวที่มีสารปรุงแต่งรสที่ต่างกันรวมทั้งมีกลิ่น และยังมีคุณค่าทางโภชนาการของพืชผักพื้นบ้านเหล่านี้ ยังปลอดภัยจากสารเคมีและเป็นภาคการผลิตไม้

นอกจากนั้น พืชผักพื้นบ้านอีกหลายชนิด ยังสามารถนำส่วนต่างๆ มาใช้ย้อมสีผ้า ใช้มัดร้อย ห่อ และมุงหลังคาได้ พืชผักพื้นบ้านจึงเป็นที่มาของภูมิปัญญาท้องถิ่นในหลายด้าน ไม่ว่าจะใช้ปลูกเพื่อประดับในสวนไม้ดอกไม้ประดับ พืชสมุนไพรเพื่อสุขภาพ

กรมป่าไม้ได้สนับสนุนการปลูกป่าพื้นบ้านอาหารชุมชนในหลายพื้นที่และได้สนับสนุนให้ชุมชนนำพืชผักพื้นบ้านมาปลูกในสวนครัวในชุมชน ซึ่งเป็นการปลูกพืชผักพื้นบ้านเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือนและใช้ปลูกเพื่อประดับในสวน

ป่าพื้นบ้าน-อาหารชุมชน จึงเป็นทางเลือกใหม่ของชุมชนในการดำรงชีพ และเป็นทางเลือกในการแก้ไขปัญหาปากท้องของชุมชนได้ในยุคของการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสนับสนุนการดำรงชีพของชุมชน

โครงการ “ป่าพื้นบ้าน-อาหารชุมชน”

การปลูกป่าพื้นบ้าน-อาหารชุมชน กรมป่าไม้ได้ริเริ่มโครงการในปี ๒๕๔๒ เปลี่ยนรูปแบบการปลูกป่าเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และ เพื่อประโยชน์ใช้สอยมาเป็นแหล่งอาหารเพื่อชุมชน หรือ Food Bank เน้นการปลูกไม้พื้นเมือง พืชผักพื้นบ้าน เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจของชุมชน ชนิดพันธุ์ไม้ที่นำไปส่งเสริมป่าพื้นบ้านอาหารชุมชน เรียกรวมๆ กันว่า “พืชผักพื้นบ้าน” คือพืชพื้นเมืองที่ชาวบ้าน นำมาบริโภคเป็นผักตามวิถีชีวิตการบริโภคของท้องถิ่น และถูกนำมาใช้ประโยชน์ด้านยารักษาโรค เครื่องใช้ ไม้สอยด้านประเพณี พิธีกรรมต่างๆ และด้านเศรษฐกิจมีข้อที่น่าสนใจคือ พืชผักพื้นบ้าน หลายชนิด มีคุณค่าสารอาหารเท่ากันหรือมากกว่าผักเศรษฐกิจ ทั้งหลายที่กำลังส่งเสริมในปัจจุบัน และยิ่งเหนือกว่าผักเศรษฐกิจ ที่ผักพื้นบ้านเหล่านี้ ยังปลอดภัยจากสารเคมี และเป็นยากกลางบ้าน อีกด้วย

นอกจากนั้น พืชผักพื้นบ้านอีกหลายชนิด สามารถนำส่วนต่างๆ มาใช้ย้อมสีผ้า ใช้มัดร้อย ห่อ และมุงหลังคาได้ พืชผักพื้นบ้านจึงเป็นที่มาของภูมิปัญญาท้องถิ่นในหลายด้าน ไม่ว่าจะภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริโภค การใช้สอย พิธีกรรมความเชื่อต่างๆ ที่สืบทอดกันมา

ความพยายามพัฒนาประเทศให้เป็นประเทศอุตสาหกรรมในอดีตที่ผ่านมาเกือบจะทำให้สายใยแห่งภูมิปัญญาท้องถิ่นขาดสะบั้น ลงและสูญหายไป ปัจจุบันกรมป่าไม้จึงได้ริเริ่มและพัฒนาโครงการ ป่าพื้นบ้านอาหารชุมชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของป่าชุมชน เพื่อสืบต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยังหลงเหลืออยู่ให้คงอยู่ตลอดไป

ป่าพื้นบ้าน-อาหารชุมชน จึงเป็นทางเลือกใหม่ของป่าชุมชน ซึ่งกรมป่าไม้ได้หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะสามารถแก้ปัญหาปากท้องของชุมชนได้ในยุคของการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อต่อสู้กับสถานการณ์เศรษฐกิจปัจจุบัน

“โครงการป่าพื้นบ้าน-อาหารชุมชน”

ข้อเสนอพิจารณาในการปลูกป่าพื้นบ้าน-อาหารชุมชน
แนวความคิดใหม่ของการป่าไม้ที่สนับสนุนให้มีแหล่งอาหารสำหรับชุมชน เพื่อจูงใจให้ประชาชนเข้าร่วมจัดการป่า กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่ม และสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรชุมชนท้องถิ่น มีข้อควรพิจารณา ดังนี้

พื้นที่ปลูก ที่ตั้งของพื้นที่ควรตั้งอยู่ไม่ห่างไกลจากชุมชน อยู่ใกล้เส้นทางคมนาคม มีพื้นที่พอสมควร สภาพดินมีความอุดมสมบูรณ์พอควร ไม่เป็นที่หินโผล่ ดินลูกรัง หรือน้ำท่วมถึงจะเป็นที่ว่างเปล่า หรือที่ป่าเสื่อมโทรมก็ได้ ที่ป่าเสื่อมโทรมเดิมเคยเป็นป่าเต็งรังหรือป่าเบญจพรรณจะมีผล ในการฟื้นตัวสูงกว่าที่ไม่เป็นป่าเต็งรัง โดยกรมกสิกรรมจากองค์กรนิคม หรือ หน่วยงานที่ดูแลป่าไม้ที่มีอยู่ก่อนแล้ว ทนทานต่อสิ่งรบกวนโครงการป่าที่ความชื้นและ ป่าเบญจพรรณที่เสื่อมโทรมจะฟื้นตัวเร็วกว่าป่าเต็งรัง และป่าเบญจพรรณที่เสื่อมโทรมนี้ จะฟื้นตัวที่ง่ายและเร็วกว่าป่าเต็งรังอย่างมาก

ชนิดพันธุ์ไม้ พันธุ์ไม้ที่นำมาปลูกควรเป็นไม้ที่ชาวบ้านมีความคุ้นเคยในท้องถิ่นหรือใกล้เคียง มีประโยชน์หลายด้าน เป็นไม้เด่นประจำถิ่น ขึ้นได้ในดินแทบทุกชนิด ทนแล้ง ทนไฟ ทนต่อสภาพน้ำท่วมขังได้พอสมควร มีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้เป็นอย่างดีมีความสามารถในการขยายพันธุ์โดยเมล็ดหรือปักชำ ตัวอย่างพืชที่นำมาพิจารณาได้แก่ สะเดา ช้เหล็ก เสม็ด มะรุม ไม้ไฟรวก ไม้ไฟเสียง ไม้ไฟขาง แคบ้าน กระถิน มะกอลำตัน พฤษภ กุ่มบก ชะมวง สมอไทย ส้มป่อย เลี้ยว มะกอกป่า เพกา ทองหลาง กระพี้จั่น เป็นต้น

องค์กรที่รับผิดชอบ ในการปลูกป่าทุกประเภท หากไม่มีองค์กรที่รับผิดชอบในการดูแลรักษาป่าจัดการป่า การปลูกป่าจะประสบผลล้มเหลว องค์กรที่รับผิดชอบนอกจากกรมป่าไม้แล้ว องค์กรชุมชน ท้องถิ่นต่างๆที่พบปะอยู่ได้ จัดตั้งองค์กรที่จะรับผิดชอบความสำเร็จได้จนตนคิดได้ความรับผิดชอบ และเจ้าหน้าที่ป่าไม้มีความพร้อมที่จะทำงานร่วมกับประชาชน

ข้อเสนอพิจารณาในการปลูกป่าพื้นบ้าน-อาหารชุมชน

แนวความคิดใหม่ของการป่าไม้ที่สนับสนุนให้มีแหล่งอาหารสำหรับชุมชน เพื่อจูงใจให้ประชาชนเข้าร่วมจัดการป่า กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่ม และสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรชุมชนท้องถิ่น จึงมีข้อควรพิจารณา ดังนี้

พื้นที่ปลูก ที่ตั้งของพื้นที่ควรตั้งอยู่ไม่ห่างไกลจากชุมชน อยู่ใกล้เส้นทางคมนาคม มีพื้นที่พอสมควร สภาพดินมีความอุดมสมบูรณ์พอควร ไม่เป็นที่หินโผล่ ดินลูกรัง หรือน้ำท่วมถึงจะเป็นที่ว่างเปล่า หรือที่ป่าเสื่อมโทรมก็ได้ ที่ป่าเสื่อมโทรมเดิมเคยเป็นป่าเต็งรังหรือป่าเบญจพรรณ จะมีพลังในการฟื้นตัวสูงกว่าที่ไม่เป็นป่ามาก่อน โดยการแตกหน่อจากตอตั้งเดิม หรือแพร่เมล็ดพันธุ์จากลูกไม้ที่มีอยู่ก่อนแล้ว ทนทานต่อสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะไฟป่า ความแห้งแล้ง ฟ้าร่นที่สองที่เกิดจากการฟื้นตัวของป่าเต็งรัง และป่าเบญจพรรณที่เสื่อมโทรมนี้ จะมีพืชผักพื้นบ้านและเห็ดต่างๆ อยู่เป็นจำนวนมาก

ชนิดพันธุ์ไม้ พันธุ์ไม้ที่นำมาปลูกควรเป็นผักพื้นบ้านที่มีถิ่นกำเนิดอยู่ในท้องถิ่นนั้นหรือใกล้เคียง มีประโยชน์หลายด้าน เป็นไม้เด่นประจำถิ่น ขึ้นได้ในดินแทบทุกชนิด ทนแล้ง ทนไฟ ทนต่อสภาพน้ำท่วมขังได้พอสมควร มีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้เป็นอย่างดีมีความสามารถในการขยายพันธุ์โดยเมล็ดหรือปักชำ ตัวอย่างพืชที่นำมาพิจารณาได้แก่ สะเดา ช้เหล็ก เสม็ด มะรุม ไม้ไฟรวก ไม้ไฟเสียง ไม้ไฟขาง แคบ้าน กระถิน มะกอลำตัน พฤษภ กุ่มบก ชะมวง สมอไทย ส้มป่อย เลี้ยว มะกอกป่า เพกา ทองหลาง กระพี้จั่น เป็นต้น

องค์กรที่รับผิดชอบ ในการปลูกป่าทุกประเภท หากไม่มีองค์กรที่รับผิดชอบในการดูแลรักษาป่าจัดการป่า การปลูกป่าจะประสบความล้มเหลว องค์กรที่รับผิดชอบนอกจากกรมป่าไม้แล้ว องค์กร ชุมชน ท้องถิ่นต่างๆที่พบปะอยู่ได้ จัดตั้งองค์กรที่จะประสบความสำเร็จได้จนตนคิดได้ความรับผิดชอบ และเจ้าหน้าที่ป่าไม้มีความพร้อมที่จะทำงานร่วมกับประชาชน

“ข้าวฮาง”

การทำนาของชาวอีสาน

ถ้าถือตามความเชื่อของคนโบราณจริงๆ ก็จะเริ่มมาตั้งแต่เดือนสามขึ้นสามค่ำ ซึ่งถือเป็นฤกษ์ชนฝุ่น (ข้าวขึ้นควาย - ปุ๋ยคอก) ไปกองตามกระตงนา เป็นสัญญาณให้คนทั้งหลายได้รู้ว่า ฤกษ์กาลทำนาได้เริ่มขึ้นแล้ว แต่ในการปฏิบัติจริงๆ จะเริ่มในเดือนหก ซึ่งเป็นเดือนที่ชาวนาจะได้ทำพิธีแรกนาเสียก่อน แล้วจึงจะเริ่มไถได้ ชาวอีสานสมัยก่อนทำแต่เฉพาะนาดำ การไถนาจะไถอยู่สองครั้ง คือ ไถสุดหรือไถตะ เป็นการไถครั้งแรก จะไถแบบเวียนซ้ายเริ่มจากบริเวณที่ติดคันทาก่อน เมื่อไถเสร็จจะมีร่องอยู่กลางกระตงไผ่หรือกระตงที่จะไถนาก่อนคือ ตากกล้า หรือกระตงที่ใช้เป็นเทือกตากกล้า เสร็จจากพวกนี้จึงจะไปไถกระตงอื่นๆ ที่มีน้ำขังต่อไป กระตงอันไหนไม่มีน้ำและดินแห้งแข็งก็ปล่อยไว้ก่อน บางปีที่ฝนมาข้าวอาจไม่ได้สุด (ไถตะ) เลย ก็มีสวนการไถครั้งที่สอง เรียกว่า ไถคั้นหรือไถแปร เป็นการไถเวียนขวา เริ่มจากกลางกระตงโดยปักไถตรงริมซ้ายของหัวร่อง ครั้นไถเคลื่อนผล ก็คั้นเอาซีไถให้พลิกขึ้นจะทำให้ดินแตก่วน เมื่อไถเวียนไปจนถึงรอบสุดท้าย ซีไถทับคันทาก่อนนั้นจะถูกไถให้พลิกกลับ เกิดเป็นร่องระบายน้ำริมคันทากันขึ้นโดยอัตโนมัติ เมื่อคราดและตักแต่งมุมกระตงด้วยจอบเพียงเล็กน้อย พร้อมทั้งจะหว่านข้าวปลูกหรือปักดำได้แล้ว

ข้าวที่อีสานนิยมปลูกมาครั้งโบราณ คือ ข้าวเหนียวพันธุ์พื้นเมือง ซึ่งเป็นข้าวไวแสง ข้าวพวกนี้จะออกรวงก็ต่อเมื่อความชื้นหรือปริมาณของแสงแดดลดลงจนได้ระดับแล้วเท่านั้น รวากลางเดือนตุลาคม ข้าวส่วนใหญ่จะเริ่มตั้งท้องแล้วทยอยออกรวงต่อกันไปเรื่อยๆ ตามแต่อายุข้าวแต่ละประเภท คือ

๑. ข้าวตอ หรือข้าวเบา เป็นข้าวอายุสั้น
๒. ข้าวกลาง เป็นข้าวที่มีอายุยาวกว่าข้าวตอหรือข้าวเบา
๓. ข้าวใหญ่ หรือข้าวหนัก เป็นข้าวที่ออกรวงช้ากว่าชนิดอื่น

ส่วนข้าวพันธุ์อื่นก็มีปลูกบ้าง เช่น ข้าวเจ้า ข้าวก่ำ (ข้าวเหนียวดำ) เพื่อใช้ทำขนมในงานบุญตามเทศกาล ชาวพวนี้ส่วนใหญ่เป็นพันธุ์หนัก ต้องดำหลังข้าวกลาง เพื่อไม่ให้เกสรปลิวไปผสมกับข้าวเหนียว ซึ่งจะทำให้ข้าวแข็งไม่น่ากิน จึงมักดำไว้ในกระตงที่อยู่ล่างสุด

ภูมิปัญญาการทำข้าวฮาง

“ข้าวหอมสกลทวาปี”

การทำนาของชาวอีสาน

ถ้าถือตามความเชื่อของคนโบราณจริงๆ ก็จะเริ่มมาตั้งแต่เดือนสามขึ้นสามค่ำ ซึ่งถือเป็นฤกษ์ชนฝุ่น (ข้าวขึ้นควาย - ปุ๋ยคอก) ไปกองตามกระตงนา เป็นสัญญาณให้คนทั้งหลายได้รู้ว่า ฤกษ์กาลทำนาได้เริ่มขึ้นแล้ว แต่ในการปฏิบัติจริงๆ จะเริ่มในเดือนหก ซึ่งเป็นเดือนที่ชาวนาจะได้ทำพิธีแรกนาเสียก่อน แล้วจึงจะเริ่มไถได้ ชาวอีสานสมัยก่อนทำแต่เฉพาะนาดำ การไถนาจะไถอยู่สองครั้ง คือ ไถสุดหรือไถตะ เป็นการไถครั้งแรก จะไถแบบเวียนซ้ายเริ่มจากบริเวณที่ติดคันทาก่อน เมื่อไถเสร็จจะมีร่องอยู่กลางกระตงไผ่หรือกระตงที่จะไถนาก่อนคือ ตากกล้า หรือกระตงที่ใช้เป็นเทือกตากกล้า เสร็จจากพวกนี้จึงจะไปไถกระตงอื่นๆ ที่มีน้ำขังต่อไป กระตงอันไหนไม่มีน้ำและดินแห้งแข็งก็ปล่อยไว้ก่อน บางปีที่ฝนมาข้าวอาจไม่ได้สุด (ไถตะ) เลย ก็มีสวนการไถครั้งที่สอง เรียกว่า ไถคั้นหรือไถแปร เป็นการไถเวียนขวา เริ่มจากกลางกระตงโดยปักไถตรงริมซ้ายของหัวร่อง ครั้นไถเคลื่อนผล ก็คั้นเอาซีไถให้พลิกขึ้นจะทำให้ดินแตก่วน เมื่อไถเวียนไปจนถึงรอบสุดท้าย ซีไถทับคันทาก่อนนั้นจะถูกไถให้พลิกกลับ เกิดเป็นร่องระบายน้ำริมคันทากันขึ้นโดยอัตโนมัติ เมื่อคราดและตักแต่งมุมกระตงด้วยจอบเพียงเล็กน้อย พร้อมทั้งจะหว่านข้าวปลูกหรือปักดำได้แล้ว

ข้าวที่อีสานนิยมปลูกมาครั้งโบราณ คือ ข้าวเหนียวพันธุ์พื้นเมือง ซึ่งเป็นข้าวไวแสง ข้าวพวกนี้จะออกรวงก็ต่อเมื่อความชื้นหรือปริมาณของแสงแดดลดลงจนได้ระดับแล้วเท่านั้น รวากลางเดือนตุลาคม ข้าวส่วนใหญ่จะเริ่มตั้งท้องแล้วทยอยออกรวงต่อกันไปเรื่อยๆ ตามแต่อายุข้าวแต่ละประเภท คือ

1. ข้าวตอ หรือข้าวเบา เป็นข้าวอายุสั้น
2. ข้าวกลาง เป็นข้าวที่มีอายุยาวกว่าข้าวตอหรือข้าวเบา
3. ข้าวใหญ่ หรือข้าวหนัก เป็นข้าวที่ออกรวงช้ากว่าชนิดอื่น

ส่วนข้าวพันธุ์อื่นก็มีปลูกบ้าง เช่น ข้าวเจ้า ข้าวก่ำ (ข้าวเหนียวดำ) เพื่อใช้ทำขนมในงานบุญตามเทศกาล ชาวพวนี้ส่วนใหญ่เป็นพันธุ์หนัก ต้องดำหลังข้าวกลาง เพื่อไม่ให้เกสรปลิวไปผสมกับข้าวเหนียว ซึ่งจะทำให้ข้าวแข็งไม่น่ากิน จึงมักดำไว้ในกระตงที่อยู่ล่างสุด

ภูมิปัญญาการทำข้าวฮาง

“ข้าวหอมสกลทวาปี”

ข้าวหอมสุกสกนนคร

ประวัติความเป็นมา ข้าวหอมสุกสกนนคร เป็นข้าวเปลือกสีน้ำตาล ไรต์โกลด์พันธุ์หนึ่ง และได้รับการคัดเลือกให้เป็นพันธุ์ข้าวหอมสุกสกนนคร ในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ นำมาปลูกศึกษาที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน ตั้งแต่ปี ๒๕๒๕ ในชื่อ “สกนนคร ๖๙ หรือ SKN ๖๙” ต่อมาเปลี่ยนเป็น “หอมภูพาน” มีการขยายผลสู่เกษตรกรในจังหวัดสกลนครและใกล้เคียงทั้งแบบ ข้าวนาไร่ และข้าวนาสวน

ข้าวหอมสุกสกนนคร 105

ประวัติความเป็นมาของข้าวหอมสุกสกนนคร 105 เป็นพันธุ์ข้าวหอมสุกสกนนครที่ปรับปรุงพันธุ์โดยกรมการเกษตรและสหกรณ์ โดย นายสุนทร สีหะเนิน เป็นผู้รวบรวมในปี พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๒๘ จำนวน 105 ราย จากพื้นที่ในเขตจังหวัดสกลนคร 105 อำเภอและจังหวัดใกล้เคียง โดยคัดเลือกพันธุ์ข้าวหอมสุกสกนนครที่ดีที่สุดในปี พ.ศ. ๒๕๒๘ ซึ่งข้าวหอมสุกสกนนครที่คัดเลือกในปี พ.ศ. ๒๕๒๐ นำมาปลูกศึกษาที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาภูพาน และคัดเลือกพันธุ์ข้าวหอมสุกสกนนคร 105 ในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ ได้มีการขยายผลสู่เกษตรกรในจังหวัดสกลนครและจังหวัดใกล้เคียงในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ และในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ ได้มีการขยายพันธุ์ข้าวหอมสุกสกนนคร 105 เป็นข้าวไร่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๒๒

ลักษณะประจำพันธุ์

- เป็นข้าวเจ้าหัวข้าวกลม
- เป็นข้าวปลูกประมาณ 1๕๐-1๕๐๐เมล็ดต่อกอ
- อายุตอกประมาณวันที่ ๒๐ ตุลาคม และสุกเก็บเกี่ยวได้ ประมาณวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน
- ผลผลิตข้าวหอมสุกสกนนคร ๖ ถึง ๗ ตัน
- ขนาดเมล็ดข้าวหอมสุกสกนนคร 2.1 มิลลิเมตร ยาว 1.8 มิลลิเมตร
- ลักษณะเมล็ดข้าวเปลือกสีน้ำตาลถึงสีน้ำตาลอมชมพู

ข้อดี

- เป็นข้าวปลูกเมล็ดสีน้ำตาลอมชมพู
- ขนาดเมล็ดเล็ก ปลูกได้ดีในดินร่วนซุย
- คุณภาพการขัดสีดีเมล็ดข้าวสารใสแข็งมีท้องไข่น้อย
- ขนาดของเมล็ดข้าวหอมสุกสกนนครได้ผ่านเกณฑ์การตรวจมาตรฐานข้าวหอมสุกสกนนคร

ข้าวพันธุ์สกลนคร

ประวัติความเป็นมา ข้าวพันธุ์สกลนคร เป็นข้าวเหนียวมีกลิ่น หอม ไม้ไวต่อช่วงแสง ผลผลิตพันธุ์ระหว่างข้าวพันธุ์หอมอันเป็นพันธุ์แม่กับพันธุ์ กข ๑๐ เป็นพันธุ์พ่อ ที่สถานีทดลองข้าวขอนแก่นในปี ๒๕๒๕ นำมาปลูกศึกษาที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน ตั้งแต่ปี ๒๕๒๕ ในชื่อ “สกลนคร ๖๙ หรือ SKN ๖๙” ต่อมาเปลี่ยนเป็น “หอมภูพาน” มีการขยายผลสู่เกษตรกรในจังหวัดสกลนครและใกล้เคียงทั้งแบบ ข้าวนาไร่ และข้าวนาสวน

ข้าวพันธุ์ขาวดอกมะลิ ๑๐๕

ประวัติความเป็นมาของข้าวขาวดอกมะลิ ๑๐๕ เป็นพันธุ์ข้าวหอมที่ได้จากการนำข้าวพันธุ์พื้นเมืองจากนาเกษตรกรอำเภอ บางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา โดย นายสุนทร สีหะเนิน เป็นผู้รวบรวมในปี พ.ศ. ๒๕๔๓-๒๕๔๔ จำนวน ๑๙๙ รวง มาปลูกเพื่อศึกษาพันธุ์ได้ข้าวรวงที่ ๑๐๕ มีลักษณะพิเศษคือ เมื่อนำมาหุงต้มมีกลิ่นหอม และเมล็ดอ่อนนุ่มจึงนำไปคัดเลือกแบบคัดพันธุ์บริสุทธิ์ในปี พ.ศ.๒๕๔๘ ที่สถานีทดลองข้าวโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี ในปี พ.ศ.๒๕๕๐ นำมาเข้าแปลงเปรียบเทียบพันธุ์ท้องถื่นในภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ ได้รับ พิจารณาจากคณะกรรมการพิจารณาพันธุ์ให้ขยายพันธุ์ และส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกเป็นพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ ๑๐๕ เมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๕๒

ลักษณะประจำพันธุ์

- เป็นข้าวเจ้าไวต่อช่วงแสง
- เป็นข้าวต้นสูงประมาณ ๑๔๐ - ๑๕๐ เซนติเมตร
- อายุตอกประมาณวันที่ ๒๐ ตุลาคม และสุกเก็บเกี่ยวได้ประมาณวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน
- ระยะพักตัวของเมล็ดประมาณ ๘ สัปดาห์
- ขนาดเมล็ดข้าวกล้องยาว ๗.๕ มิลลิเมตร กว้าง ๒.๑ มิลลิเมตร หนา ๑.๘ มิลลิเมตร
- ลักษณะเมล็ดข้าวเปลือกสีฟางเมล็ดเรียวยาวก้นงอน

ข้อดี

- เมื่อนำมาหุงต้มมีกลิ่นหอมเมล็ดอ่อนนุ่ม
- ทนต่อสภาพแล้ง ทนต่อดินเปรี้ยวและดินเค็ม
- คุณภาพการขัดสีดีเมล็ดข้าวสารใสแข็งมีท้องไข่น้อย
- นวดง่ายเนื่องจากเมล็ดหลุดร่วงจากรวงได้ง่าย
- เป็นที่ต้องการของตลาดขายได้ราคาดี

ภูมิปัญญาการทำข้าวฮาง

“ข้าวหอมสกลทวาปี”

ข้าวฮาง “ข้าวหอมสกลทวาปี”

เป็นข้าวสีน้ำตาลอมดำที่มีคุณภาพ ข้าวฮางเป็นชนิดข้าวที่
จากข้าวเจ้าและข้าวเหนียวนำมากินกันตั้งแต่ครั้งโบราณสมัยปู่ ย่า
ตา ยาย ซึ่งเป็นสายพันธุ์ข้าวสีกับสุกได้ มีลักษณะข้าว
เด่นกว่าข้าวของกรรมกรทั่วไป มีราคาแพงกว่าข้าว
ลักษณะที่ปลูกในนาได้ผลผลิตไม่สูงเท่าข้าวเจ้าและข้าวเหนียว
จึงต้องนำข้าวสีและข้าวเหนียวไปผสมกันเพื่อปลูกในนาได้ผล
ดีและกินง่าย ซึ่งข้าวสีและข้าวเหนียวที่นำมาใช้ปลูกในนาได้
ผลดีนั้นจะปลูกในนาที่น้ำท่วมขังได้เป็นเวลานานกว่าข้าวเจ้า
และข้าวเหนียว จึงได้ชื่อว่าเป็นข้าวที่ปลูกในนาที่น้ำท่วมขัง
นานกว่าข้าวเจ้าและข้าวเหนียว

ข้าวฮางเป็นชนิดข้าวที่มีคุณภาพ และทำให้
จังหวัดสกลนครมีชื่อเสียง ซึ่งข้าวฮางมีชื่อเรียกต่างๆกันไป เช่น
“ข้าวหอมทอง” หรือ “ข้าวหอมสกลทวาปี” เป็นแหล่งผลิตข้าวฮาง
ที่มีชื่อเสียง หมู่บ้านนาบ่อ ตำบลปลาไหล อำเภวาริชภูมิ
จังหวัดสกลนคร

จากแปลงนามาเป็นข้าวฮาง

1. การงัดเมล็ดข้าวเปลือก
2. การนำข้าวเปลือกมาตากแดด
3. การนำเมล็ดข้าวมาล้างน้ำ
4. การสีข้าว
5. การคัดเมล็ด
6. การบรรจุถุง
7. เมล็ดข้าวสีบรรจุถุง

ข้าวฮาง “ข้าวหอมสกลทวาปี”

เป็นข้าวสีน้ำตาลอมดำเพื่อสุขภาพ ข้าวฮางเป็นผลิตภัณฑ์
จากข้าวเจ้าและข้าวเหนียวนำมากินกันตั้งแต่ครั้งโบราณสมัยปู่ ย่า
ตา ยาย ที่สืบเชื้อสายมาจากชาติพันธุ์สุโขทัย มีตำนานเล่าขาน
ก่อนหน้านี้นหลายศตวรรษชาวสุโขทัย มีท้าวผาดอินเป็นหัวหน้า
ครอบครัวใหญ่ ทำนาได้ผลผลิตไม่พอเพียงถึงฤดูทอกลใหม่ยังเหลือ
อีกเดือนกว่าๆ จึงจะถึงฤดูทอกลเก็บเกี่ยวแต่ข้าวหมดขุ่นแล้ว
จึงได้เกี่ยวข้าวก่อนกำหนด แล้วนำเอามาทำให้แก่จัดด้วยกรรมวิธี
ทางลัด เมื่อนำมาเลี้ยงสมาชิกในครอบครัวปรากฏว่า เมื่อนำมา
หุงมีรสชาดีอร่อย จึงได้สืบสานกรรมวิธีการทำข้าวฮางกันมาตั้งแต่
ครั้งโบราณ

ข้าวฮางจึงเป็นผลิตภัณฑ์ข้าวที่มีคุณภาพ และทำให้จังหวัด
สกลนครมีชื่อเสียง ซึ่งข้าวฮางมีชื่อเรียกต่างๆ กันไป เช่น
“ข้าวหอมทอง” หรือ “ข้าวหอมสกลทวาปี” เป็นแหล่งผลิตข้าวฮาง
ที่มีชื่อเสียง หมู่บ้านนาบ่อ ตำบลปลาไหล อำเภวาริชภูมิ
จังหวัดสกลนคร

จากแปลงนามาเป็นข้าวฮาง

๑. การแช่เมล็ดข้าวเปลือก
๒. การนึ่งข้าวเปลือกด้วยหวดหนึ่งข้าว
๓. การผึ่งเมล็ดข้าวหลังการนึ่ง
๔. การสีข้าว
๕. การคัดเมล็ด
๖. การบรรจุภัณฑ์
๗. ผลิตภัณฑ์ที่บรรจุเสร็จ

ภูมิปัญญาการทำข้าวอาจ

“ข้าวหอมสกลทวาปี”

“ข้าว” มีคุณประโยชน์แก่การบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ได้วางระเบียบขึ้นเพื่อคุ้มครองข้าวหอมสกลทวาปี ซึ่งเป็นข้าวหอมที่มีชื่อเสียงและรสชาติดีเยี่ยมของประเทศไทย

ข้าวหอมสกลทวาปีเป็นข้าวหอมที่มีกลิ่นหอมและรสชาติดีเยี่ยม ข้าวหอมสกลทวาปีมีลักษณะพิเศษคือมีกลิ่นหอมและรสชาติดีเยี่ยม ข้าวหอมสกลทวาปีมีลักษณะพิเศษคือมีกลิ่นหอมและรสชาติดีเยี่ยม ข้าวหอมสกลทวาปีมีลักษณะพิเศษคือมีกลิ่นหอมและรสชาติดีเยี่ยม

กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ได้วางระเบียบขึ้นเพื่อคุ้มครองข้าวหอมสกลทวาปี ซึ่งเป็นข้าวหอมที่มีชื่อเสียงและรสชาติดีเยี่ยมของประเทศไทย กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ได้วางระเบียบขึ้นเพื่อคุ้มครองข้าวหอมสกลทวาปี ซึ่งเป็นข้าวหอมที่มีชื่อเสียงและรสชาติดีเยี่ยมของประเทศไทย กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ได้วางระเบียบขึ้นเพื่อคุ้มครองข้าวหอมสกลทวาปี ซึ่งเป็นข้าวหอมที่มีชื่อเสียงและรสชาติดีเยี่ยมของประเทศไทย

“ข้าวหอมสกลทวาปี” เป็นข้าวหอมที่มีชื่อเสียงและรสชาติดีเยี่ยมของประเทศไทย กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ได้วางระเบียบขึ้นเพื่อคุ้มครองข้าวหอมสกลทวาปี ซึ่งเป็นข้าวหอมที่มีชื่อเสียงและรสชาติดีเยี่ยมของประเทศไทย กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ได้วางระเบียบขึ้นเพื่อคุ้มครองข้าวหอมสกลทวาปี ซึ่งเป็นข้าวหอมที่มีชื่อเสียงและรสชาติดีเยี่ยมของประเทศไทย กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ได้วางระเบียบขึ้นเพื่อคุ้มครองข้าวหอมสกลทวาปี ซึ่งเป็นข้าวหอมที่มีชื่อเสียงและรสชาติดีเยี่ยมของประเทศไทย

“ข้าว” สัญลักษณ์แห่งการบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ให้ความรู้เรื่องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ว่าเป็นทรัพย์สินทางปัญญาประเภทหนึ่ง ซึ่งเกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างปัจจัยสำคัญสองประการ คือ ธรรมชาติและมนุษย์

ข้าวสายพันธุ์ไทยที่เกิดจากภูมิปัญญาไทย และจากนักวิชาการ นักวิจัย และศูนย์ศึกษาต่างๆ เช่น ศูนย์วิจัยข้าวสกลนคร ศูนย์วิจัยข้าวสุรินทร์ เป็นต้น ทำให้ข้าวของไทยมีคุณค่าทางอาหาร และในขณะเดียวกันข้าวก็ยังเป็นยาที่มีคุณค่าที่คนไทยโชคดีที่สุดที่ได้กินข้าวที่มีรสชาติปกติอร่อยยังไม่พอยังเป็นยาที่คอยดูแลสุขภาพที่คนชาติอื่นยังไม่มีข้าวเหล่านี้ไว้กิน ถือได้ว่าคนไทยโชคดีที่สุดในโลก

ผลผลิตจากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ข้าวยังเป็นตัวบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อสื่อให้เห็นว่า ผลิตภัณฑ์นั้นมีลักษณะพิเศษต่างไปจากสินค้าจำพวกเดียวกันที่ผลิตขึ้นจากแหล่งต่างๆ การระบุเช่นนี้จะมีผลทำให้ราคาสินค้าหรือผลิตภัณฑ์มีราคาสูงขึ้นหรือจำหน่ายได้มากขึ้น เนื่องจากผู้กินเกิดความเชื่อมั่นใจว่าจะได้สินค้าดี มีคุณภาพตามที่ต้องการจากแหล่งผลิต ที่ได้มีการอ้างอิง เช่น “ข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง” เป็นข้าวพันธุ์แรกของประเทศไทย ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นข้าวจีไอ เพราะมีคุณภาพดีระดับโลก ในปี พ.ศ. ๒๕๔๙

“ข้าวเล็บนก” แต่เดิมนิยมปลูกในแถบจังหวัดภาคใต้ตั้งแต่จังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช ลงไปเป็นการปลูกแบบนาดำ นานาน้ำขัง ผลผลิตที่ได้จึงไม่สูงมากนัก และที่สำคัญคนไทยแทบไม่ได้รับประทาน เพราะพ่อค้าชาวมาเลเซีย และสิงคโปร์ จะกว้านซื้อไปบริโภคเอง เพราะถือว่าเป็นข้าวชั้น ๑ เกรด A (เอ) ระดับพรีเมียมและมีราคาสูงกว่าข้าวสายพันธุ์อื่นๆ

เรื่องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เป็นเรื่องของสิทธิมนุษยชนประการหนึ่ง เพราะเป็นทรัพย์สินทางปัญญาของชุมชนซึ่งมีสิทธิชุมชนรองรับไว้ ไม่เฉพาะแต่ในรัฐธรรมนูญไทย ยังเป็นการรับรองของสหประชาชาติอีกด้วย ข้าวไทยจึงเป็นทรัพย์สินมรดกทางปัญญาของไทยที่ทั่วโลกยอมรับ โดยเฉพาะข้าวอาจ (ข้าวหอมสกลทวาปี) คนภูไทวาริชภูมิ โดยสร้างชื่อเสียงและเป็นสินค้าที่นักกินข้าวทั่วประเทศไทยยอมรับ

“หวาย” พืชเศรษฐกิจ

บ�วธิแ่ก่ความพอเพียง

พันธุ์หวายในจังหวัดสกลนคร

หวายเป็นพืชที่ร่บชนิดที่เติบโตอยู่ในเขตป่าเบญจพรรณ มีทั้งชนิดที่มีลำต้นยาว นำไปทำเครื่องใช้ไม้สอยจักสาน ผูกมัด เสาเรือนให้ยึดแน่น หวายอีกชนิดหนึ่งเป็นหวายที่นิยมใช้หน่อ รับประทานนำมาทำกับข้าว เช่น ต้มจิ้มแจ่ว น้ำพริก และแกงปรุงรสตามที่ต้องการโดยเฉพาะกลุ่มชาวภูไท ชาวกะเลิง ชาวญ้อ เป็นกลุ่มที่ชอบรับประทานแกงหวายมากกว่ากลุ่มอื่นๆ จึงนิยมปลูกหวายไว้ขาย รับประทานในครัวเรือน หวายมีมากกว่า ๕๐ พันธุ์ แต่ที่ชาวบ้านรู้จักและนำมาใช้ปรุงอาหารมี ๔ ชนิด ได้แก่

หวายมีราก ๕๐ ถึง ๗๐ เมตร ร่บชนิดที่ปลูกและนำมาใช้ปรุงอาหารมี ๔ ชนิด ได้แก่

1. หวายหน่อหรือหวายโคก เป็นหวายชนิดต้นเตี้ย มักชอบขึ้นตามป่าละเมาะหวายชนิดนี้มีอายุหลายปี พุ่มหวายสูงประมาณ ๑ เมตรแต่ลำต้นเลื้อยยาวออกไปหวายชนิดนี้จึงต้องสับ นำมาทั้งหัว แกะกาบออกจึงจะได้น้ำหวายอ่อนนำไปเป็นอาหาร
2. หวายปูนหรือหวายกระบอง เป็นหวายที่มีลำต้นใหญ่ มีข้อถี่ มีหนามมาก ถ้ามีอายุมากจะเป็นเครือให้เส้นหวายหนา ใหญ่ นำไปทำเครื่องเรือน เช่น เก้าอี้ หก ถักทอภาชนะต่าง ๆ หวายชนิดนี้นำไปแกงไม่อร่อย
3. หวายหางหนู เป็นหวายต้นเล็กๆ ลำต้นโตประมาณหัวมือ ลำต้นสูงประมาณ ๒ เมตรเป็นพืชที่ไว้รากยาว ใช้ได้เป็นหวายชนิดนี้ ลำต้นหวายไว้ใช้จักสานได้ ชาวหนองหานนิยมรับประทานได้ สับให้ละเอียด เป็นของเล่นให้เด็กใช้ทำตุ๊กตาชนิดนี้ ผลผลิตเป็นของแห้งหรือทำเป็นเส้น
4. หวายดง หวายชนิดนี้มีลำต้นใหญ่กว่าหวายหางหนู แต่ใช้ทำเครื่องจักสาน ทำเครื่องเรือน ใช้ได้ดีเป็นหวายชนิดนี้ ชาวหนองหานนิยมรับประทานได้ สับให้ละเอียด เป็นของเล่นให้เด็กใช้ทำตุ๊กตาชนิดนี้ ผลผลิตเป็นของแห้งหรือทำเป็นเส้น

พันธุ์หวายในจังหวัดสกลนคร

หวายเป็นพืชที่ร่บชนิดที่เติบโตอยู่ในเขตป่าเบญจพรรณ มีทั้งชนิดที่มีลำต้นยาว นำไปทำเครื่องใช้ไม้สอยจักสาน ผูกมัด เสาเรือนให้ยึดแน่น หวายอีกชนิดหนึ่งเป็นหวายที่นิยมใช้หน่อ รับประทานนำมาทำกับข้าว เช่น ต้มจิ้มแจ่ว น้ำพริก และแกงปรุงรสตามที่ต้องการโดยเฉพาะกลุ่มชาวภูไท ชาวกะเลิง ชาวญ้อ เป็นกลุ่มที่ชอบรับประทานแกงหวายมากกว่ากลุ่มอื่นๆ จึงนิยมปลูกหวายไว้ขาย รับประทานในครัวเรือน หวายมีมากกว่า ๕๐ พันธุ์ แต่ที่ชาวบ้านรู้จักและนำมาใช้ปรุงอาหารมี ๔ ชนิด ได้แก่

๑. หวายหน่อหรือหวายโคก เป็นหวายชนิดต้นเตี้ย มักชอบขึ้นตามป่าละเมาะหวายชนิดนี้มีอายุหลายปี พุ่มหวายสูงประมาณ ๑ เมตรแต่ลำต้นเลื้อยยาวออกไปหวายชนิดนี้จึงต้องสับ นำมาทั้งหัว แกะกาบออกจึงจะได้น้ำหวายอ่อนนำไปเป็นอาหาร
๒. หวายปูนหรือหวายกระบอง เป็นหวายที่มีลำต้นใหญ่ มีข้อถี่ มีหนามมาก ถ้ามีอายุมากจะเป็นเครือให้เส้นหวายหนา ใหญ่ นำไปทำเครื่องเรือน เช่น เก้าอี้ หก ถักทอภาชนะต่าง ๆ หวายชนิดนี้นำไปแกงไม่อร่อย
๓. หวายหางหนู เป็นหวายต้นเล็กๆ ลำต้นโตประมาณหัวมือ ลำต้นสูงชะลูด ขึ้นเร็วเมื่อปลอยทิ้งไว้หลายปี จะให้เส้นหวายขนาดเล็ก นำเส้นหวายไปใช้จักสานได้ นำส่วนยอดมาแกงเป็นอาหารได้ แต่มีข้อเสียคือ เนื้อยอดอ่อนไม่นุ่มจึงขายไม่ได้ราคามากนัก นอกจากจะบริโภคเองหรือแจกจ่ายผู้คุ้นเคย
๔. หวายดง หวายชนิดนี้มีลำต้นใหญ่กว่าหวายหางหนู แต่เล็กกว่าหวายหางหนู หรือหวายกระบอง ถ้าเกิดในป่าดงดิบ หวายชนิดนี้จะยาวเลื้อยไปตามต้นไม้ตั้งแต่ลำต้นจนถึงยอดไม้ จึงให้เส้นหวายยาว ๒๐-๓๐ เมตร นำเส้นหวายมาใช้จักสานได้ ส่วนยอดหรือหน่อนำมาแกงอ่อนได้รสชาติอร่อยมากกว่าหวายชนิดอื่น

“หว่าย” พืชเศรษฐกิจ

บนวิถีแห่งความพอเพียง

แนวทางการปลูกหว่าย

การปลูกหว่ายในปัจจุบัน ราชการทำได้ ๔ วิธีด้วยกัน คือ

1. ปลูกจากเมล็ด
2. ปลูกโดยการเก็บกล้าในป่ามาปลูก
3. แยกหน่อจากกอเดิมมาปลูก
4. ปลูกจากเนื้อเยื่อที่เลี้ยงไว้

การคัดเลือกกล้า

ความหนาของตาที่งอกได้ ด้วยวิธีการเพาะ ด้วยเมล็ดในแปลงเพาะ หรือการใช้เมล็ดปลูกโดยตรง หรือได้จากกล้าจากป่าธรรมชาติ บางชนิดสามารถขยายพันธุ์ โดยใช้หน่อที่แตกจากต้นแม่ หรือใช้ส่วนของลำต้นใต้ดิน (rhizome) แต่เมื่อปลูกเป็นการค้าหรือปลูกเป็นจำนวนมาก วิธีขยายพันธุ์ด้วยการเพาะเมล็ดและเลี้ยงกล้าในแปลงเพาะ นับเป็นวิธีที่ประหยัดที่สุด เพราะสามารถควบคุมได้เป็นอย่างดี หรือผลิตได้รวดเร็ว การปลูก

เป็นการปลูกในแปลงแล้วควรใช้การพรวนเพื่อปราบวัชพืช ช่วงเวลาปลูก 1 ครั้งในปลูกครั้ง ๒-๓ ปีกับต้นปี ความหนาของดินที่ใช้ควรเป็นทรายหรือดินปนทราย หรือดินปนทราย จะไม่ทำให้รากของพืชเจริญเติบโตได้ดี เพราะรากจะเจริญเติบโตได้ดีในดินปนทราย ๑-๒ ลิตร จะทำให้รากของพืชเจริญเติบโตได้ดี เพราะดินปนทรายจะมีน้ำประมาณ 10-15 เปอร์เซ็นต์ของปลูกในแปลง โดยครั้ง ๒-๓ ครั้งในครั้ง

การที่เป็นพรวนให้ร่วนซุยด้วยมือ (โดย) ในขณะปลูกนั้น ควรพรวนและรดน้ำ เพื่อป้องกันวัชพืชและรักษาความชื้นในดินให้เพียงพอในแปลงปลูกประมาณ ๕-๖ นิ้ว หากดินและน้ำไม่พอ จะใช้ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักประมาณ ๑๐-๑๕ กิโลกรัมต่อไร่ประมาณ ๒-๓ ครั้ง เพื่อป้องกันการเกิดโรคต่างๆ ส่วนในแปลงเพาะ ซึ่งจะมีดินปนทรายที่ปลูก การรดน้ำโดยอัตโนมัติจะสะดวกและประหยัดน้ำ การรดน้ำโดยอัตโนมัติควรเป็นประมาณ 15 ปี ส่วนการรดน้ำโดยอัตโนมัติประมาณ 7-๑๐ ปี

แนวทางการปลูกหว่าย

การปลูกหว่ายในปัจจุบัน ราชการทำได้ ๔ วิธีด้วยกัน คือ

๑. ปลูกจากการเพาะเมล็ด
๒. ปลูกโดยการเก็บกล้าในป่ามาปลูก
๓. แยกหน่อจากกอเดิมมาปลูก
๔. ปลูกจากเนื้อเยื่อที่เลี้ยงไว้ การเตรียมต้นกล้า

หว่ายสามารถขยายพันธุ์ได้ ด้วยวิธีการเพาะ ด้วยเมล็ดในแปลงเพาะ หรือการใช้เมล็ดปลูกโดยตรง หรือได้จากกล้าหว่ายจากป่าธรรมชาติ บางชนิดสามารถขยายพันธุ์ โดยใช้หน่อที่แตกจากต้นแม่ หรือใช้ส่วนของลำต้นใต้ดิน (rhizome) แต่เมื่อปลูกเป็นการค้าหรือปลูกเป็นจำนวนมาก วิธีขยายพันธุ์ด้วยการเพาะเมล็ดและเลี้ยงกล้าในแปลงเพาะ จึงเป็นวิธีที่เหมาะสมที่สุด เพราะสะดวกกว่าและได้ต้นกล้าที่แข็งแรง เจริญเติบโตได้รวดเร็ว

การปลูก เมื่อนำลงปลูกในแปลงแล้วควรไถพรวนเพื่อปราบวัชพืช อย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง ใส่ปุ๋ยคอกปีละ ๒-๓ กิโลกรัมต่อปี หว่ายจะแตกกอได้เร็วขึ้น เนื่องจากหว่ายไม่ค่อยมีโรคหรือแมลงรบกวน จึงไม่ควรใช้สารเคมีใดๆ ในแปลงหว่าย หลังจากตัดเก็บควรใส่ปุ๋ยคอกตรงโคนต้น กอละประมาณ ๑-๒ ลิตร จะทำให้หว่ายแตกหน่อใหม่ได้เร็วขึ้น หว่ายจะเริ่มเก็บเกี่ยวได้เมื่อมีอายุ ๑๐-๑๕ เดือน หลังย้ายลงปลูกในแปลง โดยจะตัด ๒-๓ อาทิตย์ต่อครั้ง

การตัดเก็บควรใช้กรรไกรตัดกิ่งไม้ขนาดใหญ่ โดยสวมถุงมือ หนึ่ง สวมหมวกและรองเท้าบู๊ต เพื่อป้องกันอันตรายจากหนาม ต้นหว่ายที่จะตัดควรมียอดแทงขึ้นมาประมาณ ๕-๖ นิ้ว หากยอดแทงขึ้นสูงกว่านี้ จะได้ส่วนอ่อนที่ใช้รับประทานน้อยลง ตัดให้สูงกว่าพื้นดินประมาณ ๑-๒ นิ้ว เพื่อป้องกันการตัดถูกตาข้าง ส่วนโคนของหว่าย ซึ่งจะเจริญเป็นหน่อหว่ายต่อไป อายุการตัดของหว่ายขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่ปลูก การเจริญเติบโตของต้นหว่าย และชนิดของหว่ายที่ปลูก หว่ายขนาดใหญ่โดยทั่วไปอายุการตัด ประมาณ ๑๕ ปี ส่วนหว่ายขนาดเล็กมีอายุการตัดประมาณ ๗-๑๐ ปี

“หวาย” พืชเศรษฐกิจ

บนวิถีแห่งความพอเพียง

วัฒนธรรมการบริโภคหวาย
 หวายเป็นธัญพืชที่มีประโยชน์สูง และเป็นอาหารที่รับประทานได้ทั้งดิบและสุก โดยคนไทยนิยมรับประทานในหลายโอกาส ทั้งรับประทานเป็นผักสดในจานผักลวก หรือรับประทานเป็นแกง โดยเฉพาะในกลุ่มชาวภาคใต้ นิยมรับประทานแกงหวายถือว่าหวายเป็นสมุนไพรพื้นบ้าน ใช้เพื่อขับพยาธิและแก้ท้องเสีย นอกจากนี้ยังใช้เป็นยาสมุนไพรพื้นบ้านเพื่อรักษาโรคหวัดและไข้หวัดใหญ่ นอกจากนี้ยังใช้เป็นยาสมุนไพรพื้นบ้านเพื่อรักษาโรคเบาหวาน และโรคความดันโลหิตสูงอีกด้วย นอกจากนี้ยังใช้เป็นยาสมุนไพรพื้นบ้านเพื่อรักษาโรคไตอีกด้วย

ชนิดของหวาย
 แบ่งหวายได้เป็น 2 ชนิดหลักๆ คือ หวายป่า และ หวายบ้าน

วิธีปลูก

1. เลือกหวายให้มีความแข็งแรงและสมบูรณ์
2. ตัดหวายบ้านและหวายป่าเป็นท่อนยาวประมาณ 1 เมตร และปลูกลงในหลุมที่ขุดไว้
3. ใส่ปุ๋ยคอก และปุ๋ยหมักลงในหลุม

การปลูกหวายเป็นพืชเศรษฐกิจใหม่นั้นอนาคตค่อนข้างจะสดใส เพราะการปลูกหวายมีข้อดีตรงที่ปลูกครั้งเดียวสามารถตัดยอดไปจำหน่ายได้ตลอดปี โดยเกษตรกรมีการใส่ปุ๋ยคอกเพียงปีละ ๑-๒ ครั้งเท่านั้น และภายในหนึ่งปีก็จะมีผลผลิตหวายประมาณ ๑-๒ ตันต่อไร่ และหวายบ้านมีถิ่นกำเนิดในภาคใต้ของประเทศไทย

วัฒนธรรมการบริโภคหวาย

หวาย เป็นอาหารที่นิยมรับประทาน แต่เนื่องจากมีราคาแพง จึงมักเป็นอาหารพิเศษในการรับแขก หรืองานเลี้ยง ในโอกาสต่างๆ โดยเฉพาะในกลุ่มชาวภาคใต้ นิยมรับประทานแกงหวายถือว่าหวายเป็นสมุนไพรพื้นบ้าน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะหวายมีรสขมเล็กน้อย แต่เมื่อต้มน้ำหลังรับประทานจะมีรสหวาน ชาวผู้ไทจึงนิยมแกง หน่อหวาย เมื่อรับประทานที่มาเยี่ยมเยียน เป็นสำคัญ แกงหวาย ของชาวผู้ไทอำเภอวาริชภูมิ มีวิธีทำดังนี้

เครื่องปรุง

หน่อหวายที่ลอกเปลือกแล้ว ซีโครงหมู บวบ เห็ดหูหนู เห็ดฟาง ผักชีฝรั่ง-ผักชีลาว ใบแมงลัก ใบย่านาง น้ำปลาร้า ใบชะอม เมล็ดข้าวเหนียว

วิธีปรุง

๑. ต้มหวายให้เดือดเพื่อลดความขม เหน้ทิ้ง
๒. คั้นใบย่านางผสมน้ำต้มกับหน่อหวาย ใส่ซีโครงหมู หรือเนื้อไก่หรือปลาตามต้องการ เติมน้ำปลาร้า น้ำข้าวเหนียวตำ (ข้าวเบือ) ปรุงน้ำแกงให้ได้รสชาดจนน้ำแกงเดือด
๓. ใส่ผักต่าง ๆ เช่น บวบ เห็ดหูหนู เห็ดฟาง ผักชีฝรั่ง ผักชีลาว (ผักสะแงะ) ใบชะพลู (ผักอีเล็ด) ทิ้งไว้สักครู่ ก๊ยกหม้อ แกงลงเป็นเสร็จการปรุงแกงหวาย

การปลูกหวายเป็นพืชเศรษฐกิจใหม่นั้นอนาคตค่อนข้างจะสดใส เพราะการปลูกหวายมีข้อดีตรงที่ปลูกครั้งเดียวสามารถตัดยอดไปจำหน่ายได้ตลอดปี โดยเกษตรกรมีการใส่ปุ๋ยคอกเพียงปีละ ๑-๒ ครั้งเท่านั้น และภายในหนึ่งปีก็จะมีผลผลิตหวายประมาณ ๑-๒ ตันต่อไร่ และหวายบ้านมีถิ่นกำเนิดในภาคใต้ของประเทศไทย

“มะม่วงน้ำดอกไม้มือทอง” ผลไม้ไทยในตลาดโลก

มะม่วงพันธุ์น้ำดอกไม้มือทอง เป็นมะม่วงที่ประเทศไทยประสบความสำเร็จในการส่งออกมากที่สุด และเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคทั่วโลก โดยมีญี่ปุ่นเป็นตลาดหลัก แต่ปัจจุบันมะม่วงน้ำดอกไม้มือทองโดยเฉพาะน้ำดอกไม้มือทอง สามารถเข้าไปมีส่วนแบ่งในตลาดยุโรป นิวซีแลนด์ สหรัฐอเมริกา ฯลฯ โดยเฉพาะสาธารณรัฐประชาชนจีน มีตัวเลขการสั่งซื้อมะม่วงน้ำดอกไม้มือทองจากประเทศไทย เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก เพราะจีนนิยมผลไม้ที่เป็นมงคล เช่น สีแดง หรือสีเหลืองทอง ดังนั้นจึงเป็นโอกาสดีที่ประเทศไทยจะต้องชิงความเป็นผู้นำด้านการตลาด มะม่วงน้ำดอกไม้มือทองในจีนให้เป็นที่นิยมแพร่หลายมากขึ้น

ย้อนหลังไปนับสิบปี พันธุ์มะม่วงน้ำดอกไม้มือทองได้ถือกำเนิดขึ้นจากการกลายพันธุ์โดยการเพาะเมล็ด โดยกลายพันธุ์จากต้นแม่ คือ น้ำดอกไม้มือทองประแดง แต่ยังคงลักษณะที่ดีของต้นแม่ไว้แล้วยังมีสีผิวที่สวยงามสะดุดตา คือ เป็นสีเหลืองอ่อนคล้ายมะม่วงสุกแม้ว่าจะยังอยู่บนต้นก็ตาม

การผลิตมะม่วงน้ำดอกไม้มือทองให้มีผิวสวย

สิ่งสำคัญสำหรับการผลิตมะม่วงน้ำดอกไม้มือทองคัดเกรด เพื่อส่งออกจำหน่ายยังต่างประเทศก็คือ ผิวเปลือกที่สวยงามไร้ตำหนิ และทนทานต่อการขนส่ง ในการผลิตมะม่วงน้ำดอกไม้มือทอง จึงจำเป็นต้องระมัดระวังเรื่องตำหนิบนผิวเปลือกให้ดี ซึ่งมีเทคนิคสำหรับการผลิตมะม่วงน้ำดอกไม้มือทองให้ผิวสวยก็คือ การห่อผล เมื่อก่อนก็ใช้กระดาษหนังสือพิมพ์ห่อมะม่วงน้ำดอกไม้มือทอง แต่พอค้าจะไม่ค่อยรับซื้อ เพราะจะได้ผิวที่ไม่ค่อยเรียบเนียนเหมือนที่ห่อด้วยกระดาษคาร์บอน เนื่องจากการห่อผลด้วยกระดาษคาร์บอนนั้นจะทำให้ได้ผิวมะม่วงที่สวยงามกว่า เพราะความหนาที่มากกว่ากระดาษหนังสือพิมพ์ธรรมดา ทำให้แดดส่องถึงได้ยาก และไม่มีปัญหาเรื่องหมักตกค้าง แต่การห่อผลมะม่วงจำเป็นต้องระวังข้อปลีกย่อยสำคัญที่เกษตรกรจำต้องระมัดระวังก็คือ การเด็ดหรือตัดส่วนปลายก้านช่อผล หรือที่เรียกว่า “หนวดมะม่วง” ออก เพราะถ้ามีการปล่อยทิ้งไว้รวมกับผลที่ห่อในกระดาษคาร์บอน จะทำให้ผิวมะม่วงน้ำดอกไม้มือทองมีตำหนิ มะม่วงที่ได้จึงตกเกรดทันที พ่อค้าส่วนใหญ่จะเลือกซื้อมะม่วงน้ำดอกไม้มือทองที่มีการห่อผลกระดาษคาร์บอน เพื่อการจำหน่ายทั้งในประเทศ และต่างประเทศเป็นอันดับแรก

“มะม่วงน้ำดอกไม้มือทอง”
ผลไม้ไทยในตลาดโลก

เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๒ เวลา ๑๖.๐๐ น. ณ ห้องประชุมศูนย์วิจัยและพัฒนาการผลิตผลไม้เขตร้อน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี (มจ.ทอ.) ได้มีการประชุมหารือเกี่ยวกับมะม่วงน้ำดอกไม้มือทอง ซึ่งขณะนี้กำลังมีแนวโน้มที่จะขยายพื้นที่ปลูกเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งขณะนี้กำลังมีแนวโน้มที่จะขยายพื้นที่ปลูกเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งขณะนี้กำลังมีแนวโน้มที่จะขยายพื้นที่ปลูกเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

โดยคุณวิภาดาพร วัฒนศิริกุล ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและพัฒนาการผลิตผลไม้เขตร้อน มจ.ทอ. ได้กล่าวถึงที่มาของชื่อพันธุ์น้ำดอกไม้มือทองว่า เป็นชื่อที่ผู้คิดค้นพันธุ์ได้ตั้งขึ้นเพื่อเป็นเกียรติแก่คุณพ่อและคุณแม่ผู้ให้กำเนิดชีวิตให้แก่มะม่วงน้ำดอกไม้มือทองพันธุ์นี้

คุณวิภาดาพร วัฒนศิริกุล ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและพัฒนาการผลิตผลไม้เขตร้อน มจ.ทอ. ได้กล่าวถึงที่มาของชื่อพันธุ์น้ำดอกไม้มือทองว่า เป็นชื่อที่ผู้คิดค้นพันธุ์ได้ตั้งขึ้นเพื่อเป็นเกียรติแก่คุณพ่อและคุณแม่ผู้ให้กำเนิดชีวิตให้แก่มะม่วงน้ำดอกไม้มือทองพันธุ์นี้

แก้วมังกร ผลไม้มากคุณค่า

“แก้วมังกร”

ผลไม้มากคุณค่า

แก้วมังกร หรือ Dragon fruit มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Hylocereus spp.* เป็นพืชในตระกูลแคคตัส วัฒนธรรมการปลูกแก้วมังกรในประเทศไทย มีที่มาจากต้นแก้วมังกรของอเมริกากลาง โดยชาวฝรั่งเศสที่อพยพเข้ามาในทวีปอเมริกาตอนใต้ประมาณ เมื่อ 160 ปีที่ผ่านมา จนกระทั่งเป็นผลไม้ประจำถิ่นของเวียดนาม

สำหรับประเทศไทยเริ่มรู้จักผลไม้ชนิดนี้อย่างเป็นทางการเมื่อ พ.ศ. 2504 เนื่องจากมีการนำเข้าต้นพันธุ์จากเวียดนามมาปลูกเพื่อเป็นพืชเศรษฐกิจ โดยพันธุ์ที่มีการนำเข้ามาในช่วงแรกเป็นพันธุ์เนื้อในสีขาว ต่อมาอีกระยะเวลาหนึ่งจึงมีการนำแก้วมังกรพันธุ์เนื้อในสีแดง มีชื่อว่า “แดงสยาม” ซึ่งนับเป็นพันธุ์จากเวียดนาม ที่เข้ามาปลูกในประเทศไทย

ลักษณะโดยทั่วไปของแก้วมังกร

แก้วมังกรเป็นไม้เลื้อย มีอายุยาวนานหลายปี ลำต้นมีลักษณะเป็น ๓ แฉก มีสีเขียวอ่อนๆ ซึ่งลำต้นที่แก่จะมีสีน้ำตาลปนไป ส่วนลำต้นที่อ่อนจะมีสีเขียวและยังมีขนปกคลุมอยู่ทั่วทั้ง ๓ บริเวณลำต้น ขยายขนาด 1-5 ซม. ดอกจะเกิดบริเวณกิ่งในช่วงต้นฤดูฝนและปลายฤดูฝนตามบริเวณข้อหรือช่วงหัวค่ำของลำต้น ผลจะเกิดตามข้อ ผลจะมีลักษณะสีขาว มีขนหยาบๆ สีชมพูเข้มๆ และเมื่อรับประทานแล้วจะมีรส

การขยายพันธุ์และการดูแล

วิธีปลูกประมาณ ๗ เดือน แก้วมังกรเริ่มให้ผลผลิต ซึ่งวิธีคือใช้กิ่งพันธุ์ที่ขยายขนาดอย่างนี้ การขยายพันธุ์โดยเมล็ดนั้น จะใช้กิ่งพันธุ์ที่ขยายขนาดอย่างนี้แล้วใส่ดินที่ผสมปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมัก ๑:๑:๑ (ปุ๋ยคอก:ปุ๋ยหมัก:ดิน) รดน้ำสม่ำเสมอ ประมาณ ๑-๒ ลิตร ต่อต้นทุกวัน ๑๕ วัน สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ แก้วมังกรในประเทศไทยมีผลในช่วงปลายปีจนถึงต้นฤดูฝน และต้นฤดูร้อนของผลผลิตปี มีลักษณะเป็นผลไม้ ๓ แฉกที่รวมกันเป็นสีชมพูเข้มๆ หรือมีสีเขียวเข้มๆ แก้วมังกร ผลจะมีลักษณะคล้ายๆ ของผลไม้หลายๆ ชนิดที่รวมกันเข้าด้วยกัน

แก้วมังกร หรือ Dragon fruit มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Hylocereus spp.* เป็นพืชในตระกูลแคคตัส หรือสกุลหนึ่งของ กระบองเพชร เป็นพืชไม้เลื้อย มีถิ่นเพดดั้งเดิมอยู่ในแถบอเมริกา กลาง โดยบาทหลวงชาวฝรั่งเศสเป็นผู้นำเข้ามาทางประเทศ เวียดนาม เมื่อ ๑๐๐ ปีที่ผ่านมา จนกระทั่งเป็นผลไม้ประจำถิ่น ของเวียดนาม

สำหรับประเทศไทยเริ่มรู้จักผลไม้ชนิดนี้อย่างแพร่หลายเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๔ เนื่องจากมีการนำเข้าต้นพันธุ์จากเวียดนามมาปลูก เพื่อเป็นพืชเศรษฐกิจ โดยพันธุ์ที่มีการนำเข้ามาในช่วงแรกเป็น พันธุ์เนื้อในสีขาว ต่อมาอีกระยะเวลาหนึ่งจึงมีการนำเข้ามาแก้วมังกร พันธุ์เนื้อในสีแดง ที่มีชื่อว่า “แดงสยาม” ซึ่งเป็นพันธุ์มาจากใต้หวัน เข้ามาปลูกในประเทศไทย

ลักษณะโดยทั่วไปของแก้วมังกร

แก้วมังกรเป็นไม้เลื้อย มีอายุยาวนานหลายปี ลำต้นมี ลักษณะเป็น ๓ แฉก มีสีเขียวอ่อนๆ ซึ่งแท้จริงคือใบที่เปลี่ยน รูปไป ส่วนลำต้นที่แท้จริงอยู่ในตำแหน่งที่เป็นศูนย์กลางของแฉก ทั้ง ๓ บริเวณ ตามข้างจะมีหนาม ๑ - ๕ หนาม ดอกจะเกิดบริเวณ กิ่ง ในช่วงเดือนเมษายน ถึง ตุลาคม ดอกจะบานในช่วงหัวค่ำ จนถึงเช้า หลังดอกบานและติดผล ผลจะพัฒนาจนสุกแก่ เนื้อจะมีสีเหลือง สีขาว สีชมพู หรือสีแดง ขึ้นอยู่กับพันธุ์ และมีเมล็ดสีดำอยู่ภายในเนื้อผล

การออกดอกและติดผล

หลังปลูกประมาณ ๙ เดือน แก้วมังกรจะเริ่มให้ผลผลิต ทั้งนี้ ต้องมีการบำรุงรักษาเป็นอย่างดี การออกดอกหรือติดผลมากขึ้น ขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ของต้นเป็นสิ่งสำคัญแก้วมังกรจะเริ่ม ให้ผลผลิตตั้งแต่เดือนเมษายน ถึง ตุลาคม รวมประมาณ ๘ - ๑๒ รุ่น หลังดอกบาน ๔๕ วัน สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้

แก้วมังกรในประเทศไทยมีผลดกช่วงเดือนมีนาคม ถึง พฤศจิกายน แต่ก็ยังมีผลประปรายตลอดทั้งปี มักกินเป็นผลไม้สด หรือกินรวมกับผลไม้อื่นเป็นฟรุตสลัด หรือนำไปปั่นเป็นน้ำ แก้วมังกร เพราะเนื้อเยื่อฉ่ำน้ำ รสหวานอ่อนๆ อมเปรี้ยววนิดๆ ส่วนแก้วมังกรแดงรสจะหวานจัดกว่าเล็กน้อย

“แก่งตะวัน” พืชไร่พันธุ์ใหม่ สมุนไพรมหัศจรรย์

“แก่งตะวัน” นั้นเรียกได้หลายชื่อทั้ง “ทานตะวันหัว” และ “แห้วบัวตอง” มีชื่อภาษาอังกฤษว่า เยรูซาเล็ม อาร์ติโชค (Jerusalem artichoke) บางทีก็เรียกว่า ซันโชค (sunchoke) ส่วนชื่อวิทยาศาสตร์คือ Helianthus tuberosus L. เป็นพืชดอกในตระกูลทานตะวัน และมีดอกสีเหลืองคล้ายดอกบัวตอง แต่มีขนาดเล็ก มีหัวรูปร่างคล้ายขิงอวบ เปลือกเป็นผิวสีน้ำตาลอ่อน เนื้อในสีขาว และกรอบคล้ายแห้วเมื่อดิบ มีถิ่นกำเนิดแถบทวีปอเมริกาเหนือ และได้มีการนำมาปลูกในแถบทวีปยุโรปอย่างแพร่หลาย ในเขตหนาว เขตกึ่งหนาว และเขตร้อน เช่น ในประเทศอินเดีย

ต่อมา รศ.ดร.สนั่น จอกลอย ได้นำไปศึกษาวิจัยที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น และมีการตั้งชื่อภาษาไทยขึ้นมาใหม่อีกครั้ง เนื่องจากเหตุผลการที่มีถิ่นกำเนิดในเขตหนาวเย็น แต่ปลูกในแถบร้อนได้ดี มีความสามารถปรับตัวได้ดีกับสภาพภูมิอากาศที่แตกต่างกันมาก มีความแข็งแรง ทนทาน จึงให้ชื่อ นำหน้าพืชนี้ว่า “แก่ง” และเป็นพืชที่ใกล้เคียงกับทานตะวัน จึงให้ชื่อพืชชนิดใหม่นี้ว่า “แก่งตะวัน”

“แก่งตะวัน” จัดเป็นพืชหัว พืชอาหารเพื่อสุขภาพ พืชพลังงานทดแทน เป็นพืชที่ให้ผลผลิตสูง และมีต้นทุนในการปลูก และการดูแลรักษาต่ำ แม้ในบางพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของดินต่ำ หัวที่ได้เมื่อต้นแก่แล้วสามารถนำหัวมาใช้ประโยชน์ในการเป็นอาหารของคนเราได้หลายอย่าง เนื่องจากในหัวของแก่งตะวันอุดมไปด้วยวิตามินบี เหล็ก และแคลเซียมสูง ซึ่งถือได้ว่าเป็นอาหารเสริมสุขภาพได้ชนิดหนึ่ง “แก่งตะวัน” มีคาร์โบไฮเดรตซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปอินนูลิน จึงมีประโยชน์ต่อผู้ป่วยที่เป็นโรคเบาหวาน และยังพบว่า การเสริมสารสกัดของพืชชนิดนี้ในอาหารสัตว์ เช่น สุกร, สุนัข จะช่วยลดปริมาณแอมโมเนียในระบบทางเดินอาหาร และในสิ่งขับถ่าย ทำให้ลดปริมาณสารที่ทำให้เกิดกลิ่นเหม็นในสิ่งขับถ่าย และนอกจาก “แก่งตะวัน” จะเป็นพืชที่ให้คุณค่าทางอาหารสูงแล้ว ยังเป็นพืชที่มีประโยชน์ในด้านพลังงานทางเลือกอีก โดยหากนำหัวสดแก่งตะวัน ๑ ตัน ไปหมักด้วยเชื้อยีสต์ จะได้แอลกอฮอล์ไปกลั่นเป็นเอทานอลที่บริสุทธิ์ ๙๙.๕% ได้ถึง ๑๐๐ ลิตร ซึ่งมากกว่าอ้อย ๑ ตัน ที่จะให้ปริมาณเอทานอลเพียง ๗๕ ลิตร ดังนั้นแล้ว เชื่อได้เลยว่า “แก่งตะวัน” จะกลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญอย่างยิ่งในไม่ช้า

“แก่งตะวัน” พืชไร่พันธุ์ใหม่

สมุนไพรมหัศจรรย์

“แก่งตะวัน” นั้น มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า “ทานตะวันหัว” และ “แห้วบัวตอง” มีชื่อภาษาอังกฤษว่า เยรูซาเล็ม อาร์ติโชค (Jerusalem artichoke) บางทีก็เรียกว่า ซันโชค (sunchoke) ส่วนชื่อวิทยาศาสตร์คือ Helianthus tuberosus L. เป็นพืชดอกในตระกูลทานตะวัน และมีดอกสีเหลืองคล้ายดอกบัวตอง แต่มีขนาดเล็ก มีหัวรูปร่างคล้ายขิงอวบ เปลือกเป็นผิวสีน้ำตาลอ่อน เนื้อในสีขาว และกรอบคล้ายแห้วเมื่อดิบ มีถิ่นกำเนิดแถบทวีปอเมริกาเหนือ และได้มีการนำมาปลูกในแถบทวีปยุโรปอย่างแพร่หลาย ในเขตหนาว เขตกึ่งหนาว และเขตร้อน เช่น ในประเทศอินเดีย

ต่อมา รศ.ดร.สนั่น จอกลอย ได้นำไปศึกษาวิจัยที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น และมีการตั้งชื่อภาษาไทยขึ้นมาใหม่อีกครั้ง เนื่องจากเหตุผลการที่มีถิ่นกำเนิดในเขตหนาวเย็น แต่ปลูกในแถบร้อนได้ดี มีความสามารถปรับตัวได้ดีกับสภาพภูมิอากาศที่แตกต่างกันมาก มีความแข็งแรง ทนทาน จึงให้ชื่อ นำหน้าพืชนี้ว่า “แก่ง” และเป็นพืชที่ใกล้เคียงกับทานตะวัน จึงให้ชื่อพืชชนิดใหม่นี้ว่า “แก่งตะวัน”

“แก่งตะวัน” จัดเป็นพืชหัว พืชอาหารเพื่อสุขภาพ พืชพลังงานทดแทน เป็นพืชที่ให้ผลผลิตสูง และมีต้นทุนในการปลูก และการดูแลรักษาต่ำ แม้ในบางพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของดินต่ำ หัวที่ได้เมื่อต้นแก่แล้วสามารถนำหัวมาใช้ประโยชน์ในการเป็นอาหารของคนเราได้หลายอย่าง เนื่องจากในหัวของแก่งตะวันอุดมไปด้วยวิตามินบี เหล็ก และแคลเซียมสูง ซึ่งถือได้ว่าเป็นอาหารเสริมสุขภาพได้ชนิดหนึ่ง

“แก่งตะวัน” มีคาร์โบไฮเดรตซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปอินนูลิน จึงมีประโยชน์ต่อผู้ป่วยที่เป็นโรคเบาหวาน และยังพบว่า การเสริมสารสกัดของพืชชนิดนี้ในอาหารสัตว์ เช่น สุกร, สุนัข จะช่วยลดปริมาณแอมโมเนียในระบบทางเดินอาหาร และในสิ่งขับถ่าย ทำให้ลดปริมาณสารที่ทำให้เกิดกลิ่นเหม็นในสิ่งขับถ่าย และนอกจาก “แก่งตะวัน” จะเป็นพืชที่ให้คุณค่าทางอาหารสูงแล้ว ยังเป็นพืชที่มีประโยชน์ในด้านพลังงานทางเลือกอีก โดยหากนำหัวสดแก่งตะวัน ๑ ตัน ไปหมักด้วยเชื้อยีสต์ จะได้แอลกอฮอล์ไปกลั่นเป็นเอทานอลที่บริสุทธิ์ ๙๙.๕% ได้ถึง ๑๐๐ ลิตร ซึ่งมากกว่าอ้อย ๑ ตัน ที่จะให้ปริมาณเอทานอลเพียง ๗๕ ลิตร ดังนั้นแล้ว เชื่อได้เลยว่า “แก่งตะวัน” จะกลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญอย่างยิ่งในไม่ช้า

บริบทแห่งชาติพันธุ์

...ชาติพันธุ์ไทยอีสาน...

ชาวไทยอีสาน เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่อพยพมาจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงหลายเส้นทาง เช่น เส้นทางหลวงพระบางเข้ามาทางเมืองเลย เส้นทางเวียงจันทน์เข้ามาทางเมืองหนองคาย แล้วกระจายสู่เมืองอุดรธานี อีกสายหนึ่งมาทางจำปาศักดิ์ เข้ามาทางเมืองสกลนคร แล้วผ่านไปทางเมืองอุดรธานี และยังมีเส้นทางที่อพยพมาจากฝั่งลาวอีกหลายแห่ง ที่เข้ามาสู่ฝั่งขวาในแถบอีสานตอนบนของประเทศไทย

การกำเนิดคำว่า “ลาว” ในประวัติศาสตร์ลาวได้กล่าวไว้ว่า กำเนิดคำว่า “ลาว” หรือชนชาติลาว ที่เรียกว่า “ลาว” นั้น มีกล่าวไว้ในพงศาวดารชาติไทยของ หลวงวิจิตรวาทการ กล่าวไว้ว่า “ลาว” มาจาก คำว่า “ลัวะ” หรือ “ละว้า” ซึ่งเป็นชื่อของคนชาติหนึ่งที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในดินแดนส่วนนี้มาก่อน เมื่อพวกไทยอพยพลงมาอยู่ปะปนกับคนพวกนี้พวกไทยจึงเรียกพวกนี้ว่า “ลาว”

ชาวไทยอีสาน หรือ ชาวไทยลาว เป็นชนกลุ่มใหญ่ที่ปรากฏอยู่ในภาคอีสาน โดยเฉพาะในจังหวัดสกลนคร ก็เป็นเส้นทางและบริเวณที่มีการอพยพข้ามฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงมาหลายเส้นทาง แล้วกระจายไปในจังหวัด

สกลนครทั่วทุกอำเภอ ในประวัติศาสตร์ของเมืองสกลนครกลุ่มไทยอีสาน (ไทย-ลาว) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เก่าแก่ที่สุดในบริเวณภาคอีสานได้เข้ามาตั้งหลักแหล่งสร้างบ้านเมืองตั้งชุมชนบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะที่จะทำมาหากิน และอยู่ใกล้ควบคู่ไปกับศาสนา ดังปรากฏมีจารึกอยู่บนแผ่นหินบริเวณในจังหวัดสกลนคร และบริเวณจังหวัดอื่นๆ ในแอ่งสกลนคร เช่น จังหวัดหนองคายได้บอกถึงกลุ่มชาวลาวและกษัตริย์ ที่ได้มาบูรณะศาสนสถาน เช่น พระธาตุเชิงชุม อำเภอเมืองจังหวัดสกลนคร โดยชาวไทยอีสาน (ไทย-ลาว) กลุ่มบิรวารของเจ้าโสมพะมิตรได้เข้ามาดูแลรักษาพระธาตุเชิงชุม และในจารึกในผนัง ทางเข้าภายในองค์พระธาตุเชิงชุมก็ได้เล่าเรื่องราวชาวไทยอีสาน (ไทย-ลาว) ได้มาบูรณะ ศาสนสถาน จารึกที่พระธาตุเชิงชุมจารึกแผ่นนี้ศาสตราจารย์ยอร์ชเซเดย์ เคยอ่าน แปล และพิมพ์เผยแพร่

จังหวัดสกลนคร นอกจากมีชาวไทยอีสาน (ไทย-ลาว) จากเมืองกาฬสินธุ์แล้วยังมีกลุ่มชาวไทยอีสาน (ไทย-ลาว) จากเมืองร้อยเอ็ดและเมืองอุบลราชธานี กลุ่มจำปาศักดิ์จากลาวใต้ ได้อพยพเข้ามาในตัวเมือง

สกลนครแนวถนนนิตโย (ถนนอุตรธานี-สกลนคร) จนถึง
อำเภอพังโคน อำเภอสว่างแดนดิน ไปปะปนกับกลุ่มชาว
โย้ย และกลุ่มอื่นๆ เข้ามาแหล่งทำกินในช่วง พระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในราวพุทธศักราช ๒๔๐๖

วิถีชีวิตบนพื้นฐานชนบประเพณีของชาวไทยอีสาน
(ไทย-ลาว) ขอบอยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่ มีลักษณะคล้าย
กับคนไทยแถบภาคกลาง มีชีวิตอยู่อย่างอิสระถ้อยทีถ้อย
อาศัย สภาพทั่วไปชอบอยู่ในชนบทเป็นสังคมเกษตรกรรม
มีชนบประเพณีที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตอย่างต่อเนื่องกับ
ระบบเกษตรกรรม ลักษณะบ้านไม้ซ้อซ้อน สภาพรอบๆ
หมู่บ้านจะเป็นทุ่งนา ถัดไปจะเป็นป่าโปร่ง ต้นไม้ค่อนข้าง
ไม่มีค่า ภายในกลางหมู่บ้านเป็นลานกว้าง การแต่งกาย
แบบดั้งเดิม นิยมใช้ผ้าย้อมครามเป็นหลักทั้งเสื้อและซิ่น
จะเป็นสีพื้นไม่สวยเท่าผ้ามัดหมี่ ต่อมาชาวไทยอีสาน
(ไทย-ลาว) ได้มีพัฒนาการทอผ้ามัดหมี่สามารถทอผ้าลาย
หมี่คั่นหลายสี เช่น สีเหลือง สีแดง และนิยมสีจุดจุด
และยังทอผ้าไหม ผ้าจ่องมีลวดลายงดงาม เครื่องประดับ
ที่ใช้ประดับร่างกาย ส่วนใหญ่ทำด้วยเงินเหมือนกับกลุ่ม
ชาติพันธุ์อื่นที่อยู่ในแถบอีสาน

การแต่งกายของชาวไทยอีสาน (ไทยลาว) ผู้ชาย
กางเกงขาก๊วย เสื้อทรงกระบอก มีผ้าชะม้าคาดพุง
ส่วนเครื่องประดับผู้ชายที่มีฐานะมีสร้อยประดับ ถ้าเป็น
ชาวบ้านจะไม่มีเครื่องประดับ ส่วนผู้หญิง เสื้อแขนสั้น
แขนยาว ใช้ผ้าย้อมคราม ซิ่นใช้สีเดียวกับเสื้อผ้าซิ่นมี
เชิงผ้าสไบมักเป็นผ้าขิดต่อมาผ้าสไบมีหลายหลากสี
การใช้ผ้าสไบถือเป็นการสุภาพ เครื่องประดับตุ้มหูทำ
ด้วยเงิน

...ชาติพันธุ์กูไท...

ชาวกูไท เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใหญ่รองลงมาจาก
กลุ่มชาวไทยอีสาน มีภาษา ศิลปวัฒนธรรม นับถือพุทธ
ศาสนา เชื้อผี กินข้าวเหนียว มีความขยันในการค้า ชอบ
การเรียนรู้ เป็นลักษณะเด่น ของชาวกูไทชาวกูไท อพยพ
มาจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงบริเวณเมืองวัง ตะโปน พิน นอง
เป็นต้น ซึ่งอยู่ในแขวงสุวรรณเขตของประเทศสาธารณรัฐ

ประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งก่อนชาวกูไทจะเข้ามาอยู่ใน
ในลาวเดิมอยู่ที่เมืองแถนหรือเดียนเบียนฟู ในประเทศ
สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

ชาวกูไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือภาคอีสาน
ส่วนใหญ่จะกระจายอยู่ในภาคอีสาน ตอนบนที่เห็นชัดเจน
ได้แก่ จังหวัดกาฬสินธุ์ นครพนม และสกลนคร

ชาวกูไทในจังหวัดสกลนคร ที่ปรากฏอยู่อย่างเห็น
ได้ชัด ได้แก่ บริเวณเขตอำเภอเมืองสกลนคร อำเภอ
พรรณานิคม อำเภวาริชภูมิ และอำเภออื่นๆ บางแต่ไม่
โดดเด่นเหมือน ๓ อำเภอ ที่กล่าวมา มีลักษณะนิสัยรัก
สงบอยู่เป็นกลุ่มอย่างเหนียวแน่น รักสงบอย่างสันติ
ความเป็นเผ่าพันธุ์ของชาวกูไทมีขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ
วัฒนธรรมด้านการแต่งกาย ดนตรี การแสดง ภาษา
รวมถึงคติทางความเชื่อด้านนับถือผีบรรพบุรุษ อย่าง
มั่นคงด้านขนบธรรมเนียมประเพณีการเกิด ชาวกูไทยัง
คงปฏิบัติธรรมเนียมตามบรรพบุรุษที่ได้ถือตามๆ มา แต่
บางครั้งไม่สามารถปฏิบัติตามได้ในยุคปัจจุบัน แต่รูปแบบ
ก็ยังคงยึดถือสืบมา การแต่งงานของชาวกูไทเมื่อฝ่าย
หญิงและฝ่ายชายตกลงที่จะแต่งงานกัน ฝ่ายหญิงจะต้อง
ปฏิบัติเป็นขั้นตอนดังนี้ การเตรียม, การขอ, วันแต่งงาน
เมื่อพิธีเสร็จเรียบร้อยก็อยู่กินกันเป็นสามีภรรยา

ในชนบประเพณีต่างๆ ชาวกูไทก็ยังคงดำรงวิถีชีวิต
ในเรื่องฮีดสิบสองและครองสิบสี่ เอือน ๓ น้ำ ๔ ประเพณี
เหล่านี้ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่ง ของวิถีชีวิตชาวกูไท
เอกลักษณ์ที่โดดเด่นของชาวกูไทจังหวัดสกลนครก็คือ
การรำกูไท หรือฟ้อนกูไท ผู้ฟ้อนกูไทจะประกอบด้วยผู้ชาย
และผู้หญิง คนที่ฟ้อนกูไทจะต้องสวมกรวยนิ้วมือปลาย
เรียวยาวทั้ง ๑๐ นิ้ว จะต้องสวมทุกคน แต่ในปัจจุบันการ
ฟ้อนกูไทของจังหวัดสกลนครคงเหลือแต่ผู้หญิง การสวม
กรวยนิ้วมือบางครั้ง ก็เหลือ ๘ นิ้ว แต่บางครั้งก็ไม่สวม
กรวยนิ้วมือ การฟ้อนกูไทของชาวสกลนครมีลักษณะ
โดดเด่นกว่า ๓ จังหวัด คือ จังหวัดนครพนม มุกดาหาร
และกาฬสินธุ์ เพราะ ๓ จังหวัดนี้ไม่มีการสวมกรวยนิ้วมือ
ฟ้อนคงมีแต่ที่จังหวัดสกลนครแห่งเดียว

...ชาติพันธุ์ไทยกะเลิง...

ชาวไทยกะเลิง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ปรากฏอยู่ในภาคอีสานตอนบน และเป็นพวกที่อยู่ในตระกูลเดียวกับ ข่าและกระลาไ้ พูดภาษากลุ่มคล้ายคลึงกัน เป็นเผ่าเดียวกันกับ ขอมโบราณในตระกูล มอญ เขมร ข่า กระลาไ้กะเลิง อยู่ในตระกูลเดียวกัน

ชาวไทยกะเลิง มีถิ่นกำเนิดดั้งเดิมอยู่ในแขวงสุวรรณเขต แขวงคำม่วน และแขวงสาละวัน ของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และได้อพยพมาอยู่ฝั่งขวาแม่น้ำโขงบริเวณ จังหวัดมุกดาหาร นครพนม และสกลนคร

ในจังหวัดสกลนครเป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ถึงหกเผ่า ที่เด่นในหกเผ่า่นั้น ไทยกะเลิง เป็นชนกลุ่มหนึ่งอาศัยอยู่เป็นกลุ่มใหญ่ เรียกกันว่า หมูบ้านกะเลิง ที่อยู่ในเขตอำเภอกุดบาก อยู่บริเวณเทือกเขาภูพาน ซึ่งกลุ่มไทยกะเลิงก็ยังปรากฏอยู่ในแนวเทือกเขาภูพานจังหวัดมุกดาหาร ในเขตอำเภอคำชะอี และในเขตอำเภอดอนตาล ในเขตอำเภอกุดบาก ปรากฏมีกลุ่มชนไทยกะเลิงอยู่ที่บ้านกุดแอด บ้านบัว บ้านหนองสะโน บ้านโพรงงาม และยังมีกลุ่มชนกะเลิงได้อาศัยอยู่ปะปน กับชนกลุ่มไทยญ้อ ในเขตบ้านนาม่วง บ้านหนองคำ บ้านกุดบาก

ลักษณะรูปร่างสัณฐานของชาวไทยกะเลิง มีลักษณะผิวคล้ำ รูปร่างเตี้ย ผู้ชายบางคนไว้ผมมวย บางคนไว้ผมประบ่า และมักสักรูปนกไว้ที่แก้ม แต่ในปัจจุบันลักษณะที่กล่าวมานั้น ชาวไทยกะเลิงมีลักษณะที่ไม่แตกต่างไปกับชาวไทยอีสาน หุสั่นหรือคนที่มีความรู้หน่อย

ผู้หญิงชาวไทยกะเลิง มีลักษณะเป็นแม่บ้านแม่เรือน แต่งานด้านทอผ้า ทำผ้าถุง ทำหมอนไว้ สำหรับไว้ห่มห่ม นุ่ง ผู้หญิงชาวไทยกะเลิงไม่นิยมทำ ขอบทำนาและทำงานเป็นระยะๆ ช่วงสั้นๆ และมักพักผ่อนบ่อยๆ ผู้หญิงชาวไทยกะเลิงนิยมหาของป่ามาทำอาหาร ในขณะที่สามีทำนาทำไร่ ความขยัน ของชาวไทยกะเลิงเมื่ออากาศร้อนหรือฝนตก จะไม่สู้งานความขยันระหว่างผู้ชาย และผู้หญิงชาวไทยกะเลิงมีความขยันไม่แตกต่างกันอุปนิสัยของชาวไทยกะเลิงเป็นคนพูดง่าย ไม่ค่อยมีเสน่ห์เหลี่ยม

ชาวไทยกะเลิงมีวัฒนธรรมกับควาย มีลักษณะการนำควายย้ายไปหากินในบริเวณป่าโคก แล้วสร้างที่อยู่อาศัยชั่วคราว ลักษณะเด่นของชาวไทยกะเลิงในวัฒนธรรมกับควายนี้ ระหว่างที่พักจะเกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ระหว่างพ่อกับลูกมีการเรียนรู้เรื่องจักสาน เครื่องมือเครื่องใช้ การฟันเชือกเพื่อเอาไปใช้งานต่างๆ เพราะวิถีชีวิตจริงจะต้องนำเอาความรู้เหล่านี้ไปใช้ในชีวิต

ชาวไทยกะเลิงมีอาชีพดั้งเดิมทำไร่ (คือการทำไร่บนภูเขา) มีข้าวไร่ของชาวไทยกะเลิงมี ๒ ชนิด คือ ข้าวฮุด และข้าวฮ้าว ข้าวฮุดเมื่อรวงข้าวสุกใช้มือรูดเมล็ดได้จากรวง ส่วนข้าวฮ้าว เวลาเก็บข้าว จะต้องเกี่ยวแบบเดียวกับนาหว่าน นอกจากข้าวขาวไทยกะเลิงยังปลูกพริกฝ้าย และยาสูบเป็นหลัก นอกจากนี้ชาวไทยกะเลิงยังมีความชำนาญและมีฝีมือในการหาของป่า โดยเฉพาะหมากเหม่ง หรือ เร่ว ชาวจีนเรียกว่า ซาชุงยั้ง เป็นสมุนไพรในอดีตเคยเป็นส่วยเมืองหลวง เอาหมากเหม่งไปขายให้กับจีน เป็นสินค้าชนิดหนึ่ง หมากเหม่งจะออกผลตามโคนต้นติดกับรากพืช จะออกในช่วงเดือนเก้า

ชาวไทยกะเลิงนิยมเลี้ยงหมูก็ เป็นหมูพื้นบ้านตัวเล็กเหมือนลูกหมู มีหูสั้น จะเลี้ยงแบบปล่อยให้หากินเองเลี้ยงแบบพื้นบ้านไม่นิยมเลี้ยงแบบกั้นคอก จะมีเนื้อแดงมากกว่าเนื้อขาว และมีเนื้อแน่นดี ชาวไทยกะเลิงนิยมเลี้ยงไว้ทำพิธีกรรมเลี้ยงผีปูด

ผีปูดเป็นผีบรรพบุรุษเป็นผีทั้งฝ่ายข้างพ่อ ได้แก่ ปู่ฝ่ายข้างแม่ ได้แก่ ตา และเป็นผีประจำหมู่บ้าน จะมีหอผีไว้เป็นที่เคารพยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในหมู่บ้าน นอกจากนี้ ชาวไทยกะเลิงยังเชื่อในผีแจ หรือผีเอือน อย่างเคร่งครัด และยังมีผีที่ชาวไทยกะเลิงเชื่อในเรื่องผีป่าผีภู เวลาออกล่าสัตว์ จะต้องพูดหยาบ ตลกลามกเพื่อให้ผีขบใจด้วยเสมอ แต่ในปัจจุบันเรื่องความเชื่อผีเริ่มเปลี่ยนแปลงไป เพราะเมื่อป่าหมดไป ผีก็หนีไปอยู่ที่อื่นป่าก็ไม่ศักดิ์สิทธิ์เพราะไม่มีผี

...ชาติพันธุ์ไทยไย้อย...

ชาวไทย้อย เป็นกลุ่มชาติพันธุ์อีกกลุ่มหนึ่งที่ปรากฏอยู่

ในจังหวัดสกลนคร โดยเฉพาะที่อำเภออากาศอำนวยนั้น มีกลุ่มชาวไทยที่มีมากกว่าทุกอำเภอและที่อำเภอสว่างแดนดิน มีปรากฏแต่ก็เริ่มสลายกลุ่มชนลง ผสมผสานกับกลุ่มชนชาติอื่นลงจนแทบจะไม่ปรากฏให้เห็นเป็นชาวไทยที่เคยปรากฏในอดีต

ชาวไทยที่อำเภออากาศอำนวย อพยพมาจากปากแม่น้ำเมืองอ้อมท้าวฮูเซ หรือที่เรียกว่า เมืองหอมท้าวอัตปือ สุวรรณเขต ท่าแขก ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จากนายตา ไชยศรีพรหมเล่าว่า “ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ มีชาวไทยได้อพยพมาอยู่ที่อำเภออากาศอำนวย เนื่องจากต้องการแสวงหาเนื้อที่ทำกิน และอีกส่วนหนึ่งพากันมาด้วยความสมัครใจมีท้าวศรีสุราชเป็นผู้นำพา และระหว่างอพยพก็ได้นำเอาพระแก้วจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง มาที่อำเภออากาศอำนวยด้วย พระแก้วองค์นี้เป็นพระพุทธรูปแก้วใส ขนาดหน้าตัก ๔ นิ้ว สูง ๕ นิ้ว เป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองอากาศอำนวย เป็นพระพุทธรูปที่มีความศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของชาวอำเภออากาศอำนวย ปัจจุบันพระพุทธรูปองค์นี้ประดิษฐานอยู่ที่วัดกลาง อำเภออากาศอำนวย

ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวไทยอีสานด้านที่อยู่อาศัย นิยมเลือกสถานที่สร้างบ้านอยู่ที่เนินสูง น้ำท่วมไม่ถึง มีแหล่งทำนาที่ดอนเป็นที่อยู่ อาศัยสร้างบ้านที่ลุ่มน้ำท่วมถึงใช้ทำนา นิยมปลูกเส้าข้าวไว้ใกล้บ้าน คติความเชื่อในเรื่องถ้าสร้างบ้านยังไม่เสร็จ หรือสร้างเสร็จแล้ว ยังไม่ได้ทำพิธี ขึ้นบ้านใหม่ห้ามทุกคนขึ้นไปนอน ถ้าขึ้นไปนอนถือว่าไม่ควรกระทำ หรือไม่ควรปฏิบัติ เรียกว่า ขะล่ำ ชาวไทยอีสานเวลานอนจะนิยมหันศีรษะ

ไปทางทิศเหนือ และทิศใต้ ส่วนทิศตะวันออกและทิศตะวันตกถ้านอนหันศีรษะไปทางทิศดังกล่าวถือว่า ขะล่ำ

การแต่งกายของชาวไทยอีสาน ย้อนหลังไปประมาณ ๖๐ ปี เสื้อผ้าส่วนใหญ่ผลิตเอง การแต่งกายของชายเสื้อคอกลม แขนสั้นหรือยาว เป็นผ้าฝ้าย ผ้าย้อมคราม มีผ้าชะมัดคาดพุง (แพรแลงมัดเอว) ส่วนกางเกงขายาวภาษาไทยอีสานเรียก สงฮ้าง และผ้าสะโพรง ก็นิยมนุ่ง

ชุดเอาบุญ หมายถึง ชุดที่ชาวไทยนิยมนุ่งแต่งกันเฉพาะในสำคัญ ส่วนชุดที่อยู่กับบ้านแต่งแบบต่างๆ การแต่งกายของแม่โขม เสื้อที่สวมใส่เป็นเสื้อแขนกะบัง เสื้อพวง (เสื้อตอง) ย้อมด้วยคราม ส่วนเสื้อสีขาวก็มีสวมใส่แต่น้อยกว่าเสื้อย้อมคราม ผ้าซิ่นจะนุ่งผ้ามัดหมี่ต่อหัว-ต่อตีน (ตีนซิ่นเก็บทอด้วย ลายสวยงามกว่าหัวซิ่น) ถือเป็นชุดเอาบุญ ที่ไม่ต่อกินุ่งทั่วไป ทรงผมคนแก่ นิยมทรงผมหลังรถโดยตัดสั้นเกรียนเหลือส่วนหน้านิดเดียว ผู้หญิงที่มีอายุนิยมทรงดอกท่ม กลมรอบศีรษะ คนหนุ่มนิยมทรงผมพระจันทร์ครึ่งซีกด้านหลังสั้นบางถึงหูด้านหน้ายาวคนสาวไว้ผมยาวแต่ไม่ประป่า

ชาวไทยอำเภออากาศอำนวย วานรนิवास และสว่างแดนดิน ใน ๓ อำเภอกลุ่มชาวไทย ที่ยังคงเข้มแข็งรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมของความเป็นไทยคือ อำเภออากาศอำนวย ส่วนกลุ่มชาวไทยอำเภอมานรนิवास และสว่างแดนดินร่วมผสมกลมกลืนกับกลุ่มชนอื่นๆ ความเป็นไทยก็กลมกลืนไปกับวัฒนธรรมอื่นๆที่เข้ามา ทำให้ความเป็นชาวไทยของ ๒ อำเภอ ไม่เด่นชัดเท่ากับกลุ่มชาวไทยอำเภออากาศอำนวย

...ชาติพันธุ์ไทยญ้อ...

ชาวไทยญ้อในจังหวัดสกลนคร ตามข้อสันนิษฐาน ตี้นฐานดั้งเดิมของชาวญ้ออยู่แคว้นสิบสองปันนาหรือยูนนาน ต่อมาชาวไทยญ้อได้อพยพลงมาตามลำแม่น้ำโขงตั้งอยู่เมืองหงสา แขวงไชยบุรีของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เดิมเมืองหงสาอยู่ในเขตของประเทศไทยอยู่ในจังหวัดล้านช้าง ต่อมาอยู่ภายใต้การดูแลของประเทศฝรั่งเศสในยุคการล่าอาณานิคม ในปัจจุบันได้กลับคืนสู่การปกครองของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ในปัจจุบันชาวไทยญ้อจังหวัดสกลนคร ก็ยังรวมตัวกันเป็นกลุ่มใหญ่ ที่อพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารต่อกรุงเทพฯ กลุ่มที่อพยพจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงบริเวณเมืองมหาชัยเข้ามาตั้งรกรากที่จังหวัดสกลนคร ต่อมาพระเจ้ากรุงสยามจึงโปรดเกล้าให้เป็นเจ้าเมืองสกลนครในเวลาต่อมา หลังจากกองทัพไทยตีเมืองมหาชัยผู้คนก็หนีไปอยู่ตามภูเขา หาได้หนีไปอยู่เมืองญวนไม่ได้พาครอบครัวป่าไพร่เข้าพึ่งพระบรมโพธิสมภารพระเจ้ากรุงสยาม ได้เข้าหาแม่ทัพ เมืองสกลทวาปีเจ้าอุปราชพร้อมกับพระมหาสงครามแม่ทัพจึงแต่งตั้งให้ขุนศรีโยธานำตัวราชวงศ์ (คำ) ท้าวอินลงไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทที่กรุงเทพฯ โปรดเกล้าพระราชทานให้นางเทพนางจวง ขึ้นมาตามราชวงศ์ (คำ) ท้าวอินสามิตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เมืองสกลทวาปี และได้ข้ามโขง (ฝั่งซ้าย) ไปเกลี้ยกล่อมกวาดต้อนครอบครัวเมืองมหาชัยให้ข้ามโขง (ฝั่งขวา) มาตั้งภูมิลำเนาในเมืองสกลทวาปี (ปัจจุบันคือจังหวัดสกลนคร) เป็นจำนวนมาก

ในปีพุทธศักราช ๒๓๘๐ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว อุปฮาดตีเจ้า (คำสาย) ป่วยถึงแก่กรรมพระมหาสงครามกับเจ้าอุปราชแม่ทัพมิไบบอกให้ราชวงศ์ (คำ) ท้าวอินลงไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในไบบอกแม่ทัพของราชวงศ์ (คำ) เมืองมหาชัยเป็นเจ้าเมืองสกลทวาปี ขอท้าวอินเมืองมหาชัยเป็นราชวงศ์เมืองสกลทวาปีของราชบุตร (ต่าง) เมืองกาฬสินธุ์เป็นราชบุตร เมืองสกลทวาปี (หมายเหตุ เมืองสกลทวาปีในปีพุทธศักราช ๒๓๘๑ ลงวันศุกร์เดือน ๙ แรม ๑๑ ค่ำ เปลี่ยนนามเมืองสกลทวาปีมาเป็นเมืองสกลนครในสมัยพระยาประเทศธานี (คำ) เจ้าเมือง และต่อมาเปลี่ยนเป็นจังหวัดสกลนคร)

ชาวไทยญ้อเขตอำเภอเมืองยังมีปรากฏอยู่และกระจายไปตามเขตอำเภอต่างๆ อย่างเช่น อำเภอพรรณานิคม พังโคน และอำเภออื่นๆ ชาวไทยญ้อมีรูปร่างสันทัด ผิวพรรณขาวอมเหลือง การพูดจาภาษาสำเนียงอ่อนหวาน อย่างเช่น ภาษาไทยญ้อ แะ ภาษาอีสาน แะ ภาษาไทยกลาง จระเข้

ลักษณะการแต่งกายใช้ผ้าข้อมครามเป็นเสื้อคอกลม ไม่มีปกแขนสามส่วนในอดีตน่าจะ ใช้แบบนี้ ในปัจจุบันสวมเสื้อแขนกระบอกสีขาว สีเหลือง เก็บชาย คาดเข็มขัดเงินส่วนซิ่นที่นุ่ง มีลักษณะต่อเชิงเช่นเดียวกับกลุ่มภูไท สีซิ่นข้อมสีเปลือกอ้อยคันด้วยสีเขียว สีแดง สีเหลือง และสีน้ำเงินเป็นลายเล็กๆ

ชาวไทยญ้อ อุปนิสัยนิยมการค้าขายและในอดีตก็มีนายฮ้อยที่ทำการค้าขายวัวจากเมืองสกลนครไปยังเมืองหงสาและที่อื่นๆด้วย นิยมในด้านเย็บปักถักร้อย ทอเสื่อกก ในด้านการทำอาหารชาวไทยญ้อมีความสามารถในการทำแกงหน่อไม้จนเป็นลักษณะเฉพาะของชาวไทยญ้อ

...ชาติพันธุ์ไทยไส้...

ชาวไทยไส้ เป็นชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่อพยพมาจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงประเทศสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาว เข้ามาสู่จังหวัดสกลนครโดยผ่านมาทางจังหวัดนครพนม มุกดาหาร เป็นต้น และกระจายสู่อำเภอต่างๆ ในจังหวัดสกลนคร เช่น อำเภอกุสุมาลย์ พรรณานิคม สองดาว

ชาวไส้ที่ปรากฏอยู่ในสกลนครเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยังเข้มแข็งในวัฒนธรรมของกลุ่มตน ในเรื่องภาษา ความเชื่อ ซึ่งเป็นประเพณีที่บ่งบอกถึงความเป็นชาวไส้ ในจังหวัดสกลนครชาวไทยไส้ที่ปรากฏอยู่ในเขตอำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนครเป็นกลุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่ง และยังมีกระจัดกระจายอยู่ตามอำเภอเมือง พรรณานิคม สองดาว และยังมีกระจัดกระจายอยู่ใน อำเภอท่าอุเทน ปลาปาก ศรีสงคราม และจังหวัดใกล้เคียงจังหวัดสกลนคร ชาวไทยไส้ที่ อำเภอ กุสุมาลย์มีมาก เพราะเดิมอำเภอกุสุมาลย์เคยเป็นเมืองเก่ามาก่อน

ด้านวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวไทยไส้ การแต่งกายของชาย ไส้เสื้อสีดำ (อาจจะเป็นผ้าย้อมครามเข้ม) คอกลมตั้งเล็กน้อยมีปก เสื้อด้านหนึ่งผ่าอกตลอดชายเสื้อแหกข้าง กางเกงรูปแบบ เป็นกางเกงขาก๊วย (คล้ายกางเกงของชาวจีน) สีคล้ำ บางครั้งนุ่งผ้าสีดำ สอดเตี๋ยวสูง (ผ้าหาง) กางเกงชั้นในสีขาว ตัดผมทรงกระบอก ไส้อมเนียมเป็นเครื่องหอม เวลาทำงาน

เทศกาลชายชาวไส้ใช้ผ้า เก็บมัดหัวมัดเอว ใส่รองเท้าทำด้วยหนังควาย ผู้ชายชาวไส้มีการเรียนวิชาอาคม (ไสยศาสตร์) จะใส่ลูกประคำทำด้วยแก้ว หรือลูกมะกล่ำ คล้องคอเป็นสัญลักษณ์

ผู้หญิงใส่เสื้อสีดำ (น่าจะเป็นผ้าย้อมครามเข้ม) แขนกระบอกหรือแขนสามส่วน เสื้อด้านหน้าผ่าตลอดขลิบแดงเลยชายลงไปเล็กน้อยทั้งสองด้านติดกระดุมทำด้วยเงินเหรียญหรือวัสดุอย่างอื่น แหกชายเสื้อมีด้ายสีแดงข้างละ ๒-๓ เส้นไม่มีกระเป่า ส่วนเสื้อที่ผ่าอกไม่ทำ รังคุด แต่ใช้ด้ายสีแดง พันแล้วเย็บเป็นรังคุดติดต่อกันลงไป สำหรับผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว จะไม่มีผ้าแดง ผ้าถุงใช้ผ้ามัดหมี่ต่อหัวต่อเชิง ผ้าขาวใช้มัดกับมวยผมทรงผมเกล้า มีมวยปลอมเพื่อเสริมให้ทรงสูงให้เกิด ความสวยงามและน่าดูยิ่งขึ้น ถ้ามีพิธีสำคัญผู้หญิง ชาวไส้จะใส่กำไลข้อมือข้อเท้า สร้อยเงิน (หมากด้อม) คล้องคอ ต่างหูทำด้วยเงินไม่สวม รองเท้า เวลาทำงานใส่ผ้าสไบหรือผ้าขิด

การแต่งกายในพิธีการละเล่นไส้ทั้งบั้ง ผู้ชายนุ่งผ้าโสร่งไหม สวมเสื้อดำคอกลม แขนสั้น คาดด้วยผ้าขิด สวมสร้อยเงิน ส่วนผู้หญิงนุ่งผ้าถุงมัดหมี่ต่อหัวต่อเชิง สวมเสื้อสีดำแขนยาวทรงกระบอกหรือแขนสามส่วน ติดกระดุมเงินหรือกระดุมขาว พาดสไบเฉียง ด้วยผ้าขิด ใส่กำไลเงินที่ข้อมือและข้อเท้า สวมสร้อยเงินสีขาว เกล้าผมมวย มีผ้าถักสีขาว มัดรอบมวยผม

มรดกแห่งผ้า ภูมิปัญญา “สกลนคร”

...ฟ้าคราม...

เกิดจากต้นครามซึ่งเป็นพืชล้มลุกชนิดหนึ่ง ซึ่งต้นครามมีอยู่หลายพันธุ์ เช่น พันธุ์ครามน้อย และพันธุ์ครามงอ เป็นต้น ต้นครามจะมีความสูงประมาณหนึ่งเมตร ลักษณะใบจะคล้ายใบมะขาม พันธุ์ครามน้อยจะมีฝักน้อย ลักษณะฝักจะตรง และฝักจะยาวกว่าครามงอ ส่วนพันธุ์ครามงอจะมีฝักมาก ลักษณะฝักจะมาก และฝักงอสั้น

วิธีปลูกคราม โถดินเก็บหญ้าออกให้หมด คราดหว่าน ในต้นฤดูฝน ก่อนการหว่านเมล็ดคราม จะต้องกะเทาะฝักครามเพื่อเอาเมล็ดครามในวันอังคาร และหว่านเมล็ดครามเพื่อปลูก จะต้องหว่านใน เดือน ๓ ขึ้น ๓ ค่ำ เป็นความเชื่อของชาวบ้านพินนา อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร บางหมู่บ้าน จะกะเทาะฝักครามเพื่อเอาเมล็ดครามในวันดับ แรม ๑๕ ค่ำ ๒ วิธีการนี้นิยมกันอยู่และยังสามารถใช้วิธีการ ๒ วิธีนี้ได้ ประมาณ ๓ เดือน ครามก็จะออกดอกแสดงว่าครามแก่เต็มที่ แต่มีข้อสังเกตจากผู้มีประสบการณ์ในการปลูกครามให้ดูที่ดอกของต้นครามว่าถ้ามีสีฟ้าอ่อนและดูที่น้ำเกาะอยู่ในใบครามเป็นสีน้ำเงิน ถ้าปรากฏเกณฑ์ใน ๒ ข้อดังกล่าวให้เก็บต้นคราม

ได้ การเก็บต้นครามจะต้องเก็บตอนเช้าเวลา ไม่เกิน ๐๘.๐๐ น. แล้วทดลองนำต้นครามแช่ในน้ำถ้าใบครามเหี่ยวแสดงถึงต้นครามจะมีน้ำออกมาน้อย เมื่อต้นครามแก่เต็มที่ แล้วตัดต้นครามนำมาล้าง มัดเป็นพอนพอเหมาะ แล้วนำไปแช่ในภาชนะที่ เตรียมไว้ (ภาชนะถ้าเป็นหม้อดินยิ่งดี) ประมาณ ๒ - ๓ วัน จนใบครามเปื่อย จึงแก้มัดครามออก เพื่อให้ครามหลุดออกจากลำต้น แล้วนำต้นครามทั้ง นำปูนขาว (ปูนขาวซึ่งทำมาจากหอยน้ำจืดนำไปเผา กับเปลือกพวงจนเป็นขี้เถ้าแล้วนำมาบดอีกครั้ง นำไปห่อด้วยใบตองขนาดเท่ากำมือ ประมาณ ๔ ห่อ นำไปใส่ในหม้อครามจนเปลือกหอยกลายเป็นหินปูน จึงนำไปขยำกับน้ำคราม) หรือขี้เถ้า (ซึ่งได้มาจากเหง้ากล้วยเผาจนดำ) นำมาผสมลงไป ๒ - ๓ คืบจนกว่าน้ำที่กวานจะใส แล้วรินน้ำที่ใส่ออกให้หมดให้เหลือ เนื้อครามก็จะได้น้ำสี (คราม) ตามต้องการ ถ้าจะให้เนื้อครามละเอียดควรใช้ผ้าขาวบางกรองอีกครั้งหนึ่ง เมื่อได้น้ำสี (คราม) แล้วนำฝ้ายไปขยำในหม้อครามให้น้ำสี (คราม) ซึมเข้าไปในเส้นเนื้อฝ้าย เมื่อเห็นเส้นฝ้ายได้สี (คราม) ตามต้องการ แล้วจึงเอาชิ้นจากหม้อคราม บิดให้หมาด นำไปล้างในน้ำสะอาด แล้วนำเส้นฝ้าย (ย้อมคราม) ขึ้นแขวนราว

ตากแดดให้เส้นฝ้าย (ย้อมคราม)แห้งเพื่อนำไปทอเป็นผืนต่อไป

...ผ้าย้อมสีเปลือกไม้...

ชาวอีสาน มีชีวิตอยู่ชนบทเป็นพื้นฐานของการพึ่งตนเอง สังคมประสพการณ์จนกลายเป็นองค์ความรู้เพื่อเลี้ยงชีวิตตนเองและในกลุ่มชน เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข อยู่ในท่ามกลางของธรรมชาติ ประสพการณ์จึงปรับเปลี่ยนกลายเป็นภูมิปัญญาในท้องถิ่น ซึ่งในภูมิปัญญามีความสำคัญในด้านความจำเป็นกับท้องถิ่น มีความเชื่อมโยงหรือบูรณาการ และมีความเคารพผู้อาวุโส ความรู้เหล่านี้จึงถูกถ่ายทอดมายังคนรุ่นต่อๆ มาอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต

สีย้อมผ้าธรรมชาติภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานส่วนใหญ่จะได้มาจากต้นไม้อีก ใบ ราก ฯลฯ ทั้งนี้การย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาตินับเป็นภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมของท้องถิ่นพื้นที่ทรงคุณค่า

สีธรรมชาติได้มาจากต้นไม้อีก ซึ่งต้นไม้อีกต่างชนิดพันธุ์ย้อมให้สีที่แตกต่างกัน ในการย้อมผ้าสีธรรมชาติจะต้องมีการเตรียมสีซึ่งได้มาจากส่วนต่างๆของต้นไม้อีก ต้นไม้ (พืช) จึงมีส่วนประกอบต่างๆ ดังนี้ เปลือก ราก ใบ ดอก ผล ฯลฯ และจะต้องมีความรู้ที่ ต้นไม้ (พืช) ชนิดใดให้สีอะไร และในส่วนของต้นไม้อีกที่ให้สี (จะต้องรู้จักสังเกตและมีประสบการณ์) และจะเก็บเวลาใด มีอยู่ในป่าประเภทใด มีดอก ผล ใบผลิในฤดูกาลใด และจะต้องมีความรู้ในการจัดเก็บวัสดุส่วนต่างๆ ของต้นไม้อีกที่จะให้สีหลังจากเก็บ ถาก ตัด ต้นไม้ (พืช) วิธีการสังเกตในการนำวัสดุส่วนต่างๆ ของต้นไม้อีกที่ให้สีในการย้อมผ้า สังเกตจากการถากเปลือกไม้ดู ถ้าปรากฏมียาง ไหลออกมาแล้วปล่อยให้วัสดุครู่สีของเปลือกไม้ตรงที่ถากจะเปลี่ยนสีไปมีคุณสมบัติสามารถนำไปย้อมสีได้ ในส่วนต่างๆ ของต้นไม้อีกจะมีสีต่างกันดังนี้

- เปลือก ต้นไม้ชนิดหนึ่งมีส่วนที่ให้สีที่เปลือก การที่จะได้สีจากต้นไม้อีกชนิดนั้นจะต้องใช้วิธีถากเพื่อให้เปลือก

จากต้นไม้อีกชนิดนั้น

- ใบ มีพืชบางชนิดให้สีที่ใบในการย้อมผ้าเป็นวิธีที่สะดวก ใบที่ย้อมจะต้องเป็นใบสดแก่ ก่อนย้อมจะต้องล้างใบให้สะอาด ต้นไม้อีกที่ใช้ใบย้อมสีผ้า ได้แก่ ใบหูกวาง ใบตะขบ ใบห้อม ใบมะขาม ใบเทียนกิ่ง และใบยูคาลิปตัส เป็นต้น

- ดอก ดอกที่นำมาใช้ย้อมผ้าส่วนใหญ่จะเป็นดอกพืชที่มีสีเข้ม พืช (ดอก) ที่ใช้ในการย้อมสีผ้า ได้แก่ ดอกคำฝอย ดอกคำป่า ดอกยมหอม ดอกทองกวาว ดอกกระรณิการ์ ฯลฯ

- เมล็ด เมล็ดของต้นไม้อีกที่ให้สีในการย้อมผ้ามักเป็นเมล็ดที่แก่จัด ได้แก่ เมล็ดคำแสด เมล็ดพุดซ้อน และเมล็ดคำป่า ฯลฯ

- ยางต้นรวง ใช้ในการย้อมผ้า สียางนี้จะได้จากการเจาะต้นไม้อีก (พืช) แล้วให้น้ำยางไหลออกมา แล้วนำมายกย้อมผ้าตามกรรมวิธี

วิธีการผลิตสีที่ได้มาจากต้นไม้อีก (พืช) ดังนี้

การต้ม เป็นวิธีการทำน้ำสีที่นิยมกันมาก การต้มมีการต้มจากใบไม้สด เปลือกไม้ และรากไม้ การต้มจากเปลือกไม้ และรวมถึงผลไม้ นำเปลือกไม้และผลไม้ที่จะนำมาทำสีไปตากแดดประมาณ ๓๐ วันให้แห้งสนิท เมื่อต้องการจะนำไปย้อมสีผ้า (เส้นด้าย) ให้นำเปลือกไม้ไปแช่น้ำทิ้งไว้ ๑-๓ คืน ใส่ น้ำให้พอดีกับเปลือกไม้แล้วใส่ปูนขาวลงไปจำนวนเล็กน้อย แล้วนำมาต้มเคี่ยวใช้เวลาประมาณ ๓๐ นาทีให้ได้น้ำสี การต้มใบไม้สด ควรนำไปไปล้างให้สะอาด นำไปสับให้ละเอียด นำน้ำมาใส่แล้วคั้นให้น้ำสีออกมา จากนั้นจึงนำไปต้มประมาณ ๑-๒ ชั่วโมง กรองเอาน้ำออก แล้วนำเอาใบไม้ที่กรองออกมาต้มอีกครั้ง ต้มไปเรื่อยๆจนกว่าจะได้สีตามที่ต้องการ

การต้มแก่นไม้และเปลือกไม้บางชนิด นำแก่นไม้และเปลือกไม้ เช่น แก่นเข แก่นขนุน และเปลือกประหูดนำไปพิน เป็นชิ้นเล็กๆ แล้วนำไปตากแดดให้แห้งสนิท จากนั้นนำไปต้มเคี่ยวประมาณ ๑-๒ ชั่วโมงให้ได้น้ำสี แล้วกรองเอาน้ำสีไว้ แล้วเคี่ยวต่อไปจนเป็นสีที่ต้องการ

ลีธรรมชาติจากต้นไม้ (พืช) ซึ่งจะได้จากส่วนต่างๆ ของต้นไม้และพืช จะประกอบด้วยเปลือก แก่น ใบ ราก ดอก ผล จะต้องผ่านขบวนการจากภูมิปัญญาทำให้เกิด น้ำสีเพื่อมาข้อมผ้า (เส้นฝ้าย) ให้เกิดสีบนผืนผ้า ซึ่งสีที่เกิดจากส่วนต่างๆ ของต้นไม้ (พืช) ย่อมจะมีสีที่แตกต่างกันทำให้ผืนผ้าเกิดความงาม ทำให้ผู้บริโภคเกิดความพึงพอใจ จากสีข้อมเส้นฝ้าย จนกลายเป็นผืนผ้าที่ผ่านขบวนการอย่างเช่น สาน ถัก หรือทอด้วยมือและเครื่องจักร

...ผ้าข้อมโคลน...

ดิน เป็นทรัพยากรธรรมชาติ ดิน (Soils) คือ เทหวัตถุธรรมชาติที่ปกคลุม ผิวโลกอย่างบางๆ เกิดจากผลของการแปรสภาพ หรือผุพังของหิน แร่ และอินทรีย์วัตถุผสม คลุกเคล้ากันรวมเป็นชั้นๆ แต่ละชั้นมีความอุดมสมบูรณ์ของดินที่ แตกต่างกันไป

ความสำคัญของดิน

ดินเป็นที่เกิดของพืช จึงมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ดินมีลักษณะเช่นเดียวกับสิ่งที่มีชีวิต คือ เกิดได้ ตายได้ และเจริญงอกงามได้ เช่นเดียวกัน

นิยามของดิน

นักวิทยาศาสตร์ประยุกต์ กล่าวว่า ดินเป็นเทหวัตถุที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ จากการสลายตัวของหินและแร่เป็นชั้นบางๆ ห่อหุ้มผิวโลก มีลักษณะเป็นชั้นๆ ซึ่งเรียกว่ารูปด้านข้างของดิน เมื่อมีสภาวะเหมาะสมคือ อัตราส่วนของน้ำและอากาศที่พอเหมาะมันจะเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นแหล่งให้ธาตุอาหารแก่พืช นักวิทยาศาสตร์ทางดินกล่าวว่า ดินเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ โดยขบวนการสลายตัวทางกายภาพและทางเคมีของหินและแร่ โดยมีลักษณะเป็นชั้นบางๆ ห่อหุ้มโลกมีการผสมคลุกเคล้ากับอินทรีย์และผ่านขบวนการชะล้างเกิดเป็นดินชั้น และมีรูปร่างเป็นสามมิติคือ ด้านกว้าง ยาว และลึก ซึ่งเรียกว่ารูปร่างด้านข้างของดิน

นักธรณีวิทยา กล่าวว่า ดินคือหินและแร่ที่สลายตัว

และผ่านขบวนการทางธรรมชาติวิทายามาแล้ว และจากภูมิปัญญาของชาวบ้านที่อาจจะค้นพบโดยบังเอิญ เช่น การไปทำไร่นาน้ำ เลื้อผ้าเปื้อนโคลนนำเลื้อผ้าไปซักล้าง โคลนละลายออก แต่สีที่เปื้อนผ้าไม่ออก อาจจะเป็นต้นแบบของความคิดจึงได้นำโคลน (ดินที่อยู่ใต้น้ำ) แล้วนำเส้นด้าย (ฝ้าย) ไปแช่น้ำแล้วบิดให้แห้ง นำไปแช่กับเปลือกไม้ (ที่สามารถให้สี ตามต้องการ) เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านที่นำเปลือกไม้มาทำเป็นสีข้อมผ้า (เส้นด้าย) หรือบางทีก็นำเส้นด้ายต้มกับเปลือกไม้แล้วบิดให้แห้งจึงนำเส้นด้าย (ฝ้าย) ไปหมักกับโคลน (ขยำให้เส้นด้ายเข้ากับโคลน) นำเส้นด้ายไปล้างน้ำจนสะอาด แล้วนำไปตากให้แห้ง แล้วนำไปทอก็จะได้อ้อมโคลนตามที่ต้องการ

ผ้าข้อมโคลน จะมีสีก็ น้ำตาลแก่-อ่อน จนถึงคล้ำ เพราะสีเหล่านี้เกิดจากดิน ที่มีแร่ธาตุ สีของดินที่ไม่เหมือนกัน รวมไปถึงเปลือกไม้ที่เปลือกไม้แต่ละชนิดให้สี ที่แตกต่างกัน ผ้าข้อมโคลนจึงมีสีอ่อนแก่ที่แตกต่างกันไปตามวัตถุ ผ้าข้อมโคลนจึงเกิดภูมิปัญญาของชาวบ้านที่คิดค้นจากภูมิปัญญาแล้วถ่ายทอดมายังรุ่นต่อรุ่น จนกลายเป็นมรดกทรัพย์สินทางปัญญาที่หาค่าไม่ได้ ผ้าข้อมโคลนจึงเกิดจากสีดิน และสีของเปลือกไม้

...ผ้าข้อมสีขี้ควาย...

ควายเป็นสัตว์ที่ใช้ในการทำนาของชาวนาไทย ควายมีหน้าที่ในการปรับปรุงดิน เพาะปลูกต้นข้าวและปรับดิน ในการนวดและฟาดข้าว ควายจึงเป็นส่วนหนึ่งในวิถีของชาวนา ในขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมที่ชาวนาไทยให้ความสำคัญ กับควาย ควายจึงถูกเลี้ยงดูเป็นอย่างดีเข้าต้อนไปทุ่งกินหญ้า เย็นต้อนกลับมาเข้าคอก สุมไฟไล่แมลงและให้ความอบอุ่น กับควาย เพื่อให้ควายมีสุขภาพแข็งแรง เพื่อใช้การทำงานเช่นทำนา เป็นต้น

ควายนอกจากทำนา ขี้ควายยังมีประโยชน์ในการทำปุ๋ย แล้วนำไปใช้เกี่ยวกับการเกษตร นอกจากขี้ควายใช้ในการทำปุ๋ย ผู้รู้ในท้องถิ่นเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านได้นำขี้ควายมาทำเป็นน้ำสีข้อมผ้า ซึ่งเป็นนวัตกรรมของนักคิด

ในห้องถิ่น ทำให้เกิดขบวนการเรียนรู้โดยนำขี้ควายมาทำ
สีย้อมผ้า เป็นสีที่เกิดขึ้นในห้องถิ่น นอกจากสีคราม สีดิน
และสีเปลือกไม้ เป็นต้น สีย้อมผ้าที่เกิดจากขี้ควาย จะเป็น
สีโทนเขียวเพราะสีนี้เกิดจากหญ้าที่ควายกินเข้าไป

กรรมวิธีการผลิตสีจากขี้ควาย

วัตถุดิบ

- ขี้ควาย (ขี้ควายเปียก)
- สมุนไพร (ประกอบด้วย ตะไคร้ ใบมะกรูด
ใบอ้ม ใบเตย ขมิ้น)
- ขี้โคลน (ดินเหนียว)
- ดินแดง (ดินเรดดิชบรานหรือศิลาแลง เป็นดิน
ที่เกิดจากหินปูนดิน เป็นต่าง เช่น หินชะนวลและ
แอนดีไซต์ ดินเป็นสีแดงหรือสีน้ำตาล)
- น้ำ
- ผ้าฝ้ายเส้นมือ

วัตถุดิบดังกล่าวนี้จะเป็ขบวนการผลิตน้ำสีย้อมผ้าฝ้าย
เส้นมือ เพื่อให้เกิดเป็นสีสำหรับย้อมผ้าซึ่ง เกิดจาก
ภูมิปัญญา วิธีการคิดผลิตสีผ้า ซึ่งย้อมผ้าฝ้ายให้เกิดเป็น
สีจากขี้ควาย เป็นขบวนการคิดฝ้ายย้อมสีจากขี้ควาย

ขบวนการทำสีย้อมผ้าจากขี้ควาย

ขั้นที่ ๑

๑. นำขี้ควาย (จะต้องใช้ขี้ควายเปียกในเวลาช่วง
เช้า ๐๖.๐๐น. - ๐๘.๐๐น. เท่านั้น)
๒. นำดินเหนียว, ดินลูกรัง, ดินโคลน
๓. นำสมุนไพรประกอบด้วย ตะไคร้หอม ใบ
มะกรูด ใบอ้ม ใบเตย ขมิ้น แล้วนำดินเหนียว ดินลูกรัง
ดินโคลน ผสมกับสมุนไพร ประกอบด้วย ตะไคร้หอม ใบ
มะกรูด ใบอ้ม ใบเตย ขมิ้น ให้เข้ากัน พร้อมทั้งนำขี้ควาย
ใส่ แล้วขยำหรือกวนให้เข้าเป็นส่วนเดียวกัน แล้วหมัก
ประมาณ ๓๖ ชั่วโมง (เริ่มเวลา ๑๘.๐๐น. แล้วนับเวลาให้
ครบ ๓๖ ชั่วโมง หรือที่ชาวบ้านบอกว่าหมัก๒ คืนก็ได้)
เมื่อครบตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ก็จะได้สีย้อมขี้ควาย

ขั้นที่ ๒

เมื่อได้สีย้อมขี้ควายมาผสมกับน้ำโดยใช้

อัตราส่วน น้ำ ๑ ปิบ ขี้ควาย ๓ ปิบ แล้วนำมาต้ม
(หมายเหตุ เมื่อผสมขี้ควายกับน้ำเรียบร้อยแล้วให้นำไปเท
ใส่หม้อต้ม โดยมีผ้าขาวกรอง ถ้าน้ำขี้ควายไหลลงได้ดี
แสดงว่าน้ำขี้ควายใช้ได้)

ขั้นที่ ๓

นำน้ำที่ผสมขี้ควายและสมุนไพร แล้วใส่ตะไคร้
หอม มะกรูด เป็นต้น ลงในน้ำที่ผสมขี้ควายที่ใส่ไว้ในหม้อ
ต้ม นำไปต้มให้น้ำขี้ควายเดือด แล้วสังเกตดูว่าน้ำที่ต้ม
(น้ำขี้ควายผสมกับสมุนไพร) ว่าเดือดแล้ว น้ำขี้ควายก็จะ
เกิดเป็นฟอง

ให้นำเอาฝ้ายเส้นมือลงในหม้อต้มน้ำขี้ควาย
ประมาณ ๓๐ นาที ในขณะที่ต้มน้ำฝ้ายเส้นมืออยู่นั้นจะต้อง
คอย กลับเส้นฝ้ายเส้นมืออยู่ตลอดเวลา เพื่อให้สีน้ำหนักสี
ที่เส้นฝ้ายเส้นมือมีสีสม่ำเสมอเท่ากันทุกเส้น แล้วนำเส้น
ฝ้ายเส้นที่ต้ม ย้อมสีขึ้นจากหม้อต้มน้ำขี้ควาย

ขั้นที่ ๔

นำเส้นฝ้ายเส้นมือ ขึ้นจากหม้อต้มแล้วนำมาล้าง
น้ำประมาณ ๓ ครั้ง (จนสะอาด) บิดเส้นฝ้ายเส้นมือ
ให้หมาดๆ จนเกือบแห้ง แล้วนำไปต้มด้วยสมุนไพร ตะไคร้
หอม ใบมะกรูด ใบอ้ม และขมิ้น จะต้องต้มน้ำใส่สมุนไพร
เหล่านี้ ให้เดือดก่อน แล้วนำเส้นฝ้ายเส้นมือใส่ลงในหม้อ
ต้มน้ำสมุนไพร ใช้เวลาในการต้มประมาณ ๕ นาที ถ้าต้ม
เส้นฝ้ายเส้นมือ นานกว่า ๕ นาที จะทำให้สีที่ต้มกับขี้ควาย
ออกจากเส้นฝ้ายเส้นมือ

หมายเหตุ นำสมุนไพรเหล่านี้ มี ตะไคร้หอม
ใบมะกรูด ใบอ้ม และขมิ้น ไปตากแดดจนแห้งสนิท แล้ว
นำมา บดให้ละเอียด แล้วนำไปผสมกับน้ำให้เข้ากัน จึงนำ
ไปต้มให้เดือด จึงนำเส้นฝ้ายเส้นมือใส่ในหม้อต้ม

ขั้นที่ ๕

นำเส้นฝ้ายเส้นมือที่ต้มกับน้ำสมุนไพรออกจาก
หม้อต้ม แล้วนำไปผึ่งให้แห้งสนิท (ข้อควรระวังไม่ควรนำ
ไปตากแดดจะทำให้สีที่เส้นฝ้ายเส้นมือ สีจะไม่สวย) พร้อมทั้ง
ที่จะนำเส้นฝ้ายเส้นมือย้อมสีจากขี้ควายมาทอเป็นผืนผ้าและ
สร้างงาน เป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์จากผ้าในรูปแบบต่างๆ

“ทว้ากอ” ดินแดนแห่งปฐุมขบถ “วิทยาศาสตร์ไทย”

ทว้ากอ แห่งนี้ในอดีตคือหมู่บ้านเล็กๆ มีสภาพเป็นป่ารกทึบ เลียบขนานไปกับชายฝั่งทะเล ซึ่งชุกชุมไปด้วยไผ่ป่า และสถานที่แห่งนี้คือสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของไทยที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ได้เสด็จดำเนินมาพิสูจน์สุริยุปราคาเต็มดวง ซึ่งพระองค์ได้ทรงคำนวณและประกาศไว้ล่วงหน้าถึง ๒ ปีว่าจะเกิดสุริยุปราคาเต็มดวงขึ้นในวันอังคาร เดือน ๑๐ ขึ้น ๑ ค่ำ ปีมะโรง จุลศักราช ๑๒๓๐ ซึ่งเทียบกับปฏิทินทาง สุริยคติตรงกับวันที่ ๑๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๑๑ มองเห็นได้ตั้งแต่อำเภอปราณบุรี ลงไปถึงจังหวัดชุมพรโดยเฉพาะที่บ้านทว้ากอ ตรงกับเส้นแวงที่ ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ๒๐ พิลิปดาตะวันออกเส้นรุ้งที่ ๑๑ องศา ๕๑ ลิปดา ๔๐ พิลิปดาเหนือ จะเห็นดวงจันทร์เข้าจับดวงอาทิตย์จากทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ แล้วออกทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ โดยคราสเริ่มจับเวลา ๑๐ นาฬิกา ๔ นาที จับเต็มดวงเวลา ๑๑ นาฬิกา ๓๖ นาที ๒๐ วินาที

คราสคลายออกเวลา ๑๓ นาฬิกา ๓๗ นาที ๔๕ วินาที ซึ่งพระองค์ได้ทรง คำนวณโดยใช้หลักวิชาคณิตศาสตร์ขั้นสูง และดาราศาสตร์ที่พระองค์ศึกษาด้วยพระองค์เอง การที่สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทรงพยากรณ์ไว้ล่วงหน้าโดยละเอียดนี้ นับเป็นการเสี่ยงพระเกียรติยศ ชื่อเสียงของพระองค์เป็นอย่างยิ่ง ซึ่งหลายฝ่ายทั้งข้าราชการบริพารทั่วไป ทั้งฝ่ายนอกฝ่ายในรวมทั้งผู้เชี่ยวชาญทางด้านดาราศาสตร์ตะวันตกก็แคลงใจไม่ยอมเชื่อถือ ดังนั้นเพื่อพิสูจน์คำทำนาย และคำนวณทางดาราศาสตร์ของพระองค์ท่าน จึงทรงมีพระบรมราชโองการให้ เจ้าพระยาศรัยวงค์ที่สมุหพระกลาโหม รับผิดชอบทำค่ายหลวงแล้วสร้างพลับพลาที่ประทับแรม และที่พักข้าราชการบริพารขึ้นที่ บ้านทว้ากอตรงกับเกาะงาน ห่างจากคลองวาสนลงไป ๒๕ เส้น โดยจัดจ้างคนในหัวเมืองเพชรบุรี เมืองปราณบุรี เมืองประจวบคีรีขันธ์ เมืองกำเนิดนพคุณ เมืองประทิวและหน่วยงานหลายงานจัด

สร้างค่ายหลวงและพลับพลาที่ประทับ ส่วนนักวิทยาศาสตร์ต่างประเทศได้มีหนังสือถึงกงสุลฝรั่งเศสขอพระราชทานอนุญาตเข้ามาพิสูจน์สุริยุปราคา โดยตั้งโรงพัก และฐานตั้งเครื่องมือต่ำลงไปทางใต้ห่างจากพลับพลาค่ายหลวงประมาณ ๑๘ เส้น โดยตั้งเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ และกล้องน้อยใหญ่

ครั้น ณ วันศุกร์ เดือน ๙ แรม ๔ ค่ำ เวลา ๔ โมงเช้า ๕๐ นาที ตรงกับวันที่ ๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๑๑ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินโดยทางชลมารคพร้อมด้วยพระราชโอรสคือ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์สยามมกุฎราชกุมาร (รัชกาลที่ ๕) พระราชธิดาตลอดจนข้าราชการบริพารและเจ้านายฝ่ายในรวมทั้งแขกชาวต่างประเทศ ซึ่งนอกจากคณะนักวิทยาศาสตร์ชาวฝรั่งเศสแล้ว ยังมีคณะทูตานุทูตต่างประเทศ ที่เดินทางไปจากกรุงเทพฯ และท่านเซอร์ แอริ เซ็นต์ยอร์จอร์ดงคูลใหญ่อังกฤษประจำสิงคโปร์พร้อมด้วยภรรยา ซึ่งทรงโปรดให้เชิญร่วมสังเกตสุริยุปราคาที่หว้ากอดด้วยและแล้วในวันอังคารที่ ๑๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๑๑ ตรงกับเดือน ๑๐ ขึ้น ๑ ค่ำ เวลา ๒ โมงเช้า เจ้าพนักงานเตรียมกล้องน้อยใหญ่และเครื่องทรงทอดพระเนตรสุริยุปราคา เวลา ๔ โมง ๓ นาที ได้เสด็จออกทรงกล้อง แต่ท้องฟ้ามีตครึ้มด้วยเมฆฝนมองไม่เห็นอะไร ต่อมาเวลา ๔ โมง ๑๖ นาที เมฆจึงสว่างออก เห็นดวงอาทิตย์โรย แลดูพอรู้ว่าคราสเริ่มเวลาจับแล้วจึงประคองเสด็จสรองมูรธาภิเษก ครั้นเวลา ๕ โมง ๒๐ นาที แสงแดดเริ่มอ่อนลงมา ท้องฟ้าตรงดวงอาทิตย์ไม่มีแสงสว่างเลย และที่อื่นมองเห็นดาวใหญ่ด้านตะวันตกและดวงอื่นๆ มากมายหลายดวง เวลา ๕ โมง ๓๖ นาที ๒๐ วินาที คราสจับสิ้นทั้งดวงนั้นมีตเหมือนกลางคืนเวลาพบคำคนนั่งใกล้ๆ กันมองไม่รู้จักหน้ากันพระองค์ทรงพอพระราชหฤทัยมาก ยังปลื้มปิโตโลมมนัส แก่เหล่าข้าทูลละอองธุลีพระบาท และชาวต่างประเทศที่ได้โปรดเกล้าฯ ให้เข้าร่วมสังเกตการณ์ในครั้งนั้นเป็นอย่างดี

จากการเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรสุริยุปราคาที่บ้านหว้ากอกทำให้พระองค์ทรงรับเชื้อไข้มาเลเรีย ครั้นถึงวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๑๑ หรือขึ้น

๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ซึ่งเป็นคืนวันเพ็ญและเป็นวันราชสมภพ โดยทรงรู้พระองค์แล้วว่าเสด็จสวรรคตในวันนั้นและแล้วเมื่อเวลา ๒๑.๐๐ น. ของวันพฤหัสบดี ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๑๑ จึงเสด็จสวรรคต รวมพระชนมายุได้ ๖๔ พรรษา หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวต้องสูญเสียพระชนม์ชีพหลังจากเสด็จบ้านหว้ากอก เพื่อพิสูจน์สุริยุปราคาเต็มดวงในครั้งนั้น นับว่าพระองค์ทรงมีพระปณิธานแน่วแน่ในการนำทางให้นักวิทยาศาสตร์ในยุคหลังที่จะเจริญรอยตามเบื้องพระยุคลบาทที่แสวงหาความรู้ตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์โดยแท้จริง จึงสมควรแล้วที่จะได้รับการถวายพระราชสมัญญานามว่า “พระบิดาแห่งวิทยาศาสตร์ไทย”

นับตั้งแต่วันนั้น ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน สถานที่ที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรสุริยุปราคา ในปัจจุบันนี้ได้กลายมาเป็น “อุทยานวิทยาศาสตร์พระจอมเกล้า ณ หว้ากอก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” ซึ่งได้รับพระราชทานชื่อจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าหัวภูมิพลอดุลยเดชรัชกาลปัจจุบัน ซึ่งคณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ เห็นชอบในหลักการโครงการอุทยานวิทยาศาสตร์พระจอมเกล้า ณ หว้ากอก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และแต่งตั้งคณะกรรมการศึกษาออกโรงเรียนกระทรวงศึกษาธิการเรื่องตั้งสำนักงานโครงการอุทยานวิทยาศาสตร์พระจอมเกล้า ณ หว้ากอก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นหน่วยงานเทียบเท่าระดับกอง และประกาศจัดตั้งเป็นสถานศึกษาสังกัดส่วนกลางขึ้นตรงต่อกรมการศึกษานอกโรงเรียนตั้งแต่วันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๖ เป็นต้นมา

นอกจากนี้ยังเป็นศูนย์กลางการเรียนการสอนด้านวิทยาศาสตร์ ธรรมชาติวิทยา สิ่งแวดล้อมดาราศาสตร์ อวกาศ เทคโนโลยีและพลังงาน รวมทั้งเป็นศูนย์ศึกษาและวิจัยด้านวิทยาศาสตร์ทางทะเลอีกด้วย อุทยานวิทยาศาสตร์พระจอมเกล้า ณ หว้ากอก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตั้งอยู่ที่หมู่ ๔ ต.คลองวาฬ อ.เมือง จ.ประจวบคีรีขันธ์ โดยอยู่ห่างจากตัวเมืองประมาณ ๑๓ กม. และอยู่ห่างจาก ต.คลองวาฬเพียง ๓ กม. เท่านั้น

โดนมีถนนวนเลียนขายทะเล ตรงเข้าสู่ตัวอุทยาน สำหรับพื้นที่ของอุทยานวิทยาศาสตร์พระจอมเกล้าฯ มีอยู่ด้วยกันทั้งหมดประมาณ ๕๐๐ ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ทั้งหมดโดยแบ่งเป็นส่วนพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ บ้านหว่ากอ ซึ่งจัดแสดงสิ่งของเครื่องมือเครื่องใช้และอุปกรณ์ต่างๆ ของบ้านหว่ากอในอดีตรวมทั้งหลักฐานตั้งกล้องของนักดาราศาสตร์ชาวฝรั่งเศสที่ยังคงหลงเหลือปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน และต่อมาก็จะเป็นส่วนของสวนหิน ซึ่งในบริเวณสวนหินนี้ ยังมีการค้นพบเตาเผาเครื่องเคลือบของ ฝรั่งเศสรวมทั้งขี้แม่เหล็กโบราณอีกด้วย

นอกจากสวนหินแล้ว ภายในบริเวณอุทยานวิทยาศาสตร์พระจอมเกล้าฯ เล็กน้อยนอกจากสวนหินแล้ว ภายในบริเวณอุทยานวิทยาศาสตร์พระจอมเกล้าฯ ยังมีสถานที่ที่น่าสนใจอยู่อีกแห่งหนึ่งก็คือ “พระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔” โดยพระบรมราชานุสาวรีย์แห่งนี้ ตั้งอยู่ในบริเวณกึ่งกลางของส่วนที่แคบที่สุดของอุทยานฯ ห่างจากพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ฯ ประมาณ ๑ กม. ซึ่งในบริเวณนี้ในอดีตก็คือ “ค่ายหลวงหว่ากอ” และในวันที่ ๑๘ สิงหาคม ของทุกปี ซึ่งเป็นวันวิทยาศาสตร์แห่งชาติ จังหวัดประจวบฯ ได้ร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ นักเรียนนักศึกษา พ่อค้าประชาชนจัดพิธีถวายสักการะเป็นประจำทุกปี นอกจากนี้ในอนาคตทางอุทยานวิทยาศาสตร์พระจอมเกล้าฯ จะมีกิจกรรมที่จะดำเนินการต่อไปอีกหลายกิจกรรม เช่นอาคารดาราศาสตร์และอวกาศ หอดูดาวอาคารจัดแสดงนิทรรศการและฐานกิจกรรมต่าง ๆ อาคารมหรหรรรมและการแสดง กลางแจ้ง พิพิธภัณฑ์สัตว์น้ำสวนสาธารณะ สวนหิน และโรงฉายภาพยนตร์ เป็นต้น

วิทยาศาสตร์ไทยในเวที “อาเซียน”

ความร่วมมือด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของอาเซียน เริ่มมาตั้งแต่ปี ๒๕๑๓ โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการอาเซียนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

(ASEAN Committee on Science and Technology -COST) ขึ้นเมื่อปี ๒๕๒๑ เพื่อส่งเสริมและกระตุ้นการพัฒนา นักวิชาการ บุคลากรด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของอาเซียน รวมทั้งให้มีการถ่ายทอดเทคโนโลยีในประเทศอาเซียนด้วยกัน ตลอดจนจากประเทศนอกอาเซียนที่มีความก้าวหน้าเข้ามายังอาเซียน เพื่อให้มีการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เป็นประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ในยุคเศรษฐกิจเชิงปัญญาในปัจจุบัน วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีเป็นหนึ่งในด้านที่มีความสำคัญในความร่วมมืออาเซียน เป็นปัจจัยชี้ขาด มีส่วนร่วมเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ ค้ำประกันการขยายตัวอย่างยั่งยืน และยกระดับทักษะของอาเซียนในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ด้วยเหตุนี้ อาเซียนกำลังปฏิบัติโครงการร่วมมือหลายโครงการ เพื่อมุ่งสู่การสร้างสรรค์ประชาคมอาเซียนบน ๓ เสาหลักคือ การเมืองความมั่นคง เศรษฐกิจ และสังคมในปี ๒๐๑๕ ให้เป็นผลสำเร็จ

สำหรับในส่วนของประเทศไทย ได้เตรียมความพร้อมด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมานานแล้ว โดยวุฒิสภাজัดทำโครงการวิทยาศาสตร์สู่ความเป็นเลิศ ซึ่งมี ๖๐๐ โครงการเข้าร่วม และมีความเด่นด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์เป็นอันดับ ๑ รองลงมาคือด้านการเกษตร ซึ่งหากภาครัฐบูรณาการอีกเล็กน้อย และผลักดันวิทยาศาสตร์ไทยเข้าสู่กระบวนการเชิงพาณิชย์ก็จะทำให้ไทยได้รับประโยชน์จากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนสูงสุด การก้าวสู่ประชาคมอาเซียนในปี ๒๕๕๘ ประเทศไทยซึ่งมีความสามารถด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่ไม่ด้อยไปกว่าชาติใดในอาเซียน ทั้งเทคโนโลยีเพื่อผู้สูงอายุ วิทยาศาสตร์ด้านการดูแลโรคเอดส์แบบครบวงจร และวิทยาศาสตร์อุตสาหกรรมป้องกันประเทศและความมั่นคง ซึ่งสิ่งเหล่านี้หากได้รับผลักดันเชิงพาณิชย์ ชี้อขายในประเทศได้ จะสามารถเพิ่มขีดความสามารถแข่งขันในอาเซียนและทั่วโลกได้ ซึ่งไทยจะได้รับประโยชน์มหาศาลจากความก้าวหน้าวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีนี้

NASAกับการศึกษานอกกรอบ

การศึกษาตามอัธยาศัย คืออะไร?

“การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง วิธีการที่หลากหลายที่นำไปสู่การเรียนรู้ อาจเกิดขึ้น โดยการถูกผลักดัน ให้เกิดขึ้นผ่านกระบวนการสนทนา เกี่ยวข้องกับการสำรวจ และขยาย ประสบการณ์ โดยไม่อาจทำนายล่วงหน้าได้ เป็นสิ่งที่บังเอิญเกิดขึ้น อุบัติขึ้น (วิศนิตศิลปตระกูล และอมรา ปฐภิญโญบุรณ, ๒๕๔๔ : ๒-๓)”

การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง การศึกษาที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิตที่เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ จากการทำงาน จากบุคคล จากครอบครัว จากชุมชน จากแหล่งความรู้ต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความบันเทิง และการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีลักษณะที่สำคัญ คือ ไม่มีหลักสูตร ไม่มีเวลาเรียนที่แน่นอน ไม่จำกัดอายุ ไม่มีการลงทะเบียน และไม่มีการสอน ไม่มีการรับประกาศนียบัตร มีหรือไม่มีสถานที่แน่นอน เรียนที่ไหนก็ได้ ลักษณะการเรียนส่วนใหญ่เป็นการเรียนเพื่อความรู้อันนั้น ทนทานการอีกทั้งยังไม่จำกัดเวลา เรียน สามารถเรียนได้ตลอดเวลา และเกิดขึ้นในทุกช่วงวัยตลอดชีวิต (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, ๒๕๓๘ : ๘๓) ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตาม

อัธยาศัย กรมการศึกษานอกโรงเรียน (๒๕๔๔) ให้นิยาม การศึกษาตามอัธยาศัย ว่าเป็นการจัดสภาพแวดล้อม สถานการณ์ ปัจจัยเกื้อหนุน สื่อ แหล่งความรู้ และบุคคล เพื่อส่งเสริมให้บุคคลได้เรียนรู้ตามความสนใจ

ในมาตรา ๑๕ ของพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ ฉบับ พุทธศักราช ๒๕๔๒ นิยามว่า การศึกษา ตาม อัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้ด้วย ตนเอง ตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่นๆ (พระราชบัญญัติ การศึกษา แห่งชาติพุทธศักราช ๒๕๔๒ : ๑๓)

ทำไม? ต้องมีการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

การศึกษาตามอัธยาศัย ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) ที่เติมเต็ม ความต้องการของปัจเจกที่ต้องการเรียนรู้ประสบการณ์ ต่างๆ นอกเหนือการเรียนในระบบโรงเรียน โอกาสของการเรียนรู้ตามอัธยาศัยเกิดขึ้นในสถานที่ต่างๆ และจาก สื่อต่างๆ (ตัวอย่างเช่น รายการกระจายเสียง ภาพยนตร์

CD) นิยามของการศึกษาตามอัธยาศัยสามารถอธิบายได้ ๒ มิติ คือ มิติของผู้เรียนและมิติของผู้จัด/หรือสภาพการที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ดังนี้:

๑. ผู้เรียน: ผู้เรียนควบคุมวิธีการเรียนเอง มีวิธีการเรียนที่หลากหลายที่นำไปสู่การเรียนรู้ด้วยตนเอง กระบวนการเรียนรู้และผลของการเรียนรู้เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ และสร้างเสริมประสบการณ์โดยตรง ผู้เรียนสร้างความหมายตามความเข้าใจ และเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต

๒. ผู้จัด/หรือสภาพการที่เอื้อต่อการเรียนรู้: ส่งเสริมให้ผู้เรียนควบคุมวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเองจากบุคคล จากครอบครัว จากชุมชน จากสังคม จากประสบการณ์ จากการทำงาน และจากการดำรง ชีวิตประจำวัน จากสภาพแวดล้อมทั้งที่มีอยู่ตามธรรมชาติและมีการดำเนินการให้มีขึ้น ไม่ว่าจะโดยมนุษย์ หรือสิ่งมีชีวิตอื่นๆ จากปัจจัยเกื้อหนุนต่างๆ จากสถานการณ์ และสื่อต่างๆ

การศึกษาตามอัธยาศัย (informal education) จึงมุ่งให้เกิดการเรียนรู้ตามอัธยาศัย (informal learning) โดยเกื้อหนุนให้ผู้เรียนกำหนด/เลือกวิธีการเรียนเอง หรือตามวัตถุประสงค์ของสถาบัน หรือ แหล่งความรู้ต่างๆ ผู้เรียนสามารถเรียนได้ตลอดเวลา โดยมีเป้าหมายเพื่อทำให้บุคคลมีโอกาสดแสวงหาและรับความรู้ ทักษะ ทักษะคติ ความเข้าใจ อันจะนำไปสู่การพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม

การเรียนรู้ตามอัธยาศัยมีเกิดขึ้นโดยผ่านกระบวนการที่เรียกว่า “การตีความ” (Interpretation) ซึ่งวิธีการนี้มีการนิยามไว้หลายลักษณะด้วยกัน แต่เมื่อไม่นานมานี้ ก็เกิดเห็นพ้องต้องกันในนิยามที่ใกล้เคียงกันใน ๒ ลักษณะว่า

“การตีความ” เป็นกระบวนการในการสื่อสารในลักษณะของความสัมพันธ์ทางด้านอารมณ์และสติปัญญา ระหว่างความสนใจของผู้ชม และความหมายที่มีอยู่ในแหล่งเรียนรู้นั้น “การตีความ” ให้โอกาสกับประชาชนในทั้งทางด้านสติปัญญาและอารมณ์การตีความควรมีจุดมุ่งหมายที่จะนำเสนอในภาพรวมมากกว่าแยกส่วน

“การตีความ” ที่นำเสนอต่อเด็กไม่ควรที่จะลดความเข้มข้นจากสิ่งที่เสนอต่อผู้ใหญ่ แต่ควรเสนอด้วยวิธีการพื้นฐานที่แตกต่างกัน โดยอาจแยกโปรแกรมกัน

กระนั้นก็ตาม ยังมีสิ่งที่จะต้องเน้นสำหรับการศึกษาตามอัธยาศัย ๒ ประการ

ประการแรก ในรูปแบบของหลักสูตร ครูเข้าสู่สถานการณ์ด้วยข้อเสนอของการปฏิบัติ (proposal for action) ซึ่งได้กำหนดหลักการ และรายละเอียดของการศึกษาที่ชัดเจนแล้ว แต่การศึกษาตาม อัธยาศัยมิใช่เช่นนั้น นักการศึกษาตามอัธยาศัยไม่จำเป็นต้องมีสิ่งนี้ เขาไม่จำเป็นต้องก้าวสู่สถานการณ์ด้วยข้อเสนอของการปฏิบัติที่ชัดเจน แต่เขามีความคิดที่จะทำอะไรเพื่อให้ความเป็นอยู่ของคนดีขึ้น หรือหาซึ่งในบทบาทและยุทธวิธี (ซึ่งยุทธวิธีอาจเป็นภาพกว้างๆ ของกลุ่มเป้าหมาย และวิธีการกว้างๆ) จากนั้นเขาก็พัฒนาเป้าหมายและวิธีการปฏิสัมพันธ์ที่จะสอดแทรกเข้าไป

ประการที่สอง คือบริบท ซึ่งการศึกษาตามอัธยาศัยย่อมมีบริบทที่แตกต่างออกไปเมื่อบริบทเปลี่ยนไป ลักษณะของกิจกรรมก็ย่อมเปลี่ยนไปด้วยแนวคิดเรื่องการ ประเมินผลในงานการศึกษาตาม อัธยาศัย การศึกษาตามอัธยาศัยในบางลักษณะเป็นกิจกรรมชุมชน ดังนั้น ลักษณะและวิธีการประเมินผลการศึกษาตามอัธยาศัยจึงแตกต่างไป โดยสรุป การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการจัดศึกษาเพื่อให้คนได้เรียนรู้จากบุคคลครอบครัว ชุมชน สื่อหรือแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความบันเทิง และพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีความยืดหยุ่นอย่างมากในเรื่องเนื้อหา ระยะเวลาเรียนกลุ่มเป้าหมาย มุ่งให้เกิดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง อันจะนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต

การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของ NASA

องค์การนาซา หรือ องค์การบริหารการบินและอวกาศแห่งชาติ (National Aeronautics and Space Administration: NASA) ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ (ค.ศ. ๑๙๕๘) ตามพระราชบัญญัติ

การบินและอวกาศแห่งชาติ เป็นหน่วยงานส่วนราชการที่รับผิดชอบในโครงการอวกาศและงานวิจัยห้วงอวกาศอวกาศ (aerospace) ระยะยาวของสหรัฐอเมริกา คอยจัดการหรือควบคุมระบบงานวิจัยทั้งกับฝ่ายพลเรือนและฝ่ายทหาร โดยเกิด ขึ้นจากเงื่อนไขด้านความมั่นคง ในช่วงที่สหรัฐฯ ทำสงครามเย็นกับสหภาพโซเวียต เพราะความก้าวหน้า ทางวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะในเรื่องอวกาศนั้นถือเป็นหน้าเป็นตา และเป็นการเสริมบารมีให้ประเทศ

ในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย NASA ได้เสนอรูปแบบการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นนอกชั้นเรียนตามปกติ โดยเน้นวิธีการตีความ ซึ่งถือว่าเป็น สื่อกลางที่มีประสิทธิภาพที่เปิดโอกาสในการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ในระบบวิทยาศาสตร์ของโลกให้กับสาธารณชน การเรียนรู้ตามอัธยาศัยเกิดขึ้นในที่ต่างๆรวมทั้งพิพิธภัณฑ์ สวนสาธารณะ กลุ่มต่างๆ ในชุมชน และที่บ้านของผู้เรียน

โปรแกรมการศึกษาตามอัธยาศัยเกี่ยวกับโลก วิทยาศาสตร์ Earth System Science-ESE ของ NASA เปิดโอกาสอย่างหลากหลายให้กับประชาชนทุกระดับ ตามความสนใจ และตามภูมิหลัง เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และซาบซึ้งในแหล่งความรู้ี้และผลผลิตทางด้านวิทยาศาสตร์ โปรแกรมการศึกษาตามอัธยาศัยเกี่ยวกับโลก วิทยาศาสตร์ ของ NASA มีองค์ประกอบ ๖ อย่าง (six element) คือ

๑. ศูนย์การเรียนรู้ตามอัธยาศัย (Informal Learning Centre) พิพิธภัณฑ์ ศูนย์วิทยาศาสตร์ ห้องฟ้าจำลอง สวนสัตว์ พิพิธภัณฑ์สัตว์น้ำ ป่าดั้งเดิม สวนพฤกษศาสตร์ ห้องกระจกสำหรับปลูกต้นไม้ และอื่นๆ)

๒. พื้นที่ธรรมชาติและประวัติศาสตร์ (สวนสาธารณะ ที่พิทักษ์ของสัตว์ป่า พื้นที่นันทนาการ ของประเทศ ป่าไม้ของประเทศ สวนสาธารณะของรัฐสวนสาธารณะของชุมชน ศูนย์ธรรมชาติของเอกชน และสาธารณะ สวนสาธารณะทางด้านประวัติศาสตร์ และอนุสรณ์สถาน โบราณสถาน เป็นต้น) สถานที่เหล่านี้

นำเสนอในสิ่งที่ "เป็นจริง" ที่มีมาแต่เริ่มแรก

๓. สื่อผสม (วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์และวิดีโอ CD DVD เครื่องเล่นทางการศึกษา อินเทอร์เน็ต และสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ)

๔. กลุ่มเยาวชน (ลูกเสือ อนุภาค ขนมนเด็กหญิง เด็กชาย โปรแกรมหลังเลิกเรียน เป็นต้น)

๕. กลุ่มต่างๆ ในชุมชน (ศูนย์ผู้สูงอายุ องค์กรประชาชน สถานสงเคราะห์คนชรา เป็นต้น)

๖. ห้องสมุด

โปรแกรมการศึกษาตามอัธยาศัยของ NASA พยายามส่งเสริมความร่วมมือระหว่างองค์กรต่างๆ ที่มีเป้าหมายคล้ายคลึงกัน ตัวอย่างเช่น ถ้ากระทรวงการของพิพิธภัณฑ์ได้รับทุนสนับสนุนจาก NASA เขาก็จะส่งเสริมให้พัฒนาโปรแกรมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาในระบบ เพื่อให้กลุ่มนักเรียนที่มาทัศนศึกษา ได้เรียนรู้ด้วย หรือถ้าศูนย์วิทยาศาสตร์ พิพิธภัณฑ์สัตว์น้ำ หรือศูนย์โบราณคดีต่างก็สนใจในสภาวะการเปลี่ยนแปลงของฝั่งทะเล ก็อาจมีการพัฒนาผลงานการศึกษาตามอัธยาศัยขึ้นมาขึ้นหนึ่งซึ่งเป็นการผสมผสานงานของทั้งสามองค์กร ซึ่งก็จะมีส่วนงานซึ่งกันและกัน และก็เป็นงานที่ส่งเสริม NASA ด้วย หลักการ ๖ ประการในการจัดโลก วิทยาศาสตร์ของ NASA ในรูปแบบของการศึกษาตามอัธยาศัย

๑. การศึกษาตามอัธยาศัยต้องสัมพันธ์สิ่งที่นำเสนอ กับผู้ที่ตั้งใจมาชม

๒. การศึกษาตามอัธยาศัยมิใช่เพียงการให้ความรู้ อย่างง่ายๆ หรือเพียงแค่ความบันเทิง หากแต่แสดงให้เห็นถึงข้อมูลต่างๆ ที่ช่วยให้ผู้ชมสามารถเข้าใจได้อย่างลึกซึ้งในสิ่งที่เสนอ (เช่น ดาวเทียม remote sensing เครื่องมือต่างๆ ผลการวิจัยโครงการ ต่างๆ ที่นำเสนอด้วย)

๓. การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นศิลปะ ซึ่งผสมผสาน ศิลปะในด้านต่างๆ เพื่อที่จะนำเสนอหัวข้อนั้นๆ

๔. จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการศึกษาตามอัธยาศัย คือการกระตุ้นผู้ชมให้เกิดความต้องการที่จะเรียนรู้

ต่อๆ ไปอีก

๕. การศึกษาตามอัธยาศัยควรมีจุดมุ่งหมายที่จะนำเสนอเรื่องราวที่มีความสมบูรณ์ในตัวเอง มากกว่าจะเสนอเป็นส่วนๆ และต้องให้ความหมายที่สำคัญเกี่ยวกับเรื่องราวนั้น

๖. การศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับเด็กๆ ต้องอยู่บนหลักการดังกล่าวแล้ว และต้องออกแบบโดยคำนึงถึงความสามารถ และรูปแบบในการเรียนรู้ โดยนึกถึงความสนใจของเด็กด้วย เกณฑ์การศึกษาตามอัธยาศัยของโปรแกรมโลกวิทยาศาสตร์ของ NASA

เกณฑ์การศึกษาตามอัธยาศัยของ NASA กำหนดไว้กว้างๆ โดยอยู่บนพื้นฐานของเกณฑ์ของผลผลิต (products) ของหน่วยงานที่เรียกว่า National Park Service (NPS) ใช้ หน่วยงานนี้คำนึงถึงคุณภาพของผลผลิตและบริการอย่างมาก โดยได้พัฒนาเกณฑ์คุณภาพ

ผลผลิต (criteria for quality products) และได้กำหนดตัวชี้วัดซึ่งเป็นที่สนใจขึ้น การใช้เกณฑ์นี้ ทำให้มั่นใจในคุณภาพที่สูงของผลผลิตงานการศึกษาตามอัธยาศัยของ NASA โดยสรุป คุณภาพที่ดีของผลผลิตของการศึกษาตามอัธยาศัย อยู่บนพื้นฐานของ

๑. ความรู้ของแหล่งข้อมูล/หรือเรื่องที่เสนอ (Knowledge of the Resource or Subject)

๒. ความรู้ของผู้เข้าชม (Knowledge of the Audience)

๓. วิธีการนำเสนอที่เหมาะสม (Appropriate Technique) ผลผลิตของการศึกษาตามอัธยาศัย ควรมีการคิดอย่างดี เกี่ยวกับหัวข้อ (theme) จุดหมาย (goal) และวัตถุประสงค์ (objectives)

วงศัธรรมยุติกนิกาย สายพระอาจารย์ใหญ่ (พระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต)

กำเนิดคณะสงฆ์ธรรมยุติ

พระพุทธศาสนาในประเทศไทยเป็นนิกายเถรวาท คณะสงฆ์ได้แบ่งลักษณะการบริหารออกเป็น ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายคันถธุระ ซึ่งเป็นมหานิกาย กับฝ่ายวิปัสสนาธุระ ซึ่งเป็น ธรรมยุติกนิกาย ทั้ง ๒ ฝ่ายปฏิบัติธรรม เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายเดียวกัน

นิกายธรรมยุติตั้งขึ้น โดยพระวชิรญาณเถระ (เจ้าฟ้ามงกุฎ : พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ขณะดำรงพระยศ เป็นเจ้าฟ้ามงกุฎ) ขณะที่ผนวชอยู่ใต้ทรงศรัทธาเลื่อมใสในจริยาวัตรของ พระมอญ ชื่อ ชาย ฉายา พุทฺธวิโส จึงได้ทรงอุปสมบทใหม่ เมื่อ

พ.ศ. ๒๓๗๒ ได้ตั้งคณะธรรมยุตขึ้นในปี พ.ศ. ๒๓๗๖ แล้วเสด็จมาประทับที่ วัดบวรนิเวศวิหาร และตั้งเป็นศูนย์กลางของคณะธรรมยุต

นิกายธรรมยุต ตั้งขึ้นมาเพื่อปฏิรูปพระพุทธศาสนา ฟันฟูด้านวัตร ปฏิบัติของสงฆ์ เป็นเครื่องเตือนพุทธสาวกของพระองค์ว่า พึงอิงอยู่กับพระธรรม เป็นนิกายที่มีความเป็นเหตุผลและวิทยาศาสตร์ แก่นของพระศาสนา สังฆธรรมอันลึกซึ้งที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น ข้อสำคัญ คำสอนในพระพุทธศาสนาไม่มีอะไรขัดแย้งกับความเจริญทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ สิ่งทีวิทยาศาสตร์ค้นพบนั้นเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงหยั่งรู้เมื่อ ๒๐๐๐ ปีมาแล้ว

กำเนิดพระสงฆ์ในภาคอีสาน

ธรรมยุติกนิกายในสมัยแรก (เริ่มสร้างวัดสุปฏิหาราม ถึง พ.ศ. ๒๔๗๙) แบ่งออกเป็นยุคต่างๆ ดังนี้

ยุคแรก

พระอาจารย์ดี (พนฺธุโล ตี)

ยุคที่สอง

พระอาจารย์ม้าว (เทวธมฺมิ ม้าว)

ยุคที่สาม

พระอริยกวี (ธมฺมรุกฺขิตฺโต อ่อน)

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ ศิริจฺนฺโท)

ยุคที่สี่

พระพรหมมุนี (ติสฺสโส อ้วน)

พระพรหมมุนี (ติสฺสโส อ้วน) ต่อมาดำรงตำแหน่งเป็น สมเด็จพระสังฆราช เป็นเจ้าคณะมณฑลอีสานต่อจาก พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ ศิริจฺนฺโท) และมีพระสงฆ์ ฝ่ายวิปัสสนาธุระที่มีชื่อเสียง ๒ รูป คือ พระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีโล และพระปัญญา พิศาลเถระ (หนู) เป็นกำลัง สำคัญฝ่ายวิปัสสนาธุระ ต่อมาพระปัญญา พิศาลเถระ (หนู) ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นเจ้าอาวาสวัด ปทุมวัน ยังคงเหลือพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีโล เพียงรูป เดียวที่ยังเป็นผู้เผยแผ่ธรรมยุติกนิกายในภาคอีสาน ได้ ตั้งสำนักธรรมสังสอนที่วัดเลียบ อำเภอเมือง จังหวัด อุบลราชธานี

ยุคปัจจุบัน

พระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีโล

พระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต

พระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีโล มีศิษย์ที่สำคัญ คือ พระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต เป็นกำลังเผยแผ่พระพุทธ ศาสนา ธรรมยุติกนิกายฝ่ายวิปัสสนาธุระมาก และ พระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต มีศิษย์ที่สำคัญดังนี้ คือ พระญาณวิศิษฏ์สมิทธิวีราจารย์ (สิงห์ ขนฺตยาคโม) ซึ่ง พระเถระทั้ง ๓ รูปนี้ได้ร่วมกันดำเนินงานด้านวิปัสสนา ธุระ จนทำให้เกิดศิษย์มากมายขึ้นในภาคอีสาน

พระธรรมยุติกนิกายสายอีสาน ภายใต้การนำของ พระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต พระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีโล ๒ พระกรรมฐานจากจังหวัดอุบลราชธานี ที่ได้ชื่อว่าเป็น ตักศิลาธรรมะแห่งภาคอีสาน ที่ได้บุกเบิกกองทัพธรรม แห่งอีสาน วางรากฐานแนวการปฏิบัติให้ยังรากแก้วมั่ง คงในผืนแผ่นดินไทย ถือว่ามีอิทธิพลต่อประชาชนค่อนข้าง มาก รวมทั้งเจ้าประคุณ สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ ที่ได้ ติดตามครูอาจารย์ออกอุตงค์ ก่อนที่จะหักเหชีวิตทาง ธรรมจากกรรมฐานสู่พระปริยัติธรรม การกำเนิดของ พระอุดมกรรมฐานสายอีสาน กล่าวกันว่า มาจากเงื่อนไข ทางประวัติศาสตร์ เงื่อนไขทางการเมือง เงื่อนไขทาง ภูมิศาสตร์และเงื่อนไขทางสังคมวัฒนธรรมกล่าวคือมี ความเชื่อกันว่า สังคมชาวอีสานนั้น มีความใฝ่ฝัน และ ความเชื่อ ที่จะถึงซึ่งสังคมพระศรีอารีย์ หรือ สังคมอุดม ทิพย์และสังคมอุดมธรรม ที่ปราศจากความอดอยากและ แร้นแค้น ทางกายและทางใจดังคำกล่าวโบราณของชาว อีสานที่ว่า “ใจบ่ศรัทธาแล้วแสนลือลอยกะปานดำ ใจบ่ศรัทธาน่าเห็ดติกะปานฮ้าย” หมายความว่า สังคม อีสานให้ความสำคัญกับใจเป็นใหญ่

พระอาจารย์ใหญ่ (พระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต) มีศิษยานุศิษย์มาก อาทิเช่น

- พระอาจารย์ดูลย์อดุลโล (พระราชวุฒาจารย์) วัดบูรพาราม จังหวัดสุรินทร์
- พระอาจารย์ขาว อนาคตโย วัดถ้ำกลองเพล จังหวัดหนองบัวลำภู
- พระอาจารย์แหวน สุจิณฺโณ วัดดอยแม่ปิ้ง จังหวัดเชียงใหม่
- พระอาจารย์ฝั้น อาจาโร วัดป่าอุดมสมพร จังหวัดสกลนคร
- พระอาจารย์เทศก์เทศรังสี (พระราชนิโรธรังสีคัมภีร์ปัญญาวិศิษฏ์) วัดหินหมากเป้ง จังหวัดหนองคาย
- พระอาจารย์ช่อ ฐานสโม วัดป่าสัมมานุสรณ์ จังหวัดเลย
- พระอาจารย์สิมพุกธาดาโร

- (พระญาณสีทธารจารย์)
วัดถ้ำผาปล่อง จังหวัดเชียงใหม่
- พระอาจารย์มหาบัว ญาณสมปนฺโน
(พระธรรมวิสุทธิมงคล)
วัดป่าบ้านตาด (วัดเกษตรศีลคุณ) จังหวัดอุดรธานี
- พระอาจารย์พรหม จิรปุณฺโณ
วัดประสิทธิ์ธรรม จังหวัดอุดรธานี
- พระอาจารย์ตื้อ อจลธมฺโม
วัดบ้านป่า จังหวัดนครพนม
- พระอาจารย์กงมา จิรปุณฺโณ
วัดดอยธรรมเจดีย์ จังหวัดสกลนคร
- พระอาจารย์สมชาย ฐิตวิริโย
(พระวิสุทธิญาณเถร)
วัดเขาสุกิม จังหวัดจันทบุรี
- พระอาจารย์คำดี ปภาโส (พระญาณทัสสี)
วัดถ้ำผาปู่ จังหวัดเลย
- พระอาจารย์วิริยงค์สิรินฺธโร
วัดธรรมมงคล กรุงเทพมหานคร
- พระอาจารย์หล้า เขมปัตโต
วัดบรรพตคีรี (ภูจ้อก้อ) จังหวัดมุกดาหาร
- พระอาจารย์บุญจันทร์ กมโล
(พระครูศาสนูปการณ)
วัดป่าสันติภาวาส จังหวัดอุดรธานี
- พระอาจารย์ลี ธมฺมธโร
(พระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์)
วัดอโศกการาม จังหวัดสมุทรปราการ

- พระอาจารย์วัน อุตตโม
(พระอุดมสังวรวิสุทธิเถร)
วัดถ้ำอภัยดำรงธรรม จังหวัดสกลนคร
- พระอาจารย์ชา สุภทฺโท (พระโพธิญาณเถร)
วัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี

นอกจากนั้นยังกล่าวได้ว่าศิษย์ของพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต เป็นยุคที่รุ่งเรืองของสายธรรมยุติกนิกายในอีสานทางฝ่ายวิปัสสนาธุระ โดยการนำของพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีโร และพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต และเป็นสายธรรมยุติก - นิกายที่มีการเผยแผ่การปฏิบัติของคณะสงฆ์สายนี้อย่างกว้างขวางทั้งในภาคอีสานและทั่วทุกภาคของประเทศ รวมถึงในต่างประเทศ

สภาพความเป็นอยู่ของพระธรรมยุติกนิกาย ฝ่ายวิปัสสนาธุระสายพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต ได้ดำเนินชีวิตส่วนใหญ่อยู่ในป่า ดำเนินสมณเพศตามแนวของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาลอยู่ตามป่า เขา ถ้ำ เจ็อมผา ที่เงียบสงบเหมาะสมสำหรับการทำการบำเพ็ญธรรมด้วยเหตุนี้จึงเรียกพระภิกษุสายธรรมยุติกนิกายสายพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต ว่า “พระป่า”

วัดที่อยู่อาศัยเรียกว่า “วัดป่า” แม้ธรรมะที่สั่งสอนจากพระสายนี้เรียกว่า “ธรรมะป่า” ถึงแม้ในปัจจุบันบ้านเมืองเจริญรุดหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง ป่าได้เปลี่ยนแปลงสภาพมาเป็นเมืองมากขึ้น คนก็ยังนิยมเรียกกันว่า “พระป่า” และ “วัดป่า” จนกลายเป็นคำเรียกชื่อที่เคยชิน ถึงแม้ว่าวัดป่าไม่ได้อยู่ในป่าแล้วก็ตาม

ตามรอยธรรม... พระอาจารย์ใหญ่ “พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต”

บุสพชาและอุปสมบท

เมื่อท่านอายุได้ ๑๕ ปี ได้บรรพชาเป็นสามเณรในสำนักวัดบ้านคำบง เมื่ออายุท่านได้ ๑๗ ปี บิดาขอรับรองให้ลาสิกขา เพื่อช่วยการงานทางบ้าน ครั้นท่านอายุได้ ๒๒ ปี ท่านอยากบวชจึงไปขออนุญาตบิดามารดา ท่านทั้งสองก็อนุญาตและท่านยังคิดถึงคำสั่งของยายว่า “เจ้าต้องบวชให้ยาย เพราะยายก็ได้เลี้ยงเจ้ายาก” คำสั่งของยายนี้คอยสะกิดใจอยู่เสมอ ท่านจึงเดินทางเข้าศึกษาในสำนักท่านอาจารย์เสาร์ กันตสีลเถระ วัดเลียบ เมืองอุบล จังหวัดอุบลราชธานี ได้รับการอุปสมบทเป็นภิกษุภาวะในพุทธศาสนา ณ วัดสีทอง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี พระอริยกวี (อ่อน) เป็นพระอุปัชฌายะ พระครูสีทาชัยเสโน เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระครูประจักษ์อุบลคุณ (ส่วย) เป็นพระอนุสาวนาจารย์ พระอุปัชฌายะชานานามมคอ ว่า “ภูริทัตโต” เมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๓๖ แล้วได้กลับมาสำนักศึกษาวิปัสสนาธุระกับพระอาจารย์

เสาร์ กันตสีลเถระ ณ วัดเลียบ

ชีวิตความเป็นนักบวชของพระอาจารย์มั่น สุนิพนิมิต ท่านเล่าว่า เมื่อกำลังศึกษากรรมฐานภาวนาในสำนักพระอาจารย์เสาร์ กันตสีลเถระ ณ วัดเลียบ จังหวัดอุบลราชธานีนั้น ชั้นแรกยังใช้บริกรรมภาวนา พุทโธพุทโธ อยู่ อยู่มาวันหนึ่งจะเป็นเวลาเที่ยงคืนหรืออย่างไรไม่แน่ บังเกิดสุนิพนิมิตว่า ได้เดินออกจากหมู่บ้าน ๆ หนึ่งมีป่าเลยป่าออกไปก็ถึงทุ่งเว้งกว้างขวางจึงไปตามทุ่งนา ได้เห็นต้นชาติต้นหนึ่งที่บุคคลตัดให้ล้มลงแล้วปราศจากใบ ต่อของต้นชาติสูงประมาณ ๑ ศิบ โทษประมาณ ๑ อ้อม ท่านขึ้นสู่ยอดชาตินั้น พิจารณาดูรู้ว่าผูกพันไปบ้าง และจักไม่ออกขึ้นได้อีก ในขณะที่กำลังพิจารณาอยู่นั้นมีม้าตัวหนึ่งไม่ทราบว่ามีมาจากไหนมาเทียบยอดชาตินั้น ท่านจึงขี่ม้าตัวนั้นได้แลเห็นต้นไม้หนึ่ง เหมือนตู้พระไตรปิฎกตั้งอยู่ข้างหน้า ต้นนั้นวิจิตรด้วยสีขาว เสื่อมเป็นประกายส่องไสยยังนักม้าพาวิ่งไปสู่ประตูนั้น ครั้นถึงม้าก็หยุดและหายไปตามทาง

จากหลังม้าตรงสู่พระไตรปิฎกนั้น แต่มิได้เปิดดูดู
ไม่ทราบว่ามีอะไรอยู่ในนั้น แลดูไปข้างหน้าเห็นเป็นป่าขี้ก
เต็มไปด้วยขวากหนามต่างๆ จะไปต่อไปไม่ได้เลยรู้สึกตัว
ตื่นขึ้น

ครั้นต่อมาท่านจึงชวนไปพิจารณาสุบินนิมิตนั้น
จึงได้ความว่าการที่ท่านออกมาบวชในพระพุทธศาสนา
และปฏิบัติตามอริยมรรคนั้นชื่อว่าออกจากบ้านๆ นั้น คือ
ความผิดทั้งหลาย และป่านั้นคือกิเลส ซึ่งเป็นความผิด
เหมือนกัน อันความที่บรรลุถึงทุ่งอันเว้งว่างนั้น คือละ
ความผิดทั้งหลายประกอบแต่ความดีความงาม ขอนชาติ
ได้แก่ชาติ ความเกิดมาได้แก่ตัวปัญญาวิปัสสนาจักมาแก้
ความผิด การ ขึ้นสู่ม้าแล้วมาพาวิ่งไปสู่ดูพระไตรปิฎกนั้น
คือเมื่อพิจารณาไปแล้วจักสำเร็จเป็นปฏิสัมภิทาญาณ
ฉลาดรู้อะไรๆ ในเทศนาวิธีธรรมาน แนะนำสั่งสอน
สาธุศิษย์ทั้งหลายให้ได้รับความเย็นใจ และเข้าใจในข้อ
ปฏิบัติทางจิต แต่จะไม่ได้ในจุดปฏิสัมภิทาญาณ เพราะ
ไม่ได้เปิดดูดูนั้น ส่วนข้างหน้าอันเต็มไปด้วยขวากหนามนั้น
ได้ความว่า เมื่อพิจารณาได้ความเกินไปจากมรรค จาก
สังขาก็คือความผิดนั่นเอง เมื่อพิจารณาได้ความเท่านี้แล้ว
ก็ถอยจิตคิดมาหาตัวพิจารณากาย เป็นกายคตาสติภาวนา
ต่อไป

สมาธินิมิต

ท่านเล่าให้ฟังว่า เมื่อท่านเจริญกรรมฐานภาวนาอยู่
วัดเลียบ เมืองอุบลนั้น ในขั้นแรกยังปริกรรมภาวนาว่า
พุทโธๆ อยู่ วาระแรกมี อุคคหนิมิต คือ เมื่อจิตรวมลงได้
ปรากฏรูบอสุภะภายนอกก่อน คือเห็นคนตายอยู่ข้างหน้า
ท่านก็ทำอยู่อย่างนั้นจนอสุภะนั้นได้กลับกลายเป็นวงแก้ว
วาระที่ ๒ เมื่อร่างอสุภะทั้งหมดได้กลับกลายเป็นวง
แก้วแล้ว จึงเพ่งอยู่ในวงแก้วอันขาวเลื่อมใสสะอาด คล้าย
วงกลืนสีขาว ท่านเพ่งพินิจพิจารณาอยู่ในวงนั้นเรื่อยไป
วาระที่ ๓ เมื่อกำหนดพิจารณาต่อไป วาระที่ ๔ ก็เพ่งไป
น้อมจิตไปอย่างเท่านั้นแล ครั้นวาระที่ ๕ ทำอย่างเก่าอีก
ปรากฏไปอย่างเก่าอีก ปรากฏเป็นอย่างน้อยอยู่ ๓ เดือน จึง
เริ่มแก้ด้วยอุบายวิธีใหม่พยายามพากเพียรอยู่โดยมิ

หือถอยตลอดเวลา ๓ วันสว่างแล้วจึงนั่งพิจารณาอีกที่นี้จิต
จึงรวมลงและปรากฏว่ากายนี้ได้แตกออกเป็นสองภาค
พร้อมกับรู้ขึ้นขณะนั้นว่า “เออ ที่นี้ถูกแล้วละเพราะจิต
ไม่น้อมไป และมีสติรู้อยู่กับที่” นี่เป็นอุบายอันถูกต้องครั้งแรก
ตั้งแต่นั้นมาก็พิจารณาอยู่อย่างนั้น ครั้งออกพรรษา
ตกหน้าแล้งก็ออกเที่ยวแสวงหาวิเวกไปอยู่ที่สัจ
ปราศจากคนพลุกพล่านตามหมู่บ้านห่างจากหมู่บ้าน
พออาศัยภิกขาจารวัตรตามเยี่ยงอย่างพระพุทธเจ้า และ
พระอริยสาวกที่ดำเนินมาก่อนแล้ว

พระอาจารย์มั่นท่านได้ออกอุตงค์ไปทางฝั่งซ้าย
แม่น้ำโขงบ้าง ทางฝั่งขวาแม่น้ำโขงบ้าง ในคราวไปวิเวก
ถิ่นนครพนมได้เจ้าพระคุณธรรมเจดีย์ (พนฺธฺโลจุม) กับ
เจ้าคุณพระสารภณมุนี (จันทร์) เป็นศิษย์ศึกษาเล่าเรียน
ทั้งทางสมถวิปัสสนา ทั้งทางปริยัติธรรม ก่อนที่ท่านทั้ง
สองจะลงไปศึกษาเล่าเรียนทางกรุงเทพฯพระมหานคร
จนได้กลับมาทำประโยชน์เป็นพระเถระผู้ใหญ่ในภาคอีสาน
ปัจจุบัน

ส่วนอาจารย์เมื่ออายุพรรษาพอควรแล้ว จึงได้ลงไป
ศึกษาทางกรุงเทพฯพระมหานคร อันเป็นแหล่งนักปราชญ์
สำนักที่วัดปทุมวัน หมั้นไปสดับธรรมเทศนาอบรมปัญญา
กับเจ้าคุณพระอุบาลีฯ (สิริจันทเถระ จันทร์) ที่วัดบรม
นิวาส

ครั้นพรรษาที่ ๒๓ จึงกลับมาหาหมู่คณะทาง ภาค
อีสาน มีพระเถระศึกษาด้วยมากขึ้นโดยลำดับ พระอาจารย์
สิงห์ ขนฺตยาคโม เป็นต้น จนพรรษาได้ ๓๘ จึงได้จากหมู่
คณะไปจำพรรษาวัดปทุมวัน กรุงเทพฯ แล้วเลยไป
เชียงใหม่กับเจ้าคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์ (สิริจันทเถระ
จันทร์) พักวัดเจดีย์หลวง ๑ พรรษา แล้วไปวิเวกตาม
ที่ต่างๆ บ้างกลับมาจำพรรษาวัดเจดีย์หลวงบ้างรวมเวลา
๑๑ ปี แล้วจึงได้กลับมาอีสานเพื่อสงเคราะห์สาธุชนตาม
คำนิมนต์ของเจ้าพระคุณธรรมเจดีย์จนถึงปัจฉิมสมัย

๕ ปีแห่งประวัติศาสตร์

ในปัจจุบันวัยนับแต่ พ.ศ. ๒๔๘๗ จึงย้ายไปอยู่
เสนาสนะป่าบ้านหนองผือ(วัดป่าภูริทัตตถิรวาส) ตั้งอยู่บ้าน

หนองผือตำบลนาใน อำเภอพรรณานิคม จังหวัด
สกลนครจนถึงปีสุดท้ายแห่งชีวิต วัดป่าบ้านหนองผือ
พระอาจารย์หลุยส์ จนฺทสาโร ผู้เป็นลูกศิษย์ของ
พระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต ได้สร้างวัดแห่งนี้ถวายให้กับ
ครูบาอาจารย์ของท่านด้วยความเคารพและต้องการให้
พักจำพรรษาในช่วงบั้นปลายของวัย เพราะพระอาจารย์
ตรากตรำในการแสวงหาธรรมและเที่ยวเผยแผ่หลักธรรม
ไปทั่ว โดยยึดหลักธุดงค์-วัตร ๑๓ ข้อ เป็นหลัก คือ

๑. ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร
๒. ถือผ้าสามผืนเป็นวัตร
๓. ถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร
๔. ถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นตามแถวเป็นวัตร
๕. ถือนั่งอาสนะเดียว (ฉันมือเดียว) เป็นวัตร
๖. ถือนั่งภาชนะอันเดียว ฉันในบาตรเป็นวัตร
๗. ถือห้ามไม่รับบิณฑบาตที่เขานำมาถวาย เมื่อ

ภายหลังเป็นวัตร

๘. ถืออยู่ป่าเป็นวัตร
๙. ถืออยู่โคนต้นไม้เป็นวัตร
๑๐. ถืออยู่ที่แจ้งเป็นวัตร
๑๑. ถืออยู่ป่าช้าเป็นวัตร
๑๒. ถืออยู่ในเสนาสนะที่เขาจัดให้อย่างไรยินดี

เท่านั้นเป็นวัตร

๑๓. ถือไม่นอนเป็นวัตร

จากแนวปฏิบัติอย่างเคร่งครัดที่พระอาจารย์มั่น
ภูริทตฺโต ได้ปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีกลายเป็นรูปแบบที่
ลูกศิษย์ของท่านถือปฏิบัติทำตามเป็นแบบอย่างและถือ
ปฏิบัติกันมาทำให้พุทธศาสนิกชนต่างเลื่อมใสศรัทธาใน
ศิษย์ของท่านที่คนทั่วไปมักเรียกจนติดปากว่า “พระป่า
หรือ พระธรรมยุติกนิกาย” ฝ่ายวิปัสสนาธุระที่ปรากฏอยู่ใน
ในจังหวัดสกลนครและทั่วไปในภาคอีสาน

ตลอดเวลา ๕ ปีในวัยชรานี้ ท่านได้เอาธุระอบรม
สั่งสอนศิษยานุศิษย์ทางสมถวิปัสสนาเป็นอันมาก ได้มีการ
เทศนาอบรมจิตใจศิษยานุศิษย์เป็นประจำ ศิษย์ผู้ใกล้ชิด
ได้บันทึกธรรมเทศนาของท่านไว้ และได้รวบรวมพิมพ์ขึ้น
เผยแพร่แล้วให้ชื่อว่า “มุตโตทัย” ครั้งมาถึงปี พ.ศ. ๒๔๙๒
ซึ่งเป็นปีที่ท่านมีอายุย่างขึ้น ๘๐ ปี ท่านเริ่มอาพาธเป็นไข้
ศิษย์ผู้ใกล้ชิดก็ได้เอาธุระรักษาพยาบาล อาพาธก็สงบ
ไปบ้างเป็นครั้งคราว แล้วนำมาพักที่เสนาสนะวัดป่า
บ้านภู อำเภอพรรณานิคม เพื่อสะดวกแก่ผู้รักษา อาการ
อาพาธมีแต่ทรงกับทรุดลงโดยลำดับ ครั้นเมื่อวันที่ ๑๐
พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๒ ได้นำท่านมาพักที่วัดป่าสุทธาวาส
ใกล้เมืองสกลนคร โดยพาหนะรถยนต์ มาถึงวัดเวลา
๑๒.๐๐ น. เศษ ครั้นถึงเวลา ๐๒.๒๓ น. ของวันที่ ๑๑
พฤศจิกายน วันเดียวกันท่านก็ได้ถึงมรณภาพด้วยอาการ
อันสงบ ในท่ามกลางศิษยานุศิษย์ทั้งหลายมีเจ้าพระคุณ
ธรรมเจดีย์ เป็นต้น สิริขนามายุของท่านอาจารย์ได้ ๘๐ ปี
เท่าจำนวนที่ท่านได้กำหนดไว้แต่เดิม

ธรรมอันน่าอัศจรรย์ในท่านอันประจักษ์แก่
ศิษยานุศิษย์ที่ไม่ควรลืมก็คือ ในสมัยอาพาธหนักเมื่อยัง
พูดได้ท่านได้แสดงธรรมให้ฟังอยู่ตลอดมา ยังกล่าว
ทำทนายศิษย์ทั้งหลายด้วยว่า “ใครจะสามารถรดน้ำให้
ไม้แก่นลอนกลับมีใบขึ้นมาอีกได้ก็ลองดู” ในเมื่อศิษย์ขอ
รักษาพยาบาล แต่เพื่อศิษย์อนุเคราะห์ท่านก็ยินยอมให้
รักษาพยาบาลไปตามเรื่อง เกิดมาแล้วก็ต้องแก่เจ็บตาย
เหมือนกันหมดไม่มีใครล่วงพ้นไปได้สักคนเดียว มีแต่
อมฤตธรรม คือ พระนิพพานเท่านั้น ที่พ้นแล้วจากความ
เกิดแก่เจ็บตายโดยสิ้นเชิง ผู้บรรลุถึงอมฤตธรรมนั้นแล้ว
แม้ต้องทอดทิ้งสรีระไว้อย่างสามัญชนทั้งหลาย ก็คง
ปรากฏนามว่าผู้ไม่ตายอยู่นั่นเอง

“พระป่า” สายหลวงปู่มั่น กุรีขัตโต

“พระป่า” คือใคร

พระป่า หรือ พระธุดงค์กรรมฐาน หมายถึงพระภิกษุฝ่ายที่มุ่งศึกษาธรรมโดยการกระทำ หรือลงมือปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด เพื่อให้บรรลุธรรมอันนำไปสู่การพ้นจาก วัฏสงสาร ทำให้พ้นจากกองทุกข์ และพำนักอยู่ตาม ป่าเขา ที่สงบ สงัด สะดวกต่อการปฏิบัติ จึงเรียกว่า “พระฝ่ายอรัญวาสี พระธุดงค์กรรมฐาน” หรือ “พระป่า”

การเข้าเป็นพระป่า

การเริ่มต้นชีวิตแบบพระป่าอาจทำได้สองวิธี วิธีที่หนึ่งบวชเป็นพระภิกษุเสียก่อนในที่อื่น แล้วขอไปพำนักในวัดป่า ถ้าท่านอาจารย์ใหญ่คือสมภารอนุญาต ก็ได้ตั้งต้นตามต้องการ โดยมากวัดที่มีชื่อเสียงใดๆ นั้นจะเข้าวิธีนี้ยากมาก เพราะท่านอาจารย์ใหญ่จะต้องสอบสวนความประพฤติและประวัติเสียก่อน จนเป็นที่พอใจจึง

อนุญาต

วิธีที่สองที่จะเริ่มเข้าเป็นพระป่าคือวิธี “ผ้าขาว” หรือหัตมาตั้งแต่เบื้องต้น วิธีนี้มีผู้ใช้มาก “ผ้าขาว” หรือ “ปะขาว” คือผู้บวชธัมมจักกัปปวัตตนสูตรเป็นอุบาสก ถือกิเลสแปดและอาศัยอยู่ในวัด ทำหน้าที่เป็นลูกศิษย์พระ และฝึกการปฏิบัติไปด้วย ต้องทำหน้าที่ให้เรียบร้อยเป็นที่พอใจของสมภารหรืออาจารย์ที่เป็นผู้ปกครอง จึงจะได้รับอนุญาตให้บวช

เครื่องบริวารของพระป่า

เครื่องบริวารของพระป่า ตามพระวินัยกล่าวไว้มีสองชนิด คือ บาตรดินเผา และบาตรเหล็ก ปัจจุบันใช้บาตรเหล็กที่ระบมด้วยไฟ เพื่อป้องกันสนิม สบงหรือผ้าถุง จีวรหรือผ้าห่ม และสังฆาฏิ เป็นบริวารที่จำเป็นสำหรับพระภิกษุ ผ้าเหล่านี้ พระป่าจะทำกันเองตั้งแต่การตัดเย็บ ย้อมด้วยน้ำแก่นขนุนเรียกว่า ย้อมด้วยน้ำฝาด

บริหารอื่นนอกจากบริหารแปดแล้ว ก็มีกลดพร้อม มั่งกลด ในฤดูฝนสามารถใช้แทนร่มใน เวลาออกบิณฑบาต นอกจากนี้ก็มีผ้าอาบน้ำฝนใช้รองอาบน้ำ ผ้าอาบน้ำฝนนี้จะ ใช้หินแดงที่มีอยู่ตามธรรมชาติ มาฝน เป็นสีสำหรับย้อม ผ้าที่ย้อมด้วยหินแดงนี้ จะมีสีแดงเป็นส่วนใหญ่ หินแดง นี้ยังใช้ผสมกับ สีแก่นขนุน เพื่อย้อมสบงจีวร และสังฆาฏิ ได้อีก นอกจากนี้ผ้าปูที่นอน ผ้านิสิตนระสำหรับใช้ปูนั่ง ผ้า อังสะ ผ้าเช็ดหน้า เช็ดปาก ยามสำหรับใส่ของ เมื่อถึง เวลาออกเที่ยววิเวกตามป่า ตามเขา ตามถ้ำ ท่านจะ ชักย้อมผ้าของท่าน เพื่อให้สีทนทานบางที่ไปนานสองสาม เดือน ก็จะเคี้ยวแก่น ขนุนเก็บติดตัวไปด้วย

กิจวัตรของพระป่า

กิจวัตรที่สำคัญในพระพุทธศาสนา เป็นแนวปฏิบัติ ของพระป่าที่ปฏิบัติอยู่เป็นประจำมีอยู่สิบประการ คือ

๑. ลงพระอุโบสถในอาวาสหรือที่ใดๆ มีพระภิกษุ ตั้งแต่สี่รูปขึ้นไป ต้องประชุมกันลงฟัง พระปาฏิโมกข์ ทุก ๑๕ วัน (ครึ่งเดือน)
๒. บิณฑบาตเลี้ยงชีพตลอดชีวิต
๓. ทำวัตรสวดมนต์ เช้า - เย็นทุกวัน เว้นแต่เจ็บไข้ อากาศหนัก พระป่าจะทำวัตรสวดมนต์เอง ไม่ได้ประชุม รวมกันทำวัตรสวดมนต์เหมือนพระบ้าน
๔. กวาดเสนาสนะ อาวาส ลานพระเจดีย์ ลานวัด และบริเวณใต้ต้นมหาโพธิ์ ถือเป็นกิจวัตรสำคัญ เป็น เครื่องมือขจัดความเกียจคร้านมักง่ายได้เป็นอย่างดี พระวินัยได้แสดงอานิสงส์ไว้ห้าประการ คือ หนึ่งในห้า ประการนั้นคือ ผู้กวาดชื่อว่าเป็นผู้ดำเนินตามคำสั่งสอน ของ พระศาสดา เบื้องหน้าแต่ตายเพราะ ทำลายขันธ์ ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์
๕. รักษาผู้ไตรครองคือ สังฆาฏิ จีวร และสบง
๖. อยู่ปริวาสกรรม
๗. ปลงผม โกนหนวด ตัดเล็บ
๘. ศึกษาสิกขาบท และปฏิบัติอาจารย์
๙. แสดงอาบัติคือ การเปิดเผยโทษที่ตนทำผิดพระ วินัยที่เป็นลหุโทษ แก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ให้ทราบ และ

สัญญาว่าจะสำรวมระวังมิให้เกิดทำผิดเช่นนั้นอีก

๑๐. พิจารณาปัจจุเวกขณะทั้งสี่ ด้วยความไม่ ประมาท คือ พิจารณาสังขาร ร่างกาย จิตใจ ให้เป็นของ ไม่เที่ยงถาวรที่ดั่งยามได้ยาก ให้เห็นเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เพื่อเป็นอุบาย ทางปัญญาอยู่ ตลอดเวลาใน อิริยาบถทั้งสี่ คือ ยืน เดิน นั่ง นอน

อุคคกัฏฐของพระป่า

อุคคกัฏฐที่พระผู้มีพระภาคให้ปฏิบัติเพื่อขจัดกิเลสที่ฝัง อยู่ภายในจิตใจของปุถุชน มีอยู่ ๑๓ ข้อ ดังนี้

๑. บังสุกุลิ๊งคะ ถือใช้แต่ผ้าบังสุกุลเป็นวัตร
๒. เตจิวริ๊งคะ ถือใช้ผ้าเพียงสามผืนเป็นวัตร
๓. ปิณฑปาติ๊งคะ ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร
๔. สปะทานจาริ๊งคะ ถือการเที่ยวบิณฑบาตไปตาม แถวเป็นวัตร เพื่อเป็นความงามในเพศสมณะ ในทาง มรรยาท สำรวมระวังอยู่ในหลักธรรม หลักวินัย
๕. เอกาสนิ๊งคะ ถือการฉันมื้อเดียวเป็นวัตร เพื่อ ตัดกังวลในเรื่องการฉันอาหารให้พอเหมาะ กับเพศสมณะ ให้เป็นผู้เลี้ยงง่าย ไม่รบกวนคนอื่นให้ลำบาก
๖. ปัตตปิณฑิ๊งคะ คือฉันเฉพาะในบาตรเป็นวัตร ฉันเฉพาะในบาตร เพื่อขจัดความเพลิดเพลีน ในรสอาหาร
๗. ขลุปัจฉากัฏฐิ๊งคะ ถือการห้ามฉันภัตอันนำมา ถวายเมื่อภายหลังเป็นวัตร
๘. อารัญญิ๊งคะ ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร
๙. รุกขมุลลิ๊งคะ ถือการอยู่โคนไม้เป็นวัตร ข้อนี้ตาม แต่กาลเวลาและโอกาสจะอำนวยให้
๑๐. อัปโภกาลิ๊งคะ ถือการอยู่ในที่แจ้งเป็นวัตร ข้อนี้ก็คงตามแต่โอกาส และเวลาจะอำนวยให้
๑๑. โสสานิ๊งคะ ถือการอยู่ป่าช้าเป็นวัตร ขึ้นอยู่ กับผู้ปฏิบัติให้เหมาะกับเวลาและโอกาส
๑๒. ยถาสันถติ๊งคะ ถือการอยู่เสนาสนะแล้วแต่ เข้าจัดให้ มีความยินดีเท่าที่มีอยู่ไม่รบกวนผู้อื่น อยู่ไปพอได้ บำเพ็ญสมณธรรม
๑๓. เนสัชชิ๊งคะ ถือการ ยืน เดิน นั่ง อย่างเดียว ไม่นอนเป็นวัตร โดยกำหนดเป็นคินๆ ไป

คณะผู้จัดทำ

ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร

ที่ปรึกษาการจัดทำ

นายบุญส่ง	เตชะมณีสถิตย์	ผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนคร
นายพัฒนเดชน์	ศรีจันทร์	รองผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนคร
นายไกรลาส	แก้วดี	รองผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนคร
ดร.สุประณีต	ยศกลาง	ผู้อำนวยการสำนักงาน กศน.จังหวัดสกลนคร
นายจรรยาศักดิ์	พุดน้อย	รองผู้อำนวยการสำนักงาน กศน.จังหวัดสกลนคร

คณะกรรมการดำเนินการ

ดร.สุประณีต	ยศกลาง	ผู้อำนวยการสำนักงาน กศน.จังหวัดสกลนคร
นายจรรยาศักดิ์	พุดน้อย	รองผู้อำนวยการสำนักงาน กศน.จังหวัดสกลนคร
นายสมเกียรติ	คำทะเนตร	ผู้อำนวยการ กศน.อำเภอเมืองสกลนคร
นายบุญญรัตน์	บรรลือหาญ	ผู้อำนวยการ กศน.อำเภอกุดบาก
นางอัจฉรา	ไชยศรีแก้ว	ผู้อำนวยการ กศน.อำเภอกุสุมาลย์
ว่าที่ ร.ต. ต่อพงษ์	สุประเสริฐ	ผู้อำนวยการ กศน.อำเภอคำตากล้า
นายตะวันฉาย	เรืองศรี	ผู้อำนวยการ กศน.อำเภอเจริญศิลป์
นางสาวกิตติยา	โพนสูงเนิน	ผู้อำนวยการ กศน.อำเภอเต่างอย
นายสมบูรณ์	พจนา	ผู้อำนวยการ กศน.อำเภอโคกศรีสุพรรณ
นายปราศรัย	มะณีวรรณ	ผู้อำนวยการ กศน.อำเภอบ้านม่วง
นายมงคล	แก้วดี	ผู้อำนวยการ กศน.อำเภอพรรณานิคม
นางจิระนันต์	เสนเผือก	ผู้อำนวยการ กศน.อำเภอพังโคน
นายสุทัศน์	ทุมวัน	ผู้อำนวยการ กศน.อำเภอวานรนิวาส
นางพิมพ์ลดา	ธัญพรพิภัทร์กุล	ผู้อำนวยการ กศน.อำเภอสว่างแดนดิน
นางสาววิไลรัตน์	โมคนมูล	ผู้อำนวยการ กศน.อำเภอสองดาว
นายอเนก	กลขนิ	ผู้อำนวยการ กศน.อำเภออากาศอำนวย
นายชูศักดิ์	ร้อยพิลา	ผู้อำนวยการ กศน.อำเภอโพนนาแก้ว
นายสมบูรณ์	มีระหงษ์	ผู้อำนวยการ กศน.อำเภอภูพาน
นายชินกร	คะอังกู	ผู้อำนวยการ กศน.อำเภอนิคมน้ำอูน
นายรังษิ	ทองพันธุ์	ผู้อำนวยการ กศน.อำเภอวาริชภูมิ

ผู้จัดทำ

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสกลนคร

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอวาริชภูมิ

ผู้เขียนบทความ / ข้อมูล นายชัยมงคล จินดาสมุทร, ดร.สุประณีต ยศกลาง

ผู้ประสานงาน นายรังษิ ทองพันธุ์, นายสุพรรณ พรหมภา, นางสุดารัตน์ สิงผล

จัดรูปเล่ม / ภาพ / ออกแบบ นายอิทธิไชย ฐริสังข์

พิมพ์ครั้งที่ ๑ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม ปีที่พิมพ์ ๒๕๕๗

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์สมศักดิ์การพิมพ์

หนังสือสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี”

อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร